T. C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yabancı Dil Olarak Türkçe
Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Özbekistan'da Türkiye Türkçesi Eğitimin Yeni Yaklaşım ve Yöntemler Açısından Değerlendirilmesi

Mekhirban

Allaniyazova

2501101280

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKIŞ

İstanbul, 2014

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : **Mekhirban ALLANİYAZOVA** Numarası: **2501101280**

Anabilim/Bilim Dalı : **Yabancı Dil Olarak Türkçe** Danışman: **Yrd.Doç.Dr.İbrahim AKIŞ**

Tez Savunma Tarihi : **11.02.2014** Tez Savunma Saati : **14:00'da**

Tez Başlığı : **Özbekistan'da Türkiye Türkçesi Eğitiminin Yeni Yaklaşım ve Yöntemler Açısından Değerlendirilmesi**

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Prof.Dr.Yıldız KOCASAVAŞ		Kabul
Yrd.Doç.Dr.İbrahim AKIŞ		Kabul
Yrd.Doç.Dr.Nurcan GÜDER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
Doç.Dr.Abdülkadir EMEKSİZ		
Yrd.Doç.Dr.Uğur GÜRSU		

ÖZ

MEKHİRBAN ALLANİYAZOVA

ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKİYE TÜRKÇESİ EĞİTİMİNİN YENİ YAKLAŞIM VE YÖNTEMLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmanın amacı, Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin birinci ve ikinci yabancı dil olarak öğretiminin izlediği yolu sunmaktadır. Bu bağlamda, geçmişten günümüze kadar Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin yabancı dil olarak öğretiminin gelişimi izlenmiştir. Bunun için ilk önce yabancı dil öğretimindeki yaklaşım ve yöntemlerin tarihî gelişimi hakkında bilgi verilerek bunların Özbekistan'daki Türkçe öğretimi üzerindeki etkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Özbekistan'daki Türkçe öğretiminde kullanılan yöntemleri öğrenmek amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır. İncelemenin ilerlemesinde Özbekistan Oliy va Orta Maxsus Ta'lim Vazirligi (Özbekistan Yüksek ve Orta Mahsus Eğitim Bakanlığı), Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı tarafından yayınlanan güncel bilgiler kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretiminin temelinin atılmasından bugüne kadar izlediği seyirde gelişmekte olduğu ancak yabancı dil olarak Türkçe eğitiminde yeterli olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan, Türkçe öğretimi, yabancı dil, öğretim kurumları, dil öğretimi, anket, yöntem, yaklaşım

ABSTRACT

MEKHİRBAN ALLANİYAZOVA

THE EVALUATION OF TURKISH LANGUAGE EDUCATION IN UZBEKISTAN IN TERMS OF NEW APPROACHES AND METHODS

The aim of this study is to present an evaluation of Turkish language education in Uzbekistan as the first and second foreign language. In this context, the development of Turkish language education in Uzbekistan is studied. First a historical review of the approaches and methods in foreign language teaching is presented and the effects of them on Turkish language education in Uzbekistan are explained. A survey has been conducted to collect data about the methods used in Turkish language education in Uzbekistan. In the study, up-to-date information published by Uzbekistan Ministry of Higher and Secondary Special Education, Turkish Cooperation and Coordination Agency has been used. At the end of the study, it has been found out that Turkish language education has been continuing to improve, but this improvement is not adequate for Turkish language education.

Key words: Uzbekistan, Turkish language education, foreign language, educational institutions, language teaching, survey, method, approach

ÖN SÖZ

Gelişen teknoloji ile dünyada hızlı bir değişim ve küreselleşme meydana gelmiştir. Küreselleşme ulusların bir etkileşim içine girmesine sebep olmuştur. Bu etkileşim hem kültürel bir gelişmesi hem de dilsel bir iletişimi içermektedir. Bu nedenle artık birden fazla dil bilmek neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir. Tapan'ın dediği gibi "Yabancı dil öğretimi geniş ve kapsamlı uğraştır. Bu uğraşta başarıya ulaşmak ise ancak, konu çağdaş ölçütler ışığında, öğrenci, öğretici, amaç, yöntem, araç- gereç, ders izlenceleri gibi değişik boyutlarıyla irdelendiğinde olanaklı olabilir." (Tapan, 1993/ 95: 2)

Sebüktekin ise yabancı dil öğretiminde yaklaşım ve yöntemleri şöyle tanımlar: "Yaklaşım, dilin ne olduğuna ve yabancı dil öğreniminin nasıl yer aldığına ilişkin birbiriyle bağlantılı bir varsayımlar dizisidir. Yöntem ise yabancı dili düzenli bir biçimde sunmak üzere, parçaları birbiriyle çelişkiye düşmeksizin ve belirli bir yaklaşıma tümüyle dayalı olarak geliştirilmiş bir gidiş yolları dizisi, bir genel plandır."

Yabancı dil öğretimi yaklaşım ve yöntemlerinin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bu kapsamda tezin birinci bölümünde yabancı dil öğretimindeki yaklaşım ve yöntemlerin tarihsel gelişimi, özellikle 20. yüzyılda ortaya çıkan yaklaşım ve yöntemler ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretiminin tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumu ayrıca birinci yabancı dil olarak ve ikinci yabancı dil olarak Türkiye Türkçesi öğretimi ele alınmıştır. Özbekistan'da mevcut olan Üniversite, Lise ve Dil Kurslarındaki Türkiye Türkçesi öğretimi bu açılardan incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretiminde kullanılmakta olan ders kitapları genel olarak incelenip değerlendirmesi yapılmıştır. Tezin dördüncü bölümünde Özbekistan'da Türkçe öğrenim görmekte olan öğrencilere yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Bu ankette yeni yaklaşımlar ve yöntemlerin Özbekistan'da Türkçe öğretiminde okutmanlar tarafından kullanılıp kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmamda beni her zaman destekleyen ve her konuda yardımcı olan değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. İbrahim Akış'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez konumu seçmemde ve kaynak konusunda yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Yıldız. Kocasavaş'a, Nilüfer. Tapan'a, Nurcan Güder'e, Malika Razzakova'ya, Shahina İbrohimova'ya, Zilola Hudaybergenova'ya, Zeynep Yücel Koşucu'ya ve çalışmamda emeği geçen diğer hocalarıma teşekkürlerimi bildiririm. Hayatımda aldığım tüm kararlarda arkamda olan ve destekleyen anneannem Qallıxan Niyetullaeva'ya, Babam Ayapbergen Allaniyazov'a ve annem Marjan Xudaybergenova'ya ve rahat çalışma ortamı sağlayan yurt arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak Yabancı Dil Olarak Türkçe Bölümündeki bütün hocalarıma teşekkürlerimi arz ederim.

İstanbul-Ocak 2014

Mekhirban Allaniyazova

İÇİNDEKİLER

ÖZ III

ABSTRACT IV

ÖN SÖZ V

İÇİNDEKİLER VI

TABLO LİSTESİ XI

GRAFİK LİSTESİ XIII

RESİM LİSTESİ XV

GİRİŞ 1

1. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YAKLAŞIM VE YÖNTEMLER 5

1.1. YAKLAŞIMLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ 5

1.1.1. 20. Yüzyılın İlk Yarısında Ortaya Çıkan Yaklaşımlar 5

1.1.1.1. Yapısal ve Bilimsel Yaklaşım 6

1.1.1.2. Birleşik (integrated) Yaklaşım 6

1.1.2. 20. Yüzyılın İkinci Yarısında Ortaya Çıkan Yaklaşımlar 7

1.1.2.1. İşitsel Dilsel Yaklaşım 8

1.1.2.2. Durumsal Yaklaşım 8

1.1.2.3. Bilişsel Yaklaşım (Cognitive code learning) 9

1.1.2.4. İşitsel Görsel Yaklaşım 10

1.1.2.5. Anlama Öncelikli/ İçlemleme Yaklaşım 11

1.1.2.6. İşlevsel Kavramsal Yaklaşım 14

1.1.2.7. Doğal Yaklaşım 18

1.1.2.8. İletişimsel Yaklaşım 19

1.2.1. 20.Yüzyılın İlk Yarısında Ortaya Çıkan Yöntemler 2

1.2.1.1. Dilbilgisi Çeviri Yöntemi 21

1.2.1.2. Doğal Yöntem 22

1.2.1.3. Dolaysız Yöntem (The Direct Method) 24

1.2.1.4. Sözlü Yöntem (The Oral Method) 25

1.2.1.5. Okuma Yöntemi 26
1.2.2. 20. Yüzyılın İkinci Yarısında Ortaya Çıkan Yaklaşımlar 27
1.2.2.1. İşitsel Dilsel Yöntem (Kulak Dil Alışkanlığı Yöntemi) 27
1.2.2.2. İşitsel Görsel Yöntem (Audio- Visual Method) 30
1.2.2.3. Seçmeli Yöntem 31
1.2.2.4. Diğer Yöntemler 33
1.2.2.4.1. Tüm Fiziksel Tepki Yöntemi 33
1.2.2.4.2 .Sessizlik Yöntemi 34
1.2.2.4.3. Grupla Dil Öğretimi Yöntemi 34
1.2.2.4.4. Tam Fiziksel Tepki Yöntemi 35
1.2.2.4.5. Telkin Yöntemi (Suggestopedia) 36

2. ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİNİN GELİŞİM TARİHİ 37

2.1. Özbekistan'da Türkiye Türkçesi'nin Öğretimi 37
2.1.1. Özbekistan'da Birinci Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi Öğretimi. ..37
2.1.1.1. Özbekistan'da Üniversitelerde Türkiye Türkçesi'nin Birinci Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi 39
2.1.1.1.1. Taşkent Devlet Şarksınaslık Üniversitesi 39
2.1.1.1.2. Şarkşinaslık Üniversitesinde Birinci Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi Öğretiminde Ders Yönergesi 40
2.1.1.2. Özbekistan'da Liselerde Birinci Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi'nin Öğretilmesi 44
2.1.1.2.1. Taşkent Devlet Şarkşınaslık Üniversitesine Bağlı Olan Olmazor Akademik Lise ve S. Rahimov Akademik Lisesinde Türkiye Türkçesi Öğretimi 44
2.1.1.2.2. Taşkent Devlet Şarkinaslık Üniversitesine Bağlı Olan Olmazor ve S. Rahimov Akademik Liselerinde Türkiye Türkçesi'nin Ders Çizelgesi. 44
2.1.2. Özbekistan'da İkinci Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi'nin Öğretimi 46
2.1.2.1. Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesinde Türkiye Türkçesi'nin Öğretimi 47

2.1.2.1.1. Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi'nde Türkiye Türkçesi'nin Ders Çizelgesi 48
2.1.2.2. Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesinde Türkiye Türkçesi Öğretimi 49
2.1.2.3. Özbekistan'da Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi'nin Dil Kurslarında Öğretimi 50
2.1.2.3.1. Best Mood Dil Kursu 50
2.1.2.3.2. Effect Moliya Eğitim Merkezi 51

3. TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ 53

3.1. Özbekistan'da Öğretilmekte Olan ve Bu Araştırma İçin Seçilen Ders Kitaplarının Genel Nitelikleri 54

3.2. Evren ve Örneklem 55

3.3. Sınırlılıklar 55

3.4. Verilerin Analizi 55

3.5. Bulgular ve Yorumlar 56
3.5.1. ÖRNEKLEME ALINAN ÖZBEKİSTAN'DAKİ TÜRKÇE DERS KİTAPLARINA AİT BETİMSEL VERİLER 57
3.5.1.1. Bulgular 57
3.5.1.2. Yorumlar 7

4. ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKÇE OKUTMANLARININ VE EĞİTİM GÖRMEKTE OLAN ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM DURUMLARINI VE DERS SIRASINDA ÖĞRETMEN TARAFINDAN KULLANILMAKTA OLAN YÖNTEMLERİ TESPİT EDEBİLMEK ÜZERE YAPILAN BİR ANKET ÇALIŞMASI 77

4.1. Araştırma Yöntemleri 77

4.2. Veri Toplama Araçları 77

4.3. Uygulama 78

4.3.1. Pilot Uygulama 78
4.3.2. Anket Formunun Dağıtılması ve Toplanması.....78
4.4. Bulgular ve Yorumlar.....79
4.4.1. ÖRNEKLEME ALINAN VE ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ GÖREN ÖĞRENCİLERE AİT BETİMSEL VERİLER..... 80
SONUÇ VE ÖNERİLER……...108
KAYNAKLAR 112
EKLER..... 117
EK 1. ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKÇE OKUTULMAKTA OLAN AKADEMİK LİSELERDEKİ 2009-2010 ÖĞRETİM YILI YILLIK DERS PLANI 117
Ek: 1.1. YABANCI DİL BÖLÜMÜ I. DÖNEM I. SINIF 117
EK 1.2. II. DÖNEM I. SINIF.....123
EK 1.3. III. SINIF, I. DÖNEM 130
EK 1.4. III.SINIF, II. DÖNEM.....138
EK 2. DÜNYA DİLLERİ ÜNİVERSİTESİNDEKİ TÜRKÇE YILLIK DERS PLANI 143
EK 3. PİLOT UYGULAMA - ANKETİN İLK ÖRNEĞİ 149
EK 4. ANKET SORULARININ SON ŞEKLİ…….154

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sözlü Yöntem ve Dolaysız Yöntemin birbirinden farkı……26

Tablo 2: Özbekistan'daki Akademik Liselerdeki yıllık ders taksimi…….…45

Tablo 3: Dünya Dilleri Üniversitesinde Türkçe dersinin yıllık ders taksimi…..48

Tablo 4:Türkçe Ders Kitaplarına ait betimsel verilerin genel görünümü…....58

Tablo 5: Türkçe Ders Kitaplarına ait betimsel verilerin fiziksel görünümü…..60

Tablo 6: Türkçe Ders Kitaplarının içerik incelenmesi…….....62

Tablo 7: Türkçe Ders Kitaplarının içerik ve cümle yapısının incelenmesi……65

Tablo 8:Türkçe Ders Kitaplarının alıştırma ve değerlendirme olarak incelenmesi ……..……..67

Tablo 8.1: Türkçe Ders Kitaplarında yer alan alıştırmaların tema ve bölüm başına etkinlik sayısının incelenmesi…….…..71

Tablo 8.2: Türkçe Ders Kitaplarındaki alıştırma etkinliğinin öğrenim alanı ve temel dil becerilerine göre dağılımı…….……72

Tablo 8.3: Türkçe Ders Kitaplarındaki etkinlik içi ve bölüm sonundaki soru çeşitleri……...…73

Tablo 9.1: Okumakta olduğunuz okulun adı?.....80

Tablo 9.2: Cinsiyetiniz…….……81

Tablo 9.3: Yaşınız…….……82

Tablo 9.4: Eğitim dereceniz…….……83

Tablo 9.5: Sınıfınız……84

Tablo 9.6: Öğretmen derse nasıl başlar?.....85

Tablo 9.7: Öğretmen derste nasıl anlatıyor?.....86

Tablo 9.8: Öğretmen derste konuları hangi dilde anlatır?.....87

Tablo 9.9: Öğretmene soruları hangi dilde sorarsınız?.....88

Tablo 9.10: Derste ne sıklıkla Türkçe kullanırsınız?.....89

Tablo 9.11: Sınıf dışında Türkçe kullanıyor musunuz?.....90

Tablo 9.12: Derste en çok hangi beceriyi kullanıyorsunuz?.....91

Tablo 9.13: Taklit ve tekrara dayalı alıştırmalar ne sıklıkla yapıyorsunuz?.....92

Tablo 9.14: Dilbilgisi öğrettikten sonra öğretmen metinleri nereden seçer?.....93

Tablo 9.15: Öğretmen hangi amaçla metinler ile çalıştırır?.....94

Tablo 9.16: Sizin derste metinleri çevirmedeki amacınız nedir?.....95

Tablo 9.17: Derste metinleri kim çevirir?.....96

Tablo 9.18: Bence, dersteki metinler… kullanılır…….97

Tablo 9.19: Metin içindeki yeni sözcükleri nasıl ezberler siniz?.....98

Tablo 9.20: Derste yeni metindeki yeni sözcükleri öğretmen nasıl öğretiyor?...99

Tablo 9.21: Öğretmen derste yeni sözcükleri nasıl açıklar?.....100

Tablo 9.22: Öğretmen derste ne sıklıkla dinleme alıştırmaları yaptırır?.....101

Tablo 9.23: Derste dinleme alıştırmalarında nelerden faydalanırsınız?.....102

Tablo 9.24: Öğretmen ders sırasında ne sıklıkla kompozisyon yazdırır?.....103

Tablo 9:25 Derste ne sıklıkla tartışmalar yapıyorsunuz?.....104

Tablo 9.26: Tartışma konularını öğretmen nereden seçer?.....105

Tablo 9.27: Derste daha çok kim aktiftir?.....106

Tablo 9.28: Derste öğretmenin en çok kullandığı etkinlikler?.....107

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Okumakta olduğunuz okulun adı?.....80

Grafik 2: Cinsiyetiniz……...81

Grafik 3: Yaşınız……..82

Grafik 4: Eğitim Dereceniz……..83

Grafik 5: Sınıfınız……..…84

Grafik 6: Öğretmen derse nasıl başlar?.....85

Grafik 7: Öğretmen derste nasıl ders anlatıyor?.....86

Grafik 8: Öğretmen konuları hangi dilde anlatır?.....87

Grafik 9: Öğretmene soruları hangi dilde sorarsınız?.....88

Grafik 10: Derste ne sıklıkla Türkçe kullanırsınız?.....90

Grafik 11: Sınıf dışında Türkçe kullanıyor musunuz?.....91

Grafik 12: Derste en çok hangi beceriyi kullanıyorsunuz?.....92

Grafik 13: Taklit ve tekrara dayalı alıştırmaları ne sıklıkla yapıyorsunuz?..93

Grafik 14: Dilbilgisi öğrettikten sonra öğretmen metinleri nereden seçer?.....94

Grafik 15: Öğretmen hangi amaçla metinler ile çalıştırır?.....95

Grafik 16: Sizin derste metinleri çevirmedeki amacınız nedir?.....96

Grafik 17: Derste metinleri kim çevirir?.....97

Grafik 18: Bence, dersteki metinler… kullanılır…….98

Grafik 19: Metin içindeki yeni sözcükleri nasıl ezberler siniz?.....99

Grafik 20: Derste yeni metindeki yeni sözcükleri öğretmen nasıl öğretiyor?100

Grafik: Öğretmen derste yeni sözcükleri nasıl açıklar?.....101

Grafik 22: Öğretmen derste ne sıklıkla dinleme alıştırmaları yaptırır?.....102

Grafik 23: Derste dinleme alıştırmalarında nelerden faydalanırsınız?.....103

Grafik 24: Öğretmen ders sırasında ne sıklıkla kompozisyon yazdırır?.....104

Grafik 25 Derste ne sıklıkla tartışmalar yapıyorsunuz?.....105

Grafik 26: Tartışma konularını öğretmen nereden seçer?.....106

Grafik 27: Derste daha çok kim aktiftir?.....107

Grafik 28: Derste öğretmenin en çok kullandığı etkinlikler?.....108

RESİM LİSTESİ

Resim 1: "Türkçe Öğreniyoruz ORHUN" Öğretim Seti……..……51

Resim 2: " Türkçe Öğreniyoruz GÜNEŞ" Öğretim Seti……..……51

Resim 3: Yabancılar için Türkçe "Yeni Hitit" Öğretim Seti…….…….52

GİRİŞ

İletişimde olduğumuz sürece hangi dilde konuşursak konuşalım, hangi dilde anlıyor ve düşünüyorsak o, bizim anadilimizdir. Anadilinden sonra öğrendiğimiz ya da edindiğimiz diller ise yabancı ya da ikinci dil olarak görülmektedir. Anadille yabancı dilin birbirinden farkı anadilin bilinçaltı işlemlerle yabancı dilin ise bilinçli olarak öğrenilmesidir.

Günümüz dünyasında tek dille konuşan artık azalmış durumdadır. 21. yüzyılı teknoloji yüzyılı olarak adlandırarak tek dilli toplumu bulmak zordur. Artık aileler bile iki dilde konuşan ebeveynlerden oluşuyor. Bu ailelerde doğan çocuklar ya da böyle toplumlarda büyüyen çocuklar her iki dili de ana dili gibi kullanırlar. Örneğin: Amerikan vatandaşı Koreli aile, anne Rus baba Türk gibi durumlarda çocuk her iki dili de ana dili gibi edinmektedir.

21. yüzyıl teknolojisinin zaman hızında ilerlemesi sadece kendi alanına değil eğitim alanına da etki etmektedir. Teknolojinin gelişimi ile birlikte eğitim alanlarında da yeni bakış açıları, yeni yönelimler ortaya çıkmakta, yeni yöntemlere başvurmaktadır. Bilgi çağı ise bize yeni fırsatlar sunmaktadır.

Her şeyin bir geçmişi olduğu gibi yabancı dili öğretme ve öğrenmede eskilerden günümüze kadar hangi yöntemler kullanılmış? Bunları öğrenebilmek için geçmişe bir göz atalım.

a) Demircan (2002: 140) yazının olmadığı eski devirlerde yabancı dil öğreniminin, sadece iki yolu olduğundan bahsetmiştir. Birincisi, amaç dili konuşan insanla konuşarak, ikincisi, amaç dili konuşan toplumda yaşayarak öğrenebileceğini söylemiştir.

b) M.Ö. 2500 yılında Sümerler tarafından icat edilen ilkyazıyla Sümerler kendi uygarlıkların günümüze kadar getirilmesine sebep olmuştur. Sümerlerin icatlarından biri olan çivi yazısı ile oluşturulan ilk alfabesi kendi dillerini başka uygarlıklara öğretme çabaları ile ortaya çıkmıştır. Sümerler İ.Ö. 2225 yıllarında Sümer ülkesinin komşuları olan Akad Samilerince ele geçirilince Sümer uygarlığı Akadlardan daha üstün bir uygarlık olduğu için Sümerler Akadlara kendi dilleri olan

Sümerceyi öğretmeye çalışmışlar. Bu çalışmada Sümerce sözcük ve deyimlerin bir araya getirilerek bunların Akadca karşılıklarının bulunması gerekiyordu. Bu çalışmanın sonucunda Sümerler en eski dilden dile sözcükleri derlediler. (Demircan, 2002: 142)

c) Hintlilerin uygarlığı İ.Ö. 3000'lere kadar uzansa da yabancı dil öğretimi ile ilgili fazla bilgi bulunamamıştır. Hint uygarlığında dini amaç olarak kullanılan dil öğretimi işleri yapılmıştır. İlk dil bilgisi incelemeleri de İ.Ö. 1000li yıllar öncesinde Veda metinleri ile başlamıştır.

"Veda dininin tek anıtı, çeşitli tarihlerde yazılmış ve birçok yorumu olan metinlere veda metinleri denir."(Demircan, 2002: 141) Veda metinleri zengin bir tarih oluşturan, M.Ö. 10 ya da 11. yüzyıllara dayanan edebiyat olarak, bizi "kol" diye adlandırılmış okullara ulaştırır. Eski Hindistan'daki dilbilgisi incelemeleri kutsal Veda metinlerinin doğru anlaşılması ve doğru sesletiminin sağlanması amacıyla yapılmıştır. (Demircan, 2002: 141)

d) Yabancı dil öğretiminde ilk defa dil bilgisi çeviri yöntemini kullanan ve ağırlıklı olarak dilciler ve gramerciler ile önem kazanan uygarlık Greklerin dönemi olmuştur. İ.Ö. 300- 45 yılları Stoacılar döneminde Homeros metinleri çalışmasıyla gramerciler yabancı dil öğreniminde oldukça önem kazanmıştır.

e) Günümüzdeki iki dilli konuşma kitaplarının ilk örneklerini Romalılar döneminde yansıdığını görebiliriz. Latince ve Grekçe eğitimlerini veren Roma okulları Latince "Ludi Magister" ve Grekçe "Grammatikos" derslerini vermiştir. Roma okulları okuma öğretiminde çeviriye de yer vermişlerdir. (Demircan, 2002: 142) Roma döneminde yabancı dil öğretimi manastırlarda papazlar tarafından öğretilmiştir. Yöntemli konuşma sanatı olarak adlandırılan "Rethon"la birlikte yabancı dil olarak Latince öğretilmiştir. Demircan (2002: 142)'a göre Romalıların daha önce Grek filozofların kullandığı Tümevarım Yöntemi dil öğretiminde dil becerilerine kısa yoldan sahip olmak demektir. Demircan (2002: 142) İ.S. 88 yılında Quintilian'ın kaleme aldığı 12 kitaptan oluşan "İnstitutin Oratoria" adlı eseri Rhetorika Eğitiminin ayrıntılarını içerdiğini belirtmiştir. Aynı zamanda eserde dil öğretiminde "Daldırma" yöntemi kullanmayı istediğini belirtmiştir. Daldırma Yöntemi - yabancı dil öğretiminde sadece amaç dili kullanmadan ana dilinin de kullanılmasıdır ve bu eserde bu yöntemin yararından bahsedilmesinin yanı sıra eski

sözcükler yerine yeni sözcüklerin kullanılması önerilmiştir.

Orta Çağa geldiğinde Grek dilinin yerini artık Latin dili almıştır. Hatta Avrupa'nın tüm öğretimin, din, ticaret ve yöntem ve edebiyatta bütün eserler Latince yazılmış, bilimsel çalışmalar hatta diplomatik alanlar bile Latince sürdürülmüştür. Latin diline en sıcak bakanlar ve Latin dilinde iletişime geçmeyi hemen tercih edenler Hristiyan dinine inananlar olmuştur.

Orta Çağ'ın yabancı dil eğitiminde en önemli dersler dilbilgisi dersleri olmuştur. Bu çağda Donatus ve Priscianus (IV ve VI yy)'un yazdığı iki dilbilgisi kitabı binlerce yıl süreciyle eğitimde kullanılmıştır. Türkçe'ye aktarılan bilgilere göre Orta Çağ'da Arapça öğretimi Latince öğretiminden geride kalmıştır. Günlük hayatta ulusal dilleri kullanır Arapça medrese eğitiminde kalmıştır. XIII. yüzyılda ise kurgusal ve evrensel dil bilgileri mantık öğretiminin ön plana çıkmasıyla ortaya çıkmıştır. (Demircan, 2002: 143)

Rönesans dönemi XII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar zaman aralığını kendi içine sığdıran koca bir dönemdir. Bu dönemde Grek ve Roma eserleri yeniden irdelenmiştir. Bu eserler dönemin ulusal dilleri olan Arapça, Grekçe, İbranice, Latince'ye çevrilmiş ya da asillerle okunmuştur.

Bunun yanı sıra matbaanın çoğalmasıyla kitaplar ucuzlamış olsa da okuryazarlığın sayısı artmıştır. Orta Çağ'ın ortak iletişim dili olan Latin dili artık yerini ulusal diller ile değiştirmeye başlamıştır. Yeni Çağ'da ulusal dillerin gramerleri yapılmış, sözlükler derlemiştir.(Demircan, 2002: 143)

Demirel (2003:143)'in Türkçe'ye aktardığı bilgilere göre anlatımda doğrular kriteriyle belirlenince kurallar koyucu bir gramer ortaya çıkmıştır. Orta Çağ'daki kurgusal dilbilgisi, bu çağda evrensel dilbilgisi ve akılcı felsefeye birleşerek ortaya akılcı dilbilgisi çıkartmıştır. Aynı zamanda ortak yapay diller, ortak kavram yazı ve dil betimlemeleri için evrensel sesçil abece ortaya çıkmıştır. (Akt. Özdemir, 2005: 25)

XVI. yüzyılda artık ulusal diller üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Çalışmaların büyük kısmında Almanca ve Fransızca'nın yeni dil öğretim yöntemleri üzerinde durulmuştur. Artık toplumdaki soylu bir insanın tek dili bilmesi yeterli sayılmamaktadır. Ana dilinin dışında yeni bir dili öğrenmesi o zamanın bir gereği

haline gelmişti. XVII. yüzyıla gelindiğinde Almanca ve Fransızca'nın yanına İngilizce de eklenmiştir. XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan soğuk savaşlar neticesinde sömürgeleşen ülkeleri yönetmek için artık yeni ihtiyaçlar meydana geldi. Sömürgeci devletler önce bu ülkelere kendi dillerini öğremelilerdi; nitekim öyle de oldu. Bu dönemde yapılan çalışmalar dilin yapısı, dilbilgisi, sözlükler, beceriler üzerine olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası her alandaki gelişmeler yabancı dil alanına da yansımıştır. Yapısal dilbilimden üretimsel, işlevsel ve öteki yorumlara geçilmiştir. Bu, yeni yaklaşım ve yöntemlerini de beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra Ruhbilim, Toplumbilim gibi yeni bilimsel alanlarda ortaya çıkmıştır. (Demircan, 2002:139)

1. YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YAKLAŞIM VE YÖNTEMLER

1.1. YAKLAŞIMLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.1. 20. Yüzyılın İlk Yarısında Ortaya Çıkan Yaklaşımlar

Yabancı dil öğretiminin çok eskilere dayanan bir tarihçesi olmasına rağmen bu uzun geçmiş birikimiyle birlikte yabancı dil öğretme ve öğrenme isteği 20. yüzyılda daha da artmış durumdadır. Dünyanın küreselleşmesi yabancı dil öğrenmeye olan isteğin artmasına sebep olmuştur. Artık toplumda tek dilli olmaktan ziyade çok dilli olmanın mecburiyeti söz konusu olmakta ve bu konumda meslek hayatımız ve yaşantımızda bir kaç dili öğrenmek ön koşul gibi görülmektedir. 20. yüzyılın başı yani 1900'lü yıllardan günümüze kadar yabancı dil öğretimi alanında çeşitli yaklaşım ve yöntemler uygulanmıştır. 20. Yüzyılın başlarında yabancı dil öğretiminin bağımsız bir meslek olarak ortaya çıkmasında ve daha çok öğretim alanında ilerlemesinde, yüzyılın başlarındaki birkaç dünya savaşı sonucunda elde edilen sömürgeler ve bu sömürgelerde yapılan çalışmalar neden olmuştur.

Bu dönemlerde dili öğretmeyi amaçlayan yeni yöntemler ve yaklaşımlar yalnızca yabancı dili kullanarak öğretim üzerine kurulmuştur.(Demircan, 2002:163) Araştırmalar dilin yapısı, temel sözlük ve becerilerin ayrımı üzerinde toplanmış öğretim, sesletim sözlüğü, yalın okuma kitapları, yoğun yapı alıştırmaları, öğretmen kitaplarıyla desteklenmiştir. (Demircan, 2002:163)

1.1.1.1. Yapısal ve Bilimsel Yaklaşım

20. yüzyılın başlarında öne sürülen yaklaşımlardan biridir. Demircan'a göre yabancı dilin başlangıç düzeyinde sesletim, biçimlenme, türetme, söz dizimi yapılarının öğretimine öncelik tanıyan ve temel yapılar öğrenilinceye kadar sözcük öğretimini mümkün olan en alt düzeyde tutan bir yaklaşımdır. Dilin işlevine dilin yapılarından daha çok önem verilir. Her işlev için çeşitli dil bilgisi yapıları sunulur. Başlangıçta daha da basit yapılar sunulurken, öğrencilerin amaç dilde daha da yeterli olmaları ile birlikte işlevler yeniden sunulur ve daha karmaşık yapılar öğretilir. (Demirel. 2003: 25) Öğretim sürecinde yapılar üzerine yoğunlaşarak ve her zaman tekrarlanarak, yoğun ve yeni sözlüklü alıştırmalarla eğitime devam edilir. Eğitim sürecinde öğrencilerin zorluklarla karşılaşmaması için karşıtsal çözümleme yoluyla izlenilecek ders plan önceden ortaya çıkartılır. Seçim ise kullanım sıklığına ve anlatım gereklerine göre yapılır. Bu yaklaşımda eğitim için zorluk derecesi göz önünde bulundurularak ders planı sıralamaya alınır.

1.1.1.2. Birleşik (Integrated) Yaklaşım

Titone (1968)'nin görüşlerine dayanmaktadır. Bir dilin öğretiminde kullanılan konuşma, okuduğunu anlama, ve dilin temel yapılarını kullanma gibi tekniklerin belirlenmesinde belli disiplinlerde (Dilbilim, Sosyoloji, Antropoloji, Sinirsel Fizyoloji... gibi) ortaya atılan kuramların, uygulanan metodların ve yapılan deneylerden elde edilen verilerin birer ipucu olduğunu işaret eden bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım Palmer'in yaptığı karma uygulamaların düzenlemesiyle seçmeci, işlevsel bir yaklaşım olabilir. Öte yandan farklı disiplinlerin teknik ve verilerini birleştirmesiyle bilimsel birleşik bir yaklaşımdır. Başka bir deyişle interdisipliner bir yaklaşımdir. Palmer'in uyguladığı karma uygulama düzenlemesindeki bilimsel birleşik yaklaşım için öncelikle dilin kendi doğası gerekmektedir. Diğer taraftan hem nesnel dilbilim ilkeleri hem de öznel açıdan ruhbilim ilkeleri ve başka muammaları çözecek diğer alandaki bilimlerin katkıları gerekmektedir. Demircan (2002:164)'a

göre bilimsel birleşik yaklaşımın ilkeleri şunlardır:

1. Bilimsel yolla dilbilim ve insanbilim açısından dilin genel bir çözümlenmesi ve öğretilecek yabancı dilin çözümlenmesi;

2. İkinci dil öğrenme işlemlerinin ruhbilim açısından bir çözümlenmesi;

3. Belli bir dil öğrenim kursu sonunda varılması beklenen bilimsel ereklerin tanımı;

4. Yabancı dil öğretiminde hem öğretim deneyimi, hem de denemeler genel kuramının tarihsel ve deneysel boyutlarının sonuçları.

1.1.2. 20. Yüzyılın İkinci Yarısında Ortaya Çıkan Yaklaşımlar

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkiler ve insanların yurtdışı ilişkileri giderek yoğunlaşmış, siyaset, ticaret, turizm, bilim ve sanat alanlarında önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte her alanda yabancı dil bilgisine ve yabancı dili bilenlere gittikçe genişleyen ve bir türlü doyulamayan pazar açılmıştır. (Demircan, 2002:181)

Sovyetlerin uydu başarısıyla teknik ve bilimde ilerleme kaydetmesiyle ABD 1958 yılında ulusal güvenlik ve eğitim yasası çıkarttı ve özel araştırmalar ve yabancı dil öğrenimine büyük kaynak aktarılarak eğitim araçlarına yatırımlarla birlikte yeni bilimsel alanlar doğmaya başladı. Ruhbilim (1953), Toplumbilim (1959) gibi. (Demircan, 2002: 181)

Çok sayıda uluslararası ve ulusal düzeyde dernekler kuruldu, dergiler çıkmaya başladı ve dil, öğretim ve öğrenim, edinim, etkileşim, yanılgılar, güdülenme, biliş, ölçme, yöntemsel çoğulculuk üzerine yoğun araştırma yapıldı. Bu dönemlerde yabancı dil eğitimindeki eğitim araçlarına olan yatırımlar radyo, televizyon, matbaa gibi sektörlerin gelişmesine neden oldu.

1.1.2.1. İşitsel Dilsel Yaklaşım

Bu yaklaşım, geçmişi 19. yüzyıla dayalı olarak 1883'te kurulan ABD Çağdaş Diller Derneği tarafından yapılmış olan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. 1900'lerde "Onikililer" raporunda ve 1929 yılında sunulmuş olan "Coleman" raporlarında ABD okullarında dil çevirisi yöntemi yanında okuma yönteminin uygulandığı ortaya çıkmıştır. Bloomfield "dil öğrenme"nin yapıları aşırı öğrenme işlemi olduğunu savunmuştur. (1942: 12 Akt. Demircan, 2002: 182)

Brooks açısından da dil öğrenmenin özü "*düşünmeye gerek duymaksızın tepki gösterme"* becerisinin edinilmesidir. (Brooks'tan, Akt. Demircan, 2002: 182)

Yaklaşımın en önemli ilkelerinden biri dilin konuşma olduğu, yazma olmadığıdır. Brooks'a göre "söz" konusu dilin üreticisi olan yanı "yazı" ise onun bir türevidir. (Demircan, 2002:183) Bir dil, ileri düzeye erişilinceye kadar o dili konuşma, dinlediğini anlama, okuduğunu anlama ile öğrenilecektir. Okumadan önce her şey sözlü olarak öğretilmeli çünkü yazım sesletim bozucu bir öğedir. Bir çocuğun ana dili öğrenirken dilbilgisini bilmeden, konuşurken yapıların seçimlerini düşünmeden ve bilinçsizce yapmasından yola çıkarak ön sıraya geçen işitsel dilsel yaklaşım diğer yaklaşımları arkada bırakmayı başardı.

1.1.2.2. Durumsal Yaklaşım

Yabancı dil öğretiminde ister günlük dil, ister özel alan dili olsun öğretilen dil birimlerinin neler olacağı, nasıl bir durumda kullanılacağı, öğrenciye nasıl sunulacağı ya da uygulama aşamasında nasıl bir bağlam içinde kullanılacağı öğrencinin öğrenimden bekledikleri açısından önceden belirlenir de izlence durumdan öne çıkararak düzenlenirse, böyle bir uygulama "durumsal yaklaşım" adını alır. (Demircan, 2002: 188)

Yabancı dil eğitiminde günlük yaşama ait olan konular ele alındıklarında öğrencilerin derse olan isteklerinin arttığı görülür. Bu, özellikle derste uygulanan diyalog tekniğine dayanır. Durumsal yaklaşımda ele alınan konular günlük hayatımızdaki türlü yanlardır ve bu konular da her insanın her gün karşılaşabileceği ve yaşayabileceği durumlardır. Örneğin: evde, okulda, seyahatte, eğlencede, işte, hastanede, lokantada gibi.

Durumsal yaklaşım tamamıyla iletişimseldir. Günlük yaşam konuları ele alındığında adım adım ileri düzeye çıkılarak öğrencilerin her duruma katılmaları, söylemek istediklerini söylemeleri ve iletişim kurma isteklerinin artması amaçlanır.

1.1.2.3. Bilişsel Yaklaşım (Cognitive Code Learning)

Stern (1983:469)'e göre bu yaklaşım 1960'larda dilbilim ve ruhbilim kuramların ışığında eleştiri olarak ortaya atılan İşitsel Dilsel Yaklaşıma bir seçenektir; ama 1980'lerde İletişimsel Yaklaşımın ortaya çıkması nedeniyle bu yaklaşımı arkada bırakmayı başarmıştır.

Bu yaklaşımın amacı öğrencilerde anadili konuşanlarınkine benzer yaratıcı dil becerileri geliştirmektir. Bu yeni yaklaşıma göre, öğrenciler yeni tümceleri öğrenmek yerine henüz karşılaşmadıkları bir duruma uygun tümceler üretebilecek bir düzeneği öğrenmelidir. (Caroll, 1966:102, Chastain, 1976: 146:7'den, Akt. Demircan, 2002: 192) Ancak burada işitsel dilsel becerilere öncelik tanınmaz.

Bir insan kendi dilinde sonsuz sayıda yeni sözcük üretebilir. Bir dilde belli sayıda kurallar olmasına rağmen o dili edinen insan bu kurallarla hem anlayarak hem yorumlayarak sonsuz sayıda sözcük üretebilir. İşitsel Dilsel Yaklaşım'a göre ise bir dilde bir öğrencinin bilmesi gereken belli kurallar vardır ve öğretilmesi gereken tümcelein ona öğretilmesi ve gelecekte bunu nasıl bir durumda kullanacağını kestirmesi olanaksızdır. Demek ki dil sadece İşitsel Dilsel Yöntem ve yapısal araştırmalarla öğrenilmez.

Bu yaklaşıma göre üretici kullanım için onu gerçekleştiren edinç ön koşul

olarak görülür ve dil kullanımından önce edinilmesi lazımdır. Chomsky'ye göre gerek dilbilimci gerekse ruhbilimci, önceden anadilini konuşanın dil kullanımını açıklama sorusuna el atmalıdır. Dil kullanımının yaratıcı olması için öğrenciler açısından ortam yeni olmalıdır. Diyalog belleme ve ezberden okuma, konuşan açısından yaratıcı sayılmaz. Chomsky tümce çözümlenmesini ikiye ayırır:

1. Yüzey yapı (surface structure)

2. Dip yapı (deep structure)

Yüzey yapı okuduğumuz ve duyduğumuz yapıdır. Dip yapı ise anlamla ilişkilendilir.

Örneğin,

John is eager to please (John hoşnut etmeye istekli).

John is easy to please (John'u memnun etmek kolay).

Bu iki tümcenin anlamı ayrıdır.

John is eager to please somebody (John birini hoşnut etmeye istekli).

İt is easy to please to John (John'u memnun etmek çok kolaydır).

Caroll (1966:102) "Öğrencinin dil yeteneğini geliştirirken dinlediğini ve okuduğunu anlamadan konuşma ve yazmaya geçilmelidir. İlk önce öğrencilerde, uygulayacakları bilişsel yapıyı oluşturmak gerekir yani öğrenci dilin düzenini ve kurallarını, onları uygulamadan önce, bilinçli olarak öğrenmelidir: Bu da yabancı dilin dilbilgisinden başka bir şey değildir." fikrini ileri sürmüştür. Öğrencilerin edinç aracılığıyla düşünceden anlatıma geçebilmesi için temel yapıyı öğrendikten sonra onlardan uygulama istenmelidir. Bunun için ise onlara uygun ortamlar oluşturulmalıdır. İşitsel Dilsel Yöntem ile Bilişsel Kod Öğrenme Kuramı iki bakımdan birbirinden ayrılır:

1) Dilin ne olduğu,

2) Dilin nasıl edinildiği.

Bu yönde araştırma yapan Oskarson (1973) araştırma ilkelerini kısaca şöyle özetler:

1. Dilbilgisi kuralları ruhbilimsel açıdan gerçektir.

2. İnsanlar dil öğrenme yeteneğiyle doğarlar

3. Yaşayan bir dil, onunla düşünebilen bir dildir.

4. Yaşayan bir dilin kural güdümlü üreticilik özelliği vardır (Diller 1973: 23)

Oscarson Diller'den yukarıdaki dördüncü maddeyi ilave eder.

1.1.2.4. İşitsel Görsel Yaklaşım

Bu yaklaşım ses ile görüntünün aynı zamanda olması ile birlikte öğrenmeyi kolaylaştırmak için uygulanmaya başlanan bir yaklaşımdır. İlk olarak Fransa'da yabancı dil derslerinde teyp ve bir parça film göstericisiyle uygulanmaya başlanmıştır. İlginç olması ile birlikte oldukça da başarı kazanmıştır ve gittikçe talep artmıştır. Böylece İşitsel Görsel Yöntem adını almıştır. Yabancı dil öğretiminde işitsel görsel araçlar şunlardır:

İşitsel: plakçalar/fonograf (1872), linguafon/plakla dil (1920), radyo (1915), bantçalar/ tape recorder (1940), dil deneyliği (1950 Stack 1960 Dakin)i kasetçalar (1970)

Görsel: yazı (İÖ 3200), resim (eski Çin, Avrupa 16 yy), kukla (16yy), duvar resmi (17yy) fotograf (1839), slayt (1874), film (1911), flash kart (1916), öğretim makinesi (1924), parça film (1930)

İşitsel Görsel: televizyon (1926), sesli film (1930), video (1930), bilgisayar (1958)

Bu yaklaşım uzun yıllar derslerde sınıflardaki nesneler, resimler, eylemler ve jestlerden faydalanarak işitsel dilsel çalışmalarda anlamı açıklamak için düzenli bir

biçimde kullanılagelmiştir ve bu uygulama, dolaysız öğretim yönteminde her zaman için temel öğe olmuştur. Günümüzde ise teknolojik kullanım aletleriyle film şeritleri, filmler hatta çevrimiçi internet kullanımları öğretmenin işini bir hayli kolaylaştırmıştır. Günümüz çocukları, uzun süre bakıp dinlemeye alışkındır. İyi çizilmiş resimlerle anlatılan dil derslerini ilginç ve eğlendirici bulmaktadır.

Ses ile birlikte gösterilen resim, kitaptaki resimlerden hatta dinlemedeki alıştırmalardan daha da güçlü etki bırakmaktadır. Öğrendikleri dil deyimleri yaşamdan örneklemelerle gösterildiği zaman öğrendikleri konuların yararlı olduğuna inanmaktadırlar. Resimlerdeki kişileri olaylarla ilişkilendirince öğrendikleri deyimlerin gerçek amaç için kullanıldığına inanmaktadırlar. İşitsel Görsel yaklaşımın en etkili taraflarından biri derste ya da etkinlikte öğrenci sadece konu üzerinde çalışmamaktadır; deyimlerin anlatım yolunu, ses değişimlerini ve anlam öğelerin açıklamasında önemli işlevi olduğunu anlatıcının jest mimik ve beden hareketlerinden de öğrenmektedir. Öğretmen bütün sınıfın ilgisini bir resimle bir anda toplayabilir. Eğer öğretmen bu etkinliği sık sık tekrarlarsa sınıftaki zayıf öğrencilerin de derse katılmalarını sağlayabilir.

Sonuç olarak İşitsel Görsel Yaklaşım İşitsel Dilsel Yaklaşımla iç içedir. Bu yaklaşımla öğrenci sürekli olarak yabancı dili duyar ve kendisi de sık sık kullanmaya çaba gösterir. Yabancı sesleri daha ilk derste anlamla ilişkilendirerek o sözleri doğru ezberlemeye çalışır ve derste tüm dikkatini durum ve anlam üzerinde toplayarak kısa bir süre içinde hiç sıkılmadan konuşmaya başlar.

1.1.2.5. Anlama Öncelikli/ İçlemleme Yaklaşım

Bu yaklaşım yabancı dil öğretim sürecinin başlarında sadece anlamayı amaçlayan ve sözlü katılıma zorlamayan, belli bir süreye kadar öğrencinin konuşma yetisini geliştirerek belli bir süreden sonra sözlü katılıma başlayan uygulamadır.

Bu görüş, konuşma becerisini öteki becerilerden üstün gören ve dil öğretimine yoğun sözlü alıştırmayla başlayan İşitsel Dilsel Yaklaşıma karşı tepki

olarak ortaya çıkmıştır.(Asher 1965, Belasco 1967, Postovsky 1970, Winitz ve Reeds 1973)

Anlama Yaklaşımı 1960'ların geçerli ruhbilim görüşleri üzerine kurulmuş bir eğitim uygulamasıdır. (Demircan, 2002: 228). Bu yaklaşımın amacı yabancı dili öğrenmek için değil, anadil edinimini araştırmaktı. Winitz ve Reeds (1973: 295-315) kendi araştırmalarında ne üretici alıştırmalara ve önceden yazılmış diyalog ne de yapay konuşmalara yer verilmeden önce içsel öğrenmek (implict learning) fikrini savundular ve ileri sürdürdüler. Bu savunmaya göre yetişkin öğrenciler önce dinleyerek dilbilgisini öğrenirler, sözlü tümceler ise o dili anadil olarak konuşanların dilinden verilir. Anlamları ise resim ve etkinliklerde açıklanır. Bu yaklaşım, düzenleniş bakımından bilişseldir; problem çözme yoluyla dilbilgisi kurallarını bulmayı önerir. (Winitz, 1981: xvii)

Winitz, bu yaklaşımı şöyle açıklıyor: "Doğrusal öğretimde gelişimsel dil modeli girdi sırasını ve öğretim aşamalarını belirler; geri dönüşlü öğretimde ise gelişimsel dil modeli girdi sırasını genel olarak belirler. Doğrusal öğretimde, anlama, yineleme ve üretim ile dil biçimlerinin yoğun sözlü alıştırma saatinde ve iletişimsel ortamda tam öğrenimi amaçlanır. Geri dönüşlü öğretimde ise yalnızca anlama biçimsel olarak öğretilir. Doğrusal öğretimde tam öğrenme her gelişim aşamasında üretimle ölçülür. Geri dönüşlü uygulamada ise tam öğrenme anlama ile ölçülür ve belli bir aşamaya bağlı değildir." Asher (1981:187) yabancı dil öğretimi çalışmalarını "açık" ve "örtük" olarak ikiye ayırır. "Açık" yaklaşıma "İşitsel Dilsel Yaklaşım"ı, "örtük " olan da "Anlama Yaklaşımı"nı örnek olarak göstermiştir. Jakobovitz (1969) İşitsel Dilsel Yöntemin ileri düzeyler için daha yararlı ve daha uygun olduğunu ama ilk ve orta düzeyler için kullanılmasının başarısızlığa götürebileceğini söylemiştir.

Bu yaklaşıma Postovksy (1969-70), Winitz ve Reeds (1973) uygulamalarından başka Asher'in (1965) "Tüm Fiziksel Katılım" ve Terell'in (1977) "Doğal Yaklaşımı" girmektedir.

1.1.2.6. İşlevsel Kavramsal Yaklaşım (Functional Notional Approach)

Bir yaklaşımın ortaya çıkması için bir ihtiyaca cevap vermesi ya da yoksunluğu gidermesi gibi bir gereksinim duyulur. İşlevsel Kavramsal Yaklaşımın amacı da diğer yaklaşımlardan farklı olarak "bu dilin grameri nedir?" değil "öğrenenler bu dile niçin ihtiyacı var?" sorusuna cevap vermek için ortaya çıkmıştır. (Brumfit ve Finochiano, 1987: 47) Bu yaklaşımın temeli 1964 yılında Avrupa Konseyi Kültürel İşbirliği Dairesi "Çağdaş Diller Projesi" adlı çalışma ile başlamıştır. Bu çalışmanın amacı Avrupa toplumundaki yetişkin öğrencilerin yabancı dildeki iletişim sorunlarına çözüm bulmaktır. Bu çalışmalar sonunda *"dilin hangi işlevlerle kullanıldığı*"nı ve "*bu işlevlerin hangi kavramlara bölündüğü*"nü ortaya çıkarmakla birlikte yabancı dil öğretimini bu ayrıntıları içeren bir izlenceye bağlamayı amaçlayan bir yaklaşım geliştirilmiştir. 1971 yılında "*yetişkinlere yabancı dil öğretiminin en iyi biçimde nasıl düzenleneceği*" hakkında bilgi şöleni düzenlenmiştir. 1975 yılında uygulamaya alınan bu yaklaşım öğretim kitaplarında yer almaya başlamıştır.

İşlevsel Kavramsal Yaklaşımda anlam, bağlam ve kavramsallaştırma en önemli belirleyicilerdir. Dil öğretimi sürecinde karşılıklı konuşmaya yer verilirse bunlar ezber şeklinde olmaz ve iletişim merkezli olarak tasarlanır. Etkili iletişim temel alınır. Tekrara izin vermeyen bazı yaklaşımlardan farklı olarak sık kullanılmamak şartıyla dil öğretimi sürecinde tekrarlara ve ihtiyaç duyulduğu takdirde çeviriye, hatta bazı istisnai durumlarda ana dile yer verilebilir. İletişim ortamı oluşturma ise ilk dersten itibaren sağlanmaya çalışılır; çünkü işlevsel kavramsal yaklaşımda amaç dilin dilbilimsel yapısının en iyi iletişimsel süreçle öğrenilebileceği görüşünden hareket edilir. Dolayısıyla sıralama dilbilimsel yapıya göre değil içerik, işlev ve ilgilenilen alana göre belirlenir. (Tukcede.org) Başkan bu durumu şu şekilde açıklıyor: *"Bir dilin, temelde, o dildeki sözcüklerin bir araya dizilmeleriyle ortaya çıkan bağlantıları belirten kurallar topluluğudur ve bunlar bir dilin işleyişini gösteren kurallardan başka bir şey değildir. Bir gramer kitabı o dilin*

kendisi yerine geçmez." (Başkan, 1969:2)

İşlevsel Kavramsal Yaklaşımında durumsallık ön plana alınır. Çünkü yabancı dil öğrenen birey öğrendiği sözcüklere belirli anlam yükleyerek bu sözcükleri bir işlev için kullanmayı amaçlar. Her dilde dilbilgisi ifadesi ya da zaman kavramları farklı olabilir ama her dilde okula gitmek, alışveriş yapmak, sağlıkla ilgilenmek, adres tarif etmek gibi durumlar muhakkak bulunur ve yine aynı şekilde her dilde zaman kavramları farklı olabilir ama her dilde şimdiki, geçmiş ve gelecek zaman kavramı bulunur. (Turkcede.org) Wilkins de bu fikri destekleyerek işlevsel kavramsal yaklaşımın analitik yaklaşımı temsil ettiğini dil kullanımı için dil kavramları (zaman söyleme gibi) ve işlevleri (izin isteme gibi) ön plana taşıdığını vurgulamaktadır.

Bu yaklaşımın temel amacı yabancı dili öğrenenin günlük yaşamda karşılaşabileceği durumları işlevlere bölerek yeni bir izlence programı hazırlamaktır ve öğrencinin bu işlevleri edinmeleri amaçlanır. Bu yaklaşımda işlev çok önemlidir. Diğer yaklaşımlarda olduğu gibi İşlevsel Kavramsal Yaklaşım'da da dil bilgisine önem verilir çünkü dil öğretiminin gerçekleştiği bir etkinlikte dilbilgisini sorgulamak mümkün değildir ancak becerilere oranla verilen önem sorgulanabilir. Bu yüzden bu yaklaşımın başlangıç düzeyinde iletişimsel yönteme önem verilir çünkü dili öğrenenin kendilerini nasıl ifade ettikleri, dili nerede ve ne zaman kullandıkları değil dil vasıtasıyla nasıl iletişim kurdukları dikkate alınır. (Wilkins, 1976: 18) Demek ki İşlevsel Kavramsal Yaklaşım'da sadece edinç yeterli kalmayıp iletişimsel edinçe yön verilir. Çünkü bu yaklaşımın en önemli etkinliği bir konuşmayı sürdürmektir. Wilkins'e göre bu yaklaşımda dilbilgisi eksikliği dilbilimsel yaratıcılığı ve iletişimsel kapasiteyi sınırlamaktadır. Bu yüzden öğrenenin iletişimi sürdürebilmesi için gramer yapısına önem vermesi gerektiğini belirtmektedir.

Wilkins ve Van Ek (1976,1975) bu izlencelerin ışığında öğretimi belirleyen kavramları şöyle sıralamıştır:

A. Dil türleri/ kullanım ortamları (language variety/ situatio)

B. Dil etkinlikleri (language acts)

C. Dil işlevleri (language functions)

A. Dil Türleri

Dil türlerinde sadece konuşanların konuştukları konu önemli değil önemli olan bireylerin toplumsal ve ruhsal rollerini de içermesidir. Bireyin kiminle nerede konuştuğuna bağlı olarak ne tür bir dil kullanacağını gösterir. Örneğin, bir insanın arkadaş ortamında kullandığı dili ve bir devlet kurumlarında ve iş dairesinde ya da iş yerinde kullandığı dil (üslup) farklıdır. (Demircan, 2002:232)

B. Dil Etkinlikleri.

İşlevsel - Kavramsal Yaklaşımın en önemli faktörlerinden biri konuşma becerisini ileri derecede akıcı kullanmayı sağlamaktır. Bunun yanında, Okuma amaçlı alıştırmalar daraltılmış, yazma alıştırmaları son derece kısıtlanmıştır. Ama yabancı dil ilişkileri yerine yazarak gösterebilmeleri için önce başlangıç seviyedeki öğrenenlere okuma ve yazma etkinlikleri genişletilmesine gidilmiştir.(Demircan, 2002: 232)

C. Dil İşlevleri.(Language Functions)

Dilin kullanım amacını belirleyen kavrama "işlev" denir. Wilkins (1976, Van Ek, 1976: 25) işlevleri üst işlev ve onların alt işlevleri olarak sıralamıştır:

1. Gerçeklerle ilgili bilgi verme ve alma

2. Ussal tavırları açıklama ve öğrenme

3. Duygusal tavırları açıklama ve öğrenme

4. Ahlakla ilgili tavırları açıklama ve öğrenme

5. Başkalarına (iyilikle) bir iş yaptırma

6. İlişki kurma (socializing)

Günümüzde durumsal ilişkiler üzerine yabancı dil öğretimi için belirli

konular seçilmiştir. Dil etkinliklerinde kullanabileceği on dört konu dil öğretiminde en önemli olan konular.

Bu konular:

1. Kişisel tanıtım

2. Ev ve yuva

3. Evde yaşam

4. Eğitim ve gelecekteki meslek

5. Boş zaman, eğlence

6. Seyahat

7. Başkalarıyla ilişkiler

8. Sağlık ve esenlik

9. Alışveriş

10. Yiyecek ve içecek

11. Hizmetler

12. Yerler

13. Yabancı dil

14. İklim

Dildeki işlev ve kavramları belirlemek öğrenciyi dili kullanmaya itebilir; ancak bu etkinlikte kullanılacak dil birimlerini öğrenmekle onun kendi cümlelerini üretmek için gerekli yapı bilgisini edinip edinmeyeceği kesin değildir. Nasıl yapısal bir izlence iletişim öğretiminde yetersiz kalıyorsa bir kavramsal-işlevsel izlence de yapıların öğretiminde yetersiz kalabilir. Burada da öğrenci bir dizi cümle öğrenebilir; ama bir türlü etkin bir yeterliğe ulaşmayabilir. Dilsel yaratıcılığa giden yolda bir araç olarak kullanılan dilbilgisinin yetersiz öğretimi, iletişim olanaklarını ciddi bir

biçimde kısıtlayabilmektedir. Kavramsal-işlevsel yaklaşımda özel bir yönteme değinilmemekte ise de öğrencilere dili kullanarak etkileşimde bulunmayı öğretmedikçe bu amaçlara erişebilmek güç olacaktır. Öğrendikleri şeylerin neden öyle öğretildiği öğrencilere anlatılmalıdır (Demircan, 2002: 238-239).

Ayrıca Demircan (2002: 239) bu yaklaşımı özel bir yönteme değinilmemekte olduğunu ancak öğrencilere dili kullanarak etkileşimde bulunmayı öğretmedikçe, bu amaçlara erişilemeyeceğini belirtiyor. Öğrendikleri şeylerin nedenleriyle öğretildiğini öğrencilere anlatılmak gerektiğini tavsiye ediyor.

1.1.2.7. Doğal Yaklaşım

1977 yılında Tracy Terrell yeni bir öğretim bakışı olarak Doğal Yaklaşım (Natural Approach) adını verdiği önermede bulundu. Adı *"Dil Edinimi ve Öğreniminde Doğal Yaklaşım"* (Natural approach to the acquisition and learning of a language) olan makalesinde Doğal Yaklaşım'ı şöyle tanımlıyor: "Akademik ortamda yetişkinlere sınıfta sadece doğal iletişim etkinliklerinden yararlanılarak katılımı engellediği için konuşma yanlışlıklarını doğrudan düzeltmeksizin gereken sürece anadil, yabancı dil ve ya her ikisini de kullanmasına izin verilerek yapılan yabancı dil öğretimine Doğal Yaklaşım denir. "(Terrell 1977, 1981 bk. Demircan 2002: 239)

Yukarıda verilen tanıma bakılırsa Doğal Yaklaşım temel düzey için uygundur. Amaç ise orta düzeye erişebilmektir. Bu durumlarda uygulanabilecek ilkeler şunlardır. (Demircan, 2002: 240)

1. Anlama üretimden önce gelir. Çünkü üretim yeteneği edinime dayanır. Edinim olabilmesi için de öğrencinin iletenleri anlaması gerekir. Öyleyse öğretimin ilk ereği öğrencilerin söylenenleri anlamalarını sağlamaktır. Öğretmen hep yabancı dilde konuşmalı ve iletisinin konusu öğrencilerin ilgisini çekmeli, anlayabilmeleri için onlara yardım edilmeli.

2. Öğrencinin iletişime katılımı: ilk önce olmayan tepkilerle sonra (evet, hayır, var, yok ...gibi) tek sözcükler ile ondan sonra iki sözcükle öbekler tümceler ile yanıt verilir daha sonra karmaşık söyleme geçilir. Ancak hazır olmayan öğrenciler

konuşmaya zorlanmaz. İletişimi bozmayan yanlışlar düzeltilmez.

3. İzlencede iletişimsel hedeflere yer verildiğinden, sınıf etkinlikleri dilbilgisi yapıları yerine "konu"larla belirlenir. Sınıf etkinlikleriyle öğrencinin duygusal engellemeleri azaltılır. Doğal yaklaşımın hedeflerini öğrencinin ihtiyaçları ve ilgileri belirler.

1.1.2.8. İletişimsel Yaklaşım

İletişimsel Yaklaşım yabancı dil eğitiminde kişilere iletişim kurdurarak dil öğrenimini sağlayan öğretim kuramıdır. (burax.2002 Uludağ sözlük)

20. yüzyıllın başlarında, ikinci dil edinimi ve öğretim yöntemleri ile ilgili araştırmalar dil öğrenimi ve öğretimine ilişkin bazı önemli noktaları gün ışığına çıkarmayı hedeflemiştir. Birçok öğrencinin yıllarca alınan dil öğrenimine rağmen hala iletişimsel yetiden yoksun olması, araştırmacıların, kuramcıların ve öğretmenlerin var olan yaklaşımları sorgulamalarına neden olmuştur (Taylor, 1987: 45). 1970'lerde iyice yaygınlaşmaya başlayan İletişimsel Yaklaşımın İşitsel Dilsel Yönteme tepki olarak ortaya çıkan ve aynı zamanda İşlevsel Kavramsal Yaklaşımın daha da geliştirilmiş bir uzantısı olduğu görülmektedir. Ancak İşlevsel Kavramsal yaklaşım ile iletişimsel yaklaşımın birbirinden farkı vardır. İletişimsel Yaklaşımın temel hedeflerinden birisi sözlü bir biçimde iletişim kurabilmek oldukça, sınıf içerisindeki konuşma etkinlerini kaçınılmaz hale getirmektir. (Sato, 2002: 29) İşlevsel Kavramsal yaklaşımın ise böyle bir kaygısı yoktur. (http://en.wikipedia.org.wiki)

Yabancı dil öğretiminde sadece İletişimsel Yaklaşım, iletişimsel yetiyi geliştirmeyi başarmayı hedefleyen tek yaklaşımdır. (Xiaoqing, 2000:1)

Son yıllarda yabancı dil öğretiminde, kuramsal dilbilimciler ve öğrenme psikologlarından çok toplumbilimciler, özellikle Hymes'in öncülük ettiği sosyo dilbilimciler, Chomsky'nin öne sürdüğü kavramlarla edim ve yeti ile dilin doğasını açıklamanın yetersiz kaldığını; bunun yanına iletişim yetisi (communicative competence) adıyla bir üçüncü boyutu eklemenin uygun olacağını öne sürmüşlerdir. Böylece iletişim kurmak için dilbilgisi kurallarının yanında kullanım ve konuşma kurallarının da gerekli olduğunu kabul etmişlerdir. (Demirel,1990: 44).

İletişimsel bir dil ve dil kullanım modelini seçerek öğretim biçiminin, araç gereçlerin, öğretmen ile öğrenci rolleri ve davranışlarının, sınıf-içi etkinlikler ile uygulamaların ona göre düzenlenmesi "İletişimsel Yaklaşım" adını alır. (Demircan, 2002: 249).

Dil bir iletişim aracıdır. İletişimin yeterliliğini de zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle önce dilin kuralları daha sonra da kullanımı üzerinde durulmalıdır. İletişimci Yaklaşıma göre kurallara uygun cümle üretme son aşamadır. Öğrenciler kalıpları ezberlemek yerine öğrendiklerini anlamaya ve kavramaya yönlendirilir. Geçirdikleri zihinsel süreç sonrası amaç anladıklarını ve kavradıklarını uygulamaktır. İletişim öğrencilerin cümleler kurmasıyla değil bu cümleleri sınıflandırması yani bir görüş ifadesi haline getirmesiyle gerçekleşir (Richards ve Rodgers, 2001:160).

Dil öğrenmenin özünde yatan ana amaç dilin temel işlevi olan yazılı/sözlü iletişimin sağlanmasıdır. Buna göre dilin kurallarından çok bir iletişim aracı olarak kullanılması önemlidir. Dilin iletişim süreci içinde belli işlevleri vardır; bu işlevler belli kavramların iletilmesi amacıyla kullanılır. Sözcükler ve cümleler, kavramların iletilmesi için birer araçtır. Diğer bir deyişle, dilin yüzeysel yapısı yani gramer kurallarından çok, dilin alt yapısı yani konuşmada kullanılan kavramların öğrenilmesi ve kullanılması önemlidir. İletişimi sağlayabilmek için dilin iyi bilinmesi gerekir (Demirel, 1990: 44).

İletişimsel dil öğretiminin özünde şu düşünceler yatmaktadır: Öğrenciler kendi iletişimsel yetilerini geliştirebilmelerine olanak sağlayacak ortamla karşı karşıya bırakılmalıdır.(Savignon, 2002: 22) Liao (2000:2) iletişimsel dil öğretime iletişimsel yetiyi istenilen hedef olarak belirtmiştir ve dilin kullanım ve iletişim aracılığıyla öğrenildiğini savunur. Ders hedefleri sadece dil bilgisel ve dil bilmsel yetilerle sınırlandırılmamalıdır, bu hedefler iletişimsel yetinin bileşenlere odaklı bir biçimde düzenlenmelidir (Brown, 2000: 266).

Rubi ve diğerleri (2004:159)'ne göre bu yaklaşımda anlam, yapı ve biçimin önüne geçirilmemelidir. İlişkilendirme esas alınması lazımdır. Dil bilgisel yeti değil iletişimsel yeti ana hedef olarak alınmalıdır. Taylor (1987: 45) ise öğrencilerin amaç dili çalışarak öğrenmek yerine kullanarak edinmeleri gerektiğini altını çizerek savunmuştur.

İletişimsel yaklaşımın kullanım özelliklerini Demirel (2003: 44) şöyle sıralamıştır:

a. Öğrenci için anlamlı olan sözlü ve yazılı iletişim etkinliklerine ağırlık verilir.

b. Öğretim öğrenci merkezlidir.

c. Öğretim etkinlikleri daha çok karşılıklı konuşma, diyalog, grup çalışması, benzetim, problem çözme ve eğitsel oyunlarla öğrenime dayanır.

ç. Amaç dilde yazılmış ve günlük iletişimde kullanılan özgün materyaller öğretim için kullanılır.

d. Öğretmenin hem anadilde hem de amaç dilde yeterli olması istenir.

e. Öğretmenin rolü, öğrencilere amaçlarına uygun bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olmaktır.

Kullanım özelliklerine göre derste kullanılabilecek malzemeleri Demircan (2002: 261) şöyle sıralar: " İletişimsel dil öğretiminde çok değişik araç gereçler kullanılır. Bunlar metne dayalı, göreve dayalı, nesnelere dayalı araç- gereçler diye ayrılabilirler. Metne dayalı araç- gereçler iletişimsel dil öğretimini yönlendirmek ve desteklemek için türlü biçimlerde üretilmiş kitaplardır. İletişimsel öğretimi desteklemek üzere göreve dayalı alıştırmalar için alıştırma kitapları, ipucu kartları, etkinlik kartları, ikili iletişim alıştırma malzemesi, öğrenci etkileşim uygulama kitapçıkları, oyma parçalı bilmeceler kullanılır. Bu etkinliklerde işaretler, dergiler, ilan, gazete, harita, resim, simge, grafik, plan ve türlü nesnelerden yararlanılır."

1.2.1. 20. Yüzyılın İlk Yarısında Ortaya Çıkan Yöntemler

1.2.1.1. Dilbilgisi Çeviri Yöntemi

Tarihi uzak geçmişlere dayanan en eski ve en çok uygulanan yöntemlerden biri Dilbilgisi Çeviri Yöntemidir. Özellikle 19. yüzyılda dil öğretiminde egemenlik kurmuş ve 1960'lı yıllara dek etkisi sürmüş olan dilbilgisi çeviri yöntemin yabancı dil öğretimi tarihçesine bakıldığında bu yöntem Latince ve Grekçe'den bir bilim dili olarak öğretilmesi amacıyla oluşturmuş daha sonra da yaşayan dillerin öğretimine

aktarılmıştır. (N. Tapan 1993-95 :3)

Tapan (1993-95: 3) geleneksel dilbilgisi anlayışına dayanan dilbilgisi çeviri yöntemini dilin mantıksal kurallarla kurulmuş bir dil düzeni olduğu varsayımını ileri sürmüştür.

Bu yöntem belli bir öğrenme kuramına göre geliştirilmemiştir. Daha çok akla dayalı çözümlemeler, kural öğrenme ve karşılaştırılmalı çalışmalara yer verir. Bu yöntemle konuşma becerisinin geliştirilmesine önem verilmez. (Demirel, 2003: 30)

Uygulamada ise öncelikli dilbilgisi kuralları öğretilir ve sonradan bu kurallar ilgili metinlerle desteklenir, metnin içeriği önemli değildir çünkü metnin içeriğindeki bilgilerin yerine onları ifade eden kalıp cümleleri öğrenmek ve ezberlemek bu yöntemin amacıdır. Alıştırma için verilen metinlerdeki yeni sözcüklerin listesi çıkartılır ve onların tercümesi verilerek ezberlenmeleri istenir; böylece sözcük hazinesini genişletmeye yardımcı olur. Derste yabancı dil değil ana dil daha etkindir. Dilbilgisi çeviri yöntemi okuma ve yazma becerilerine öncelik tanıyan ve konuşma becerisini geliştirmeyen yöntemdir.

1.2.1.2. Doğal Yöntem

Yabancı dilin ana diline benzer biçimde öğretilmesi gerektiğini savunan bir yöntemdir. Doğal Yöntem, "Yabancı dil öğrencilerine başından itibaren yalnızca, öğretmenin kendi ana dili olan yabancı dili kullanarak, sürekli konuşma yoluyla iletişim kurmak ve bu etkileşimi birbirleriyle bir metin oluşturucasına bağlantılı, ama dilbilgisi açıklaması yapmaksızın anlaşılabilecek ölçüde yalın bir cümle dizisiyle gerçekleştirebilecek" olarak tanımlanır. (Demirel, 2003: 40)

Demirel (2003: 40) ise Doğal Yöntemi Dilbilgisi Çeviri Yöntemine karşı tepki olarak ortaya çıkan, klasik yapıtların diline karşılık "yaşayan" dilin, "yazılı" dile karşılık "konuşma" dilinin öğretimini amaçlayan yöntem olarak tanımlıyor. Bu yöntemde çeviri, okuma ve yazma alıştırmalarının yerini dinleme ve konuşma becerilerini geliştirebilecek alıştırmalar alır. Bu yöntem sözlü dilin günlük kullanımına ihtiyaç duyulunca, Rousseau ve Pestalozzi, Lemare, (1819) Payne (1830) tarafından biçimlendirilmiş ve Ticknor (1971-1871), Marcel (1867) ve

Heness (1866)'in katkılarıyla geliştirilmiştir (Demirel, 2003: 40).

Derste yazma alıştırmaları yapılmadan önce onun dinlenmesi gerektiği öne sürülür. Kitaplarda verilmiş diyaloglar ezberlenir.

Doğal Yöntemin en önemli özellikleri şunlardır:

> 1. Öğretmen konuşur, öğrenci dinler.
> 2. Söylenenlerle ilgili olarak öğrenciye sık sık mimikle, olmazsa yabancı dilde açıklama yapılır. Sözcük öğretiminde varsa eş anlamlarına öncelik verilir.
> 3. Öğrenci, duyduğunu, anlamını tam çıkaramamış olsa bile, tekrarlar, telaffuz, doğrudan doğruya taklit etmeye dayanır. Çocuk, öğrenirken etkin olmalı, tıpkı anadilini öğrenirken yaptığı gibi, yanlışlıklara aldırmadan elverdiğince konuşmalıdır. Yanlışlar öğretmen tarafından düzeltilir. Yapılar alıştırma yoluyla pekiştirilir. Ara sıra yapılan sesli okuma ile öğrencinin, yabancı dil telaffuzunu kavramasına yardım edilir. Öğrenci konuşmakta çekingen davranırsa, ona kitaplardan günlük konuşma parçaları ezberletilir.
> 4. Dil öğrenimi, doğal olarak her şeyden önce sözcük öğrenimidir. O nedenle, öğrenciye yabancı dilde sık kullanılan sözcükler seçilerek öğretilmelidir.
> 5. Doğal Yöntemde orta zorluktaki sözcükler öğretilir. Bu, öğrenciyi kendiliğinden anlama okuma olgunluğuna getirir. Sözcüklerin bağlam içinde tekrarı öğrencinin sözcüklerin semantik genişliğini zahmetsizce anlamasını sağlar. Konular baştan sona kendi kendine açıklanabilir. Anadiline başvurmadan, metinden anlam çıkarabilir. (Demirel, 2003: 41)

Doğal yöntemin gözden kaçırmış olduğu taraflardan biri amaç dili öğrenmek isteyen bireyin yaşıdır. Çünkü bir yetişkin yabancı dili çocuk gibi öğrenemez. Kappert (1915)'te yaş ile öğrenim arasında şöyle bir ilişki ileri sürdürmüştür.

0-8 yaşlar: özümleme

8-13: çözümleme

13-16: mantıklı düşünce

16-19: yansız düşünce

Bu yöntemin zamanla daha da geliştirilerek, öğretimde bireysel ayrılıklara yer verilmesi, dolayısıyla öğretim tekniklerinin yaşa göre ayarlanması, örneğin: çocuklar

için tümevarımlı, yetişkinler için tümdengelimli bir yol izlenmesinin daha uygun olacağı ileri sürülmüştür (Demircan, 2002: 157).

1.2.1.3. Dolaysız Yöntem (The Direct Method)

20. yüzyılın başlarında, Dilbilgisi Çevirisi Yöntemi'ne tepki olarak ortaya çıkan, Doğal Yöntemin uzantısı olarak gösterilen bu yöntemin amacı dilbilgisi kurallarını ezberlemeden, çeviri kullanmadan, anadiline başvurmadan dili yaşam ile doğrudan ilişki kurdurarak öğrenmektir (Demircan, 2002: 171).

Dolaysız Yöntemin geliştirilmesine Herbart (1776-1841) ve Humbold (1767-1837)'un çalışmaları büyük katkı sağlamıştır. Herbart'a göre her varlık tek bir gerçek varlık olmayıp, birçok gerçek varlıkların topluluğudur. Örneğin: dil bir sözlükler topluluğudur. Bu sözcükler arasında türlü ilişkiler vardır. Öğrenirken, önce öğrenilenler gözden geçirilir, sonra yeni öğrenilecekler sunulur. Eskilerle yeni öğrenilenler arasında ilişkiler kurulur. Bunlar bağlam içinde kullanılarak bir bütüne dönüştürülür ve en sonda uygulama yapılır.

Bu yöntem Fransa, Almanya ve ABD de yaygın olarak kullanılmıştır çünkü sömürgeleştiren ülkelerde kendi dillerinin ve kültürlerinin öğretilmesi gerekiyordu. Humbold (1767- 1837) dili şöyle tarif ediyor: "Bir ulusun dili o ulusun ruhu ya da bir ulusun ruhu o ulusun dilidir." Bir dili öğrenmek demek o dili ana dili olarak kullananlar gibi tepkide bulunmak demektir (Akt. Demircan, 2002: 171).

Richards and Rodgers'in "Approaches and Methods in Language Teaching" başlıklı çalışmasından aktarılan bilgilere göre bu yöntemin uygulanışı esnasında derste kullanılan dil tamamen hedef dildir. Sadece günlük konuşmaya ait kelimeler ve yapılar öğretiliyordu. Sözel iletişim becerileri, küçük yoğun sınıflarda öğretmenler ve öğrenciler arasındaki soru-yanıt alışverişi çevresinde dikkatle derecelendirilmiş bir gelişme aşamasına göre oluşmaktaydı. Hem konuşma hem de dinleme - anlama öğretilmekteydi (Akt. Türkçede.org, 2013: 2). Tamamen Doğal Yöntem temel alınan bu yöntemin özelliği okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmesidir.

Öğretmenin, amaç dili anadili gibi bilmesi ya da amaç dilin öğretmenin ana dili olması istenir.

1.2.1.4 Sözlü Yöntem (The Oral Method)

Palmer (1921)'e göre Yabancı dil öğrenirken kitap ya da yazılı metin kullanılmaması, yabancı dilin konuşulanları dinleyerek ve konuşarak öğrenilmesidir. (Akt. Demircan, 2003: 173)

Bu yaklaşıma emeği geçen bilim adamlarından biri Palmer'dir. 1917 - 1921 yıllarında Sweet'in görüşlerinden etkilenerek Dolaysız Yöntem'in eksikliklerini göstererek yeni fikirlerini ileri sürmüştür. Palmer'e göre Dolaysız Yöntem'deki ana dili hiç kullanmazlık sadece zaman kaybıdır. Anlama yetisini geliştirmek için anadili kullanmayı tercih eden Palmer öğrencilerin hazırlıksız derse itilmesini reddetmiştir.

Sözlü Yöntem üç düzeyden oluşur:

1. Başlangıç düzey: Başlangıç düzeyde yoğun sözlü alıştırmalar yer alır.

2. Orta düzey: Sözlü anlatıma dayanır.

3. İleri düzey: Konuşma yazma ve okuma ile geliştirilebilen metin çalışmaları ile genişletilir. (Demircan, 2002: 173-174)

Sözlü Yöntem ile Dolaysız Yöntem'in birbirlerinden farkı aşağıdaki tabloda yer almıştır.

Tablo 1: Sözlü Yöntem ile Dolaysız Yöntemin birbirinden farkı

Dolaysız Yöntem	Sözlü Yöntem
1.Akademik çalışmaya yardımcı öğrenim	1.Sadece yararcı
2. Bilgiler bilinçli öğrenilir	2. Bu yöntem bilgileri bilinçli öğrenmeye ek olarak çözümleme gücünü eğitip geliştirir.
3. Metinler kolay, doğal ve ilginç olmalı.	3. Yazıyı reddeder, Okuma metinleri bile yoktur.
4. Öğrencinin çözümleme ve bireşim yeteneğini geliştirir.	4. Öğrencinin çözümleme ve bireşim yeteneğini yasaklayarak ezberlemeyi ve alışkanlık oluşturmayı amaçlar.
5. Göz ve kulağı kullanır.	5. Sadece kulağı kullanır.

Sözlü Yöntemde yazma alıştırma yapılmaz ama yetişkinlere okuma ve yazma alıştırmaları kullanılabilir. (Demircan, 2002:174)

1.2.1.5. Okuma Yöntemi

"İngiliz ve Amerikalı eğitimciler tarafından yirmili yıllarda oluşturulan bu yöntem Stern'in Fundamental Concepts of Language Teaching adlı çalışmasından Türkçeye aktarılan bilgilere göre, dil öğretimin hedefini uygulamada yararlı olma hedefiyle bilinçli olarak sınırlayan bir öğretim teorisidir".(Akt Hakan Gür, 1995: 42-47)

Rivers (22-24)'e göre bu yöntemle öğretim ilk olarak ses ve konuşmaya özen gösterilerek sözlü başlar, okumaya geçildiğinde sesli okuma ve metne yardımcı olabilecek sorulu alıştırmalar yapıp ders kitabı kısa bölümlere ayrılır ve her bölümden önce bağlam içinde çeviri yoluyla resimlerle öğretilebilecek bir sözcük listesi verilir. Sonraki uygulama ise doğru anlama doğru okuma (intensive reading) ve hızlı okumadır (extensive reading). Derste yazma alıştırması olsa da yazılı

anlatıma izin verilmez. (Demircan, 2002: 178)

Yaygın ve Yoğun Okuma hakkında Thorndike (1921, 1932, 1944) şu açıklamayı yapar:

> Yoğun Okuma, öğretmenle yapılır. Okunan metindeki sözcüklerin öğrenilmesi ve tümcelerin anlaşılması için tümceler bütün olarak, dilbilgisi bakımından çözümlenebilen, çeviri yapılmayan okumadır. Öğrenciler o bağlamdaki anlamlarını metinden çıkarır, bunun için de anadilindeki eş anlamlı sözcüklerden yararlanır. Öğretmen ise, öğrencilerin ne ölçüde anlayabildiklerini denetler.
>
> Yaygın Okuma da ise öğrenci kendi dil düzeyine layık, yalınlaştırılmış, güçlü bakımdan dereceli metinler okurlar. Bu metinler, sözcüklerin ve deyimlerin sıklık sayılarına dayanılarak hazırlanır. Öğrenciler sadece öğretmenin tavsiyesiyle kitapları okuyabilir. Yoğun okumayla yaygın okumaya geçilebilir. Çünkü yoğun okuma neticesinde öğrenci kendi hızını yükseltebilir. (Demircan, 2002: 179)

1.2.2. 20. Yüzyılın İkinci Yarısında Ortaya Çıkan Yaklaşımlar

1.2.2.1. İşitsel Dilsel Yöntem (Kulak Dil Alışkanlığı Yöntemi)

1940-50'lerde ortaya çıkan 1960'larda uygulamaya giren İşitsel -Dilsel Yöntemi diyaloglar ve yoğun sözlü alıştırmalar kullanılarak dil yapılarının belli bir sıraya göre öğretilmesini amaçlar.(Demircan, 2002: 182)

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Ordusu yabancı dili kısa sürede öğrenebilmek amacıyla öğrenmenin bir kaç yolunu bulmaya çalışmış ve Michigan Üniversitesi tarafından geliştirilen Ordu Yöntemini kullanmıştır. Daha sonra bu yöntem Kulak Dil Alışkanlığı Yöntemi yani İşitsel Dilsel Yöntem olarak ortaya çıkmıştır.

Bu yöntemin ortaya çıkmasında ve geliştirilmesinde yapısalcı dilbilimcilerden Bloomfield, Brooks ve Ladoların katkıları büyüktür. Bu dilbilimcilere göre "Geleneksel dilbilgisi çeviri yöntemi yabancı dil öğretiminde etkili bir yöntem

değildir. Dilin doğal öğrenimi önce dinleme ile başlar daha sonra konuşma, okuma ve yazma sırasıyla oluşur." (Demircan, 2002: 182)

Tapan (1993-95) yaptığı çalışmalarında verdiği bilgilere göre Çağdaş dilbilimin kurucusu olan F. De Saussure dili "kendi düzeni dışında bir düzen tanımayan bir dizge" demiştir. De Sausure'ün çalışmaları "yapısal dilbilime giden yolu açmış, 20. yüzyıl dilbilimine izleyeceği doğrultuyu göstermiştir."

Tapan (1986: 13-16) çalışmalarında yapısalcılık ve davranışçılık akımlarından sağlanan yukarıdaki verileri uygulama alanına aktararak yöntemin temel ilkelerini şöyle ortaya koyar.

> 1."Yabancı dil öğretiminde incelikle öğretilmesi gereken sözlü dil olmalıdır. Yabancı dil ilkin duyma-konuşma yoluyla öğretilmelidir, sonra okuma ve yazmaya yer verilmelidir. Bu ilkenin bir sonucu olarak dil becerileri öğrenciye duyma anlama, konuşma, okuma yazma doğal sırası içinde kazandırılır.
>
> 2. Her dilin kendine özgü bir yapısı vardır. İki dil arasındaki olumsuz aktarımları önlemek için öğretim sırasında anadille amaç- dil kesinlikle birbirinden ayrı tutulmalıdır. Öğretim sırasında "tek dillilik" Konuşsal İşitsel Yöntemin titizlikle üzerinde durduğu ilkedir.
>
> 3. Dil alışkanlık dizisidir. Dil öğrenirken öğrenciye düşen sürekli yinelemeler yapmak, böylece alışkanlıklar oluşturmaktır. Davranışçı öğrenme kuramının alışkanlık oluşturma, koşullandırma, yineleme gibi ilkeleri yabancı dil çalışmalarına yeni bir yön vermiş, bu doğrultuda yapılan derslerde dil öğrenme bilinçli bir uğraş olmaktan çıkmış, mekanik bir görünüm almıştır. Buna göre öğretim, öğrencinin yabancı dilde kendisine verilen uyarılara, hiç düşünmeden, anadilindeki kadar kısa bir süre içinde karşılık verebilmesine olanak sağlayacak biçimde düzenlenmelidir." (Tapan, 1986: 13-16)

Demirel (2003: 36)'in çalışmalarında aktarılan bilgilere göre bir dilbilimci ve yabancı dil öğretmeni olan William (1961) "Avrupa ve Amerika Dilbilim Akımları" adlı eserinde bu yöntemin ilkelerini şöyle sıralıyor:

1. Dil yazma değil konuşmadır.

2. Dil bir dizi alışkanlık bütünüdür.

3. Dil hakkındaki düşünceler değil sadece dil öğretilir.

4. Bir dil, o dili anadili olarak konuşanların ne söylemeleri gerektiği değil, ne söyledikleridir.

5. Diller birbirinden farklıdır.

İşitsel Dilsel Yöntemin Özellikleri: İşitsel Yöntemde şu özellikler yer almaktadır:

• Dil yapıları kendi başlarına değil doğal olarak bağlam içerisinde bulunurlar.

• Ana dil ve yabancı dilin farklı dil sistemleri vardır. Bunlar birbirinden ayrı tutularak, öğrencinin ana dilinin yabancı dil edinim çalışmalarına engel olması önlenmelidir.

• Dil öğrenimi bir alışkanlık oluşturma sürecidir.

• Hatalar kötü alışkanlıklar oluşmasına yol açar. Hata oluştuğu anda öğretmen tarafından düzeltilmelidir.

• Öğrencilerin hata yapmalarını önlemek önemlidir.

• Öğrenciler sözel olan ve olmayan tüm uyarılara yanıt vermeyi öğrenmelidirler.

• Öğrenciler durup düşünmeden otomatik olarak cevap vermeyi öğrenmelidirler.

• Dil öğrenmenin amacı, dili iletişim kurmak için nasıl kullanacağının öğrenilmesidir.

• Olumlu pekiştireç öğrencilerin doğru alışkanlıklar geliştirmesini sağlar.

• Her dil belli sayıda kalıplara sahiptir. Bu kalıplar alıştırmalarla alışkanlık haline getirilerek öğrencilerin kullanması sağlanmalıdır.

• Dil öğretiminin ana hedefi öğrencilere yapıları kazandırmaktır.

• Dil öğretiminde öğrencilerin ana dildeki alışkanlıklarının üstesinden gelmeleri sağlanmalıdır.

• Dil kültürden ayrı tutulamaz. Kültür sadece edebiyat ve sanat değil, aynı zamanda o dili kullanan insanların günlük davranışlarıdır. Öğretmenin sorumluluklarından bir tanesi de bu kültür hakkında bilgi sunmaktır. (Larsen-Freeman, 1986: 42-45)

Bu yöntemde her dilin belli kalıplardan meydana geldiği vurgulanmaktadır. Öğrencilerin bu kalıpları diyaloglar içerisinde ya da yoğun alıştırmalarla tekrar ederek o dili öğrenecekleri ileri sürülmüştür (Richards ve Rodgers, 1986: 59).

Bu yöntemin kendisiyle getirdiği iki önemli soru üzerinde hala cevap bulmaya çalışılmaktadır.

1. "Dört temel dil becerisi, çocuğun anadili öğrenirken izlediği sıraya göre mi öğretilmeli?"

2. "İşitsel Dilsel yöntemi ile öğrenciler yabancı dilde okuma ve yazmayı iyice öğrenebilirler mi?"

Bu sorulara henüz tatmin edici cevaplar bulunmamasına rağmen alıştırma ve incelemeler devam etmektedir. (Demirel, 2003: 38)

1.2.2.2. İşitsel Görsel Yöntem (Audio- Visual Method)

1960'lı yılların sonuna doğru iyice ilgi uyandıran yöntemlerden biri İşitsel Görsel Yöntemdir. İşitsel Görsel Yöntem diğer adıyla CREDİF yöntemi Fransa'da Centre de Recherche d'etude Pair la Diffusion du Fransais tarafından geliştirilmiştir. Yöntem metin-parça ve ses bantları ile desteklenen sıkı bir öğretim türüdür. Bu yöntem günlük kullanım dili olarak kullanılan temel düzey için daha uygun görülmüştür.

Dili kullanım ortamında öğretmeyi amaçlayan bu yöntemde bütün alıştırmalar soru cevap şeklindedir. Hatta yapısal alıştırmalarda soru yanıt şeklinde verilir çünkü bu yöntemde her bir etkinlik iletişime benzetilir. Stern'in Fundamentals Concepts of Language Teaching adlı çalışmasından Türkçeye aktarılmış bilgilere göre yöntemin temel özelliği görsel olarak sunulan bir senaryonun, öğreneni anlamlı cümleler ve içerikler içine katan temel araçları sağlamasıdır.

İşitsel- Görsel Yöntem dikkatlice ve çok katı belirlenmiş olaylar serisinden oluşur. Ders imaj ve konuşma birimini tamamlayan bir film ya da videolu gösteri ile başlar. Sonra öğrencilerin anlayıp anlamadıklarını öğretmen soru cevap yöntemi ile kontrol eder. Eğer öğrenciler gerçekten anlamamışsa gösterilen filmden o kareler seçilir ve tekrar gösterilir, eğer filmde yeni sözcükler varsa o zaman dil laboratuvar

çalışması yolu ile ezberletilir. Bir sonradaki aşamada öğrencilere teyp ve film ayrı uygulanır. Örneğin, film teyp olmadan gösterilir ve öğrencilerin sözlü yorumu hatırlamaları ya da kendi yorumlarını katmaları istenir.

Diyalog olayının tamamen ele alınmasının yanı sıra her ders teyp ve film ile diyalog sunuşunun içeriğinde olan bir kalıp ya da kalıplar grubunun alıştırmasını yapan bir miktar dil bilgisi tekrarı içerir. Dil bilgisel özelliklerin yanı sıra fonolojik özelliklerin alıştırması yapılır. Dilsel alıştırmalara önem verilmez. İşitsel dilsel yöntemde olduğu gibi okuma ve yazma geciktirilir.

1.2.2.3. Seçmeli Yöntem

Demircan (1990: 162) bilinen yöntemlerin amaca en uygun ve öğretimde en başarılı olan yönleri seçilerek birbiriyle en verimli biçimde uyuşturulmasıyla elde edilen yönteme "Seçmeli Yöntem"adını vermektedir. Seçmeli Yöntem yöntemler karmaşası ya da yöntem zenginliği anlamında kullanılmaktadır. Öğretmenin sınıf içi etkinliklerinde her yöntemin iyi tarafını değişik eğitim durumlarında kullanabilmesidir. Sözcük öğretiminde düzvarım yöntemine, dil bilgisi kurallarını öğretmede bilişsel öğretme yöntemine, konuşma becerisini kazandırmada kulak-dil alışkanlığı ve iletişimci yönteme ağırlık verilmesi gibi. (Demirel, 2004: 51).

Bu yöntem dil öğretim tarihinde yeni bir yaklaşım değildir. Yöntem farklı dönemlerde dilbilimciler tarafından araştırılmıştır. River'in "Teaching Foreign Language Skills" çalışmasından Türkçe'ye aktarılmış bilgilere göre Rivers seçmeli yöntem hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: "Öğrencilere bir dili öğretme görevi ile karşı karşıya kalan öğretmenler moda olan her yeni yöntem ya da yaklaşıma kendilerini tamamı ile adayabilme lüksünden yoksundurlar. Öğretmenlere gereken şey kendi özel durumlarında işe yarayan ve kendi sınıflarındaki öğrencilerin çeşitliliği açısından anlam taşıyan özel hedeflere sahip tekniklerdir. Diğer yandan öğretmenler zaman zaman kendilerini araştırma yapmaya, meslektaşları ile tartışmaya ve sınıfta deneme uygulamalarına teşvik edecek yeni bir yaklaşımın dürtüsüne ihtiyaç duyarlar. Yeni fikirleri sınıfta denemek heyecan vericidir. Bu

nedenlerden ötürü çoğu tecrübeli öğretmen ders verme açısından seçmecidir; mevcut bilgilerini tecrübe ışığında sürdürmesinin yanı sıra daha başarılı bir öğretim umudu veren yeni teknik ve aktiviteleri denemekten de ayrı kalmamalıdır." (Rivers: 1981'den Akt. Ayşenur - Kemal Gür, 1995: 77)

Palmer, 1921'de "Herhangi türden iki ya da daha fazla karşıt seçeneğin kabul edilip bunların cesurca programa ayrı maddeler halinde eklenmesi ve böylece her birinin kendi işlevini iyi oranlanmış ve iyi düzenlenmiş bir bütün içinde yerine getirmesinden söz eder ve fikrini şöyle ifade eder: "Bizler bizi kısa ve uzun vadeli hedeflere ulaştıracak her türden yöntem, uygulama, alıştırma, tekrar ya da araçtan yararlanmaktayız; her yeni fikri uyarlamakta ve kapımızı her yeni gelişmeye açık tutmaktayız; yararsız ve zararlı çalışmaları formları dışında hiçbir şeyi reddetmemekteyiz. Bu çok yönlü yaklaşım, seçmeci prensibi barındırır; çünkü o bize çalışmamızda yardımcı olması olası teknikleri önyargısız olarak seçmemizi söyler." (Rivers: 1981'den Akt. Ayşenur - Kemal Gür, 1995: 77)

Bu yöntemin avantajlı taraflarından biri öğretimde seçme özgürlüğünün olmasıdır. Derste sadece bir tane yöntemle sınırlanarak kalmayıp her yöntemin sadece iyi taraflarını kullanır. Zamanı geldiğinde bilgisayar, kaset, teyp, film gibi çağdaş eğitim araçlarından da yararlanır.

Seçmeli Yöntemin özellikleri şunlardır:

- Dil öğretimi hayata dönük olmalıdır.
- Başlangıç düzey öğrenciler için çeviri uygun değildir.
- Dil öğretiminde sadece amaç dil kullanılmalı.
- Mekanik tekrarlar yerine anlamlı ve iletişime dönük alıştırmalar yapılmalı.
- Yeni sözcük öğrenilirken cümle içinde kullanarak öğrenilmeli.
- Dört temel beceriyi geliştirmek amaç olarak alınmalı ve bu beceriler birbirinden ayrı öğretilmemeli.
- Bir yapı tam öğretilmeden diğer bir yapıya geçilmemelidir.
- Öğrencilerde dili öğrenme arzusu uyandırılmalıdır.
- Öğretim basitten zora, somuttan soyuta doğru olmalıdır.
- Öğrenciler arasındaki farklar unutulmamalıdır.

Dil öğretimi, yöntemleri bilmenin ötesinde daha birçok şeyi gerektirmektedir. En önemli kuralı iyi bir eğitim için öğretmenin öğrencilerine ve mesleğine karşı olan ilgisi ve yaklaşımıdır. Öğretmenlik mesleğini ve öğrencilerini seven öğretmenlerin her zaman başarıya ulaşacakları da hatırdan çıkarılmamalıdır. (Demirel, 2003: 52-53)

1.2.2.4. Diğer Yöntemler

Yabancı dil öğretiminde anlattığımız esas yöntemlerin yanı sıra diğer yöntemler de kullanılmaktadır. Bu yöntemler daha çok Avrupa ülkelerinde ve ABD'de yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.2.2.4.1. Sessizlik Yöntemi

Sessiz bir ortamda sessiz duran öğrencileri yüreklendirmeye dayanan bu yöntem Galeb Gattegno tarafından kurulmuştur. Otuz beş yıllık deneyimleri sonucuna bağlı olarak 1963 yılında yazdığı "The Silent Way" adlı eserinde öğretime ağırlık vermek yerine öğrenim'e öncelik tanınması gerektiği fikrini savunmuştur.

Bu yöntemde daha çok uyarı tepki yönü olarak kendi çalışmalarında verilen tepkiye en erken üç saniye geçtikten sonra tepki vermesi gerektiğini söylemiştir. Gattegno doğal yaklaşım unsuru olan dil öğretiminin doğal türde öğrenilmesine karşı gelmiştir ve fikirlerini savunarak doğal yaklaşım yerine yapay ve aşırı güdümlü olan bir yol kurulmasını önermiştir. Sessizlik Yönteminin temel araç gereci renkli tablolar ve renkli çubuklardan oluşur. Öğretmen bu araç gereçleri derslerde kullanır. Aslında her çubuğun anlamı vardır. Öğretmen çubukları kullanarak komutlar vermesiyle birlikte dilin sadece kendisinin değil ruhunun da kavranmasına yardımcı olur.

Yabancı dil öğretiminde Türkçeye aktarılan bilgilere göre öğretimin temeli cümlelerdir. Bu nedenle yeni kelime, dilbilgisine dayalı sıralamayla dil yapı malzemelerin kendi öğelerine ayırıp öğretilir, öğretilen yabancı dilin yapısal kalıpları verilir. Aynı zamanda gramer kuralları tümevarım yöntemi ile sunulur. (http://www.geocities.com/ eltmethods)

Sessizlik Yöntemini savunan öğretmenler psikolojinin "öğrenmeyi öğrenmek" sözünü ispat etmeye çalışırlar. Yabancı dilin dilbilgisinde temel oluşturmayı hedefleyen bu yöntem öğrencinin sözlü tepkisini cesaretlendirerek şekillendirmeyi hedefler.

1.2.2.4.2. Grupla Dil Öğretimi Yöntemi

Günümüzde oldukça yaygın olan dil öğretim yöntemlerinden biri olan grupla dil öğretimi yönteminin kurucusu Amerikalı psikiyatr Curan'dır. Curan yabancı dil öğrenirken kişilerin korku ve kaygı taşıdıkları bu nedenle kendilerini yeterince ifade edemediklerinden tekrar ve tekrar bahsetmiştir. Bu nedenle öğretmen- öğrenci ilişkilerine önem vermiş ve bunu danışman - danışan ilişkisi olarak yorumlamıştır.(Demirel, 2003: 59)

Yöntem uygulamasının başında öğretmen rolü aktif değil artık öğrenci rolü aktiftir. Öğretmen öğrencileri daire halinde ya da bir kaç grup şeklinde yerleştirerek amaca ulaşmaya çalışır. Öğretmen artık öğrencilere öğreten değil onların yardımcısı rolünü alır. Öğrenciler kendi gruplarında danışman olarak bir öğrenciyi seçebilirler. Bu tür yöntem öğrencilerin birbiriyle rahat iletişime geçmesini sağlar. Öğretmen ise sadece dışardan gözetmen ya da izleyici olabilir. Bu yöntemde öğrencilerin amaç dille birlikte ana dilini kullanması mümkündür. Böylece her iki dilde konuşarak öğretmen ve öğrenci arasında olumlu tutum ve davranışlar önem kazanır.

1.2.2.4.3. Tüm Fiziksel Tepki Yöntemi

Richards and Roders (1986: 97)'a göre Gouin'ın (1980) Diziler Yönteminin devamı olarak nitelendirilen, anlamayı geliştirerek temel konuşma becerisini kazandırmayı amaçlayan yöntemdir. (Akt. Demirel, 2003: 54)

Yöntemin kurucusu ise psikolog Asherdir. Bu yöntemin başlıca amacı olayı sık sık hatırlatarak hafızaya yerleşmesinde kuvvetli iz bırakmaktır. Asher'a göre fiziksel tepki sözlü tepkiden önce gelmektedir. Asher bu yöntemi savunmada aileden, çocuklardan ve onların davranışlarından örnek göstermiştir. Çocuklar ailede anne

babalarının emirlerini dinleyip yerine getirirler. Bu davranışı Asher yabancı dil öğretiminde fiziksel tepkiyi emir kipi olarak kullanma fikrini öne sürmüştür. Öğrenci de öğretmenin emirlerine fiziksel tepki vermektedir. Bu nedenle öğretmen yönetmen, öğrenci ise oyuncu konumundadır.

Tüm fiziksel tepki yöntemi başlangıç düzeyinde sözlü yeterlilik kazandırmayı amaçlar. Anlamayı geliştirme bir araç olup asıl amaç temel konuşmayı öğretmektir. Öğrenciler anadili konuşanlarla çekinmeksizin iletişim kurmalıdır. Belirlenen amaçlar, eyleme dayalı emir türü alıştırmalarla gerçekleştirilebilmelidirler. Sözlü emir alıştırmalarından sonra okuma ve yazma etkinliklerine yer verilebilir. Öğrencilerin konuşma becerilerinin gelişmesi doğal hızına bırakılır. (Demirel, 2002: 56)

1.2.2.4.4. Telkin Yöntemi (Suggestopedia)

Bu yöntemin kurucusu Georgi Lozanov'dur Suggest ve pedagogy kelimelerinden oluşmuş olan dil öğretim yöntemi olan Suggestopedia eğitimsel öneri anlamına gelmektedir. Yöntemin başlıca amacı öğrencilerin rahatlatılmış ortamında öğrenim görmeleridir. Öğretim sürecinin en önemli noktalarından biri öğrenci için yaratılmış rahat ortam ve müziktir. (Lozanov 1978'den Akt. Hasra, 2007: 23)

Bu yaklaşımda karşılıklı konuşma önemlidir. Bunun için öncelikle diyalog öğretmen tarafından gerekli açıklamalar yapılarak okunur. Sonra müzik eşliğinde vurgu ve tonlamalara dikkat edilerek tekrar okunur. En son aşamada ise öğrenciler rahat bir şekilde otururlar, gözleri kapalı olarak müzikle birlikte diyalogu dinlerler ve hafızalarında tutmaya çalışırlar (Larsen Freeman, 1986: 73, Celce Murcla, 1991: 3).

Telkin yöntemi kalabalık olmayan sınıflar için ideal olan bir dil öğretim yöntemidir. Temel amaç derste öğrencinin stresini ve kaygısını gidermektir. Böylece öğrenci ders içerisinde kendini rahat hisseder ve neticede kendini ifade etme cesaretini bulur. Bu sayede öğrencinin dil öğrenme isteği yükselir ve hızla öğrenmeyi sağlar.

Günümüzde Lozanov' un öne sürdüğü bu fikirler ve yöntem pek çok Avrupa ülkesinde kullanılmaktadır. Ayrıca UNESCO tarafından önerilen bu yöntem

günümüzde “hızlı öğrenme, çok seviyeli öğrenme ve süper öğrenme” adlarıyla uygulanmaktadır.

2. ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİNİN GELİŞİM TARİHİ

2.1. Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin Öğretimi

Sovyet döneminde Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretimi üzerine yapılmış olan çalışmaları bulmak zordur. Ancak, bazı yazarlar Türkçe'yi, Türk kültürünü, Türklerin yaşam tarzını Özbek Türkçesine çevirdikleri eserleri ile halka aktarabildi. Bunlardan Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu", "Yaprak Dökümü" eserleri veya Sebahattin Ali'nin hikâyeleri halkın kalbini kazanan eserlerdir. Fakat bunlar yetersizdi.

Türkiye'nin, Türkiye Türkçesinin, Türk kültürünün her yönüyle tanınmasına 1991 yılında Özbekistan'ın kavuştuğu bağımsızlıkla birlikte imkân sağlandı. Türkiye Cumhuriyeti, Özbekistan'ın bağımsızlığını ilk kabul eden devlettir. O zamandan günümüze Özbekistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler sadece dil ve edebiyatta değil hem ekonomik hem siyasi hem de kültürel yönde gelişmeye başladı. Artarak devam eden bu çalışmalar iki devlet arasındaki ilişkileri güçlendirmektedir. Özbekistan bağımsızlığını ilan edene dek Özbek halkı Türkçeyi kendi çabalarıyla öğrenmiştir. Bağımsızlıktan sonra Batı ve Doğu dilleriyle beraber Türk dili ve edebiyat, uzmanlar yetiştirmeye yönelik lisans programları ve liseler açılmıştır. (Hudaybergenova, 2009:1)

2.1.1. Özbekistan'da Birinci Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi Öğretimi

Günümüzde Özbekistan'da Türk Dili ve Edebiyatı uzmanları yetiştirmekte olan bir üniversite mevcuttur. O da Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi'nde Türkoloji bölümüdür.

Özbekistan'da Türk dili öğretiminin gelişim tarihî ve Türk Dili ve Edebiyatı uzmanları yetiştiren bu üniversite hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse:

“1918 Kasım ayında Taşkent’te Türkistan Şarkşinaslık Üniveritesi kuruldu. Bu üniversite, Orta Asya’daki ilk ve yegâne Şarkşinaslık yüksek öğretim okuluydu. Bu üniversite komşu ülkeler için de Şarkşinaslık alanının çeşitli branşlara ait uzmanları yetiştirmeye başladı. Mezkûr üniversitede Türkistan ve ona komşu yabanı, Doğu ülkelerinin tarihi, etnocoğrafyası, coğrafyası, islam tarihi ve Müslüman yasacılığı, Doğu memleketleri uluslarının dilleri ve edebiyatı okutulmuştur. O sene birinci sınıfa 234 öğrenci kabul edilmiştir. Üniversitede Doğu dillerinden Arap, Fars, Çin, Peştu, Urdu, Türk dilleri ve yerli Doğu dillerinden Özbek, Tacik, Türkmen, Tatar dilleri, bununla birlikte Avrupa dillerinden İngiliz, Alman ve Fransız diller öğretildi. Yanı sıra Afganistan, İran, Doğu ve Batı Türkistan, Buhara coğrafyası, Özbek, Kırgız, Fars, Tacik, Kazak, Afgan, Karakalpak ulusları etnocoğrafyası, Orta Asya, İran, Afganistan, Hindistan tarihi ve eski dünya tarihi, İslam tarihi, fıkıh gibi bilimler okutulmuştur.

3. sınıftan başlayarak öğrenciler ihtisaslık bölümlerine ayırt edilerek okutulmuştur. Eğitim aşağıdaki ihtisaslıklara bölünmüştür: Türk dilleri, Arapşinaslık, İran filolojisi, İslamşinaslık. Bununla birlikte yerli okullar için de Özbek dili, edebiyatı ve tarihi öğretmenleri yetiştirilmiştir.” (Hudaybergenova, 2009: 2)

Tarihi belgelere göre 1930'lu yıllarda Türkistan Şarksinaslık Üniversitesi kapatılmış ve Orta Asya Devlet Üniversitesine bir fakülte olarak bağlanmıştır. Bu fakültenin öğretimi de uzun sürmemiş ve pedagoji fakültesi yeniden yapılandırılarak 1931 yılında yeniden kapatılmıştır. Bu sürede A. Borokov, V Reşetov, K. Yudokin, İ. Kissen gibi dilciler ve İ. İvanov, M. İvanova, M. Masson, V. Şişkin, O. Suharova gibi dilciler ve tarihçiler yetişmişler: (Akt. Hudaybergenova, 2009: 2)

1944 yılında tarihçi Hamrayev'in katkılarıyla Orta Asya Devlet Üniversitesinde Doğu Dilleri Fakültesi olarak yeniden açılmıştır.

1999 yılında Şarksınaslık Enstitüsünü kurulmuş ve 1991 yıl, 15 Temmuzunda Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İ. Karimov'un kararı ile bu enstitü Taşkent Devlet Şarkşınaslık Üniversitesine dönüştürülmüştür.

2.1.1.1. Özbekistan'da Üniversitelerde Türkiye Türkçesi'nin Birinci Yabancı Dil Olarak Öğretimi

2.1.1.1.1. Taşkent Devlet Şarksinaslık Üniversitesi

Üniversite 15 Ağustos 1991'de kurulmuştur. Üniversitede daha önceden Altayşinaslık Anabilim Dalı kurulmuş ve bu anabilim dalına bağlı Uygur, Kore, Türk ve Japon dilleri öğretilmeye başlanmıştır. Daha sonraları bu bölümler bağımsız olarak Türk Filolojisi, Uygurşinaslık, Kore Filolojisi ve Japon Filolojisi olarak eğitime devam etmiştir.

Günümüzde, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesinde kendi faaliyetini sürdüren Türkoloji Bölümü ülkedeki bilimsel araştırma yapan en büyük merkez olarak görülmektedir.

2009 yılında verilen rakamlara göre bölümde yirmi dört öğretim üyesi olduğu, bunların beşinin profesör, sekizinin doçent, ikisinin okutman ve diğerlerinin öğrenim görevlisi olduğu bilinmektedir.

Bölüm eğitimi iki aşamada gerçekleşmektedir. Lisans ve Yüksek Lisans esasında devam eden bu bölüm Türk Dili ve Türk Edebiyatı dalları üzerine uzmanlar yetiştirmektedir.

2.1.1.1.2. Şarkşinaslık Üniversitesinde Birinci Yabancı Olarak Türkçe Öğretiminde Ders Yönergesi

TÜRKOLOJİ BÖLÜMÜ TARAFINDAN OKUTULMAKTA OLAN DERS ADLARI

LİSANS AŞAMASI

- **Filoloji (Doğu Dilleri) Bölümü'nde okutulan dersler:**

  Dilbilimine Giriş

  Genel Dilbilimi

- **Türkoloji Bölümü'nde okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Türk Dili

Türk Edebiyatı

Uygur Dili

Zorunlu Dersler:

Türkolojiye Giriş

Türkçeyi Okutma Metotları

Tercüme Teorisi ve Uygulaması

Türkçede Kelimebilimi

Türkçenin Teorik Dilbilgisi

Türk Edebiyat Poetiği

Seçmeli Dersler:

Eski Türk Yazıtları

Eski Türk Dili

Türk Yazı Dilinin Şekillenmesi ve Gelişmesi

Eski Türk Edebiyatı

Çağdaş Türk Şiiri

- **Doğu Felsefesi Bölümü'nde okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Türk Dili

Eski Türklerin Dini Felsefi Bakışları

- **Doğu Klasik Filoloji Bölümü'nde okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Türk Dili Tarihi

- **Yabancı Ülkeler Tarihi Bölümü'nde okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Türk Dili

Türk Tarihnevisliği ve Kaynak İncelemesi

Zorunlu Dersler:

Türkiye'de Batılılaşma Süreci

- **Merkez Asya Halkları Tarihi Bölümü'nde okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Türk Dili

YÜKSEK LİSANS AŞAMASI

- **Dil Bilgisi (Türk Dili) Anabilim Dalı'nda okutulan dersler:**

Zorunlu Dersler:

Türk Dilini Okutma Metodolojisi

Uzmanlık Dersleri:

Türk Dilinin Güncel Sorunları

Türkiye'de Dil Durumu

Dil Bilgisi Bilimleri Tarihi

Türkçe'deki Özel Edebiyat Üzerine Pratik

Seçmeli Dersler:

Türk Dillerinin Tarihi Sesbilimi

Türk Dili Üslupbilimi

Tarihi Gramer

Türk Yazıtları Tarihi

Osmanlı Türkçesi

Karşılaştırmalı Gramer

Türk Dili Lehçebilimi

Türk Dili Leksikolojisi

- **Edebiyat (Türk Edebiyatı) Bölümü'nde okutulan dersler:**

Zorunlu Dersler:

Türk Edebiyatını Okutma Metodolojisi

Uzmanlık Dersleri:

Türk Edebiyatı ve Folklorünün Güncel Sorunları

Türk Edebiyatındaki Edebî Akımlar

Türk Edebiyat Bilimi

Türk Dilindeki Özel Edebiyat (Metin) Üzerine Pratik

Seçmeli Dersler:

Edebî Tercüme Problemleri

Eski Türk Edebiyatı

Özbek-Türk Edebî İlişkileri

Modern Türk Nesri

Türk Divan Edebiyatı

- **Doğu Klasik Filolojisi Anabilim Dalı'nda okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Eski Türk Kitabelerinin Dili

Orta Çağlara Ait Türkçe Kaynaklar

- **Tercüme Teorisi ve Uygulaması Anabilim Dalı'nda okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Karşılaştırmalı Tipolojik Dilbilgisi ve Tercüme

Dilbilgisi Tarihi

- **Edebî Kaynakbilimi ve Metinşinaslık Anabilim Dalı'nda okutulan dersler:**

Seçmeli Dersler:

Dilbilgisi Tarihi

- **Yabancı Ülkeler Tarihi Anabilim Dalı'nda okutulan dersler:**

Uzmanlık Dersleri:

Türkiye Tarihinin Güncel Problemleri

Türkçe Özel Edebiyat (Metin) Üzerine Pratik

Seçmeli Dersler:

Doğu Elyazıları Öğretimi

(Risola-i Turkiyot, 2011: 21-24)

Birinci yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bölüm tarafından hazırlanan "Turk Tili" kitabı ve ek olarak "Orhun" öğretim seti kullanılmaktadır. Ders kitapları Özbekistan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim için uygun görülmüştür.

2.1.1.2. Özbekistan'da Liselerde Birinci Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi

Özbekistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra devlet politikası olarak eğitime öncelik tanımıştır. Özbekistan okuryazarlık oranı bakımından en yüksek düzeyli (%99.34) ülkelerden biri olarak bilinmektedir. Abbas Karaağaçlı'nın verdiği bilgiye göre Özbekistan'da yetmişten fazla üniversite, 1300 akademik lise ve kolej mevcuttur. (www. belgesam.com)

Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın ortaokul ve lise eğitimini güçlendirmek amaçlı kararıyla 1999 senesinde akademik liseler, yüksekokul ve meslek kolejleri kurulmaya başlandı. Bu okulların kurulmasındaki amaç yükseköğretim öncesi gençleri geleceğe hazırlamak, üniversitelerde edineceği mesleklerin alt yapısını oluşturmak ve onları güçlendirmektir.

2.1.1.2.1. Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesine Bağlı Olan Olmazor ve S. Rahimov Akademik Lisesinde Türkiye Türkçesi Öğretimi

Kendi eğitim yolunu çizmiş akademik liselerden biri Şarksınaslık Üniversitesine bağlı Olmazor ve S. Rahimov Akademik Liseleridir. S. Rahimov Akademik Lisesi 28 Eylül 1999 yılında kurulmuştur. Bu akademik liseler sayısal ve sözel olarak iki yönde eğitim vermektedir. Sözel bölümde esasen yabancı diller öğretilmektedir. Liselerde Hint, Urdu, Fars, Arap, Türk, Japon ve Çin dillerine öncelik verilmektedir. Akademik lisede 422 öğrenci eğitim görmektedir. Bu öğrencilere 62 okutman eğitim vermektedir. Bunlardan biri profesör, on ikisi yardımcı doçent, on dokuzu uzman öğretmen, diğerleri 2. dereceli öğretmendir. Lisede farklı dillerden oluşan toplam 6 tane dil merkezi bulunmaktdır. Bu merkezler arasında Türk Dili Merkezi de mevcuttur.

2.2.1.1. Taşkent Devlet Şarkinaslık Üniversitesine Bağlı Olan Olmazor ve S. Rahimov Akademik Liselerinde Türkiye Türkçesinin Ders Çizelgesi

Dersin amacı ve vazifesi amaç dili öncelikli olarak öğretmektir. Dersler basitten karmaşığa doğru öğretilmektedir.

Tablo 2: Liselerdeki Yıllık Ders Dağılımı

	TOPLAM SAAT	*DÖNEM İÇİN*		*TEORİK*	*UYGULAMA*	*SINAV*
I SINIF	**240**	**I DÖNEM**	**120**	**-**	**120**	**4**
		II DÖNEM	**120**	**-**	**120**	**4**
	TOPLAM		**240**	**-**	**240**	**8**

	TOPLAM SAAT	*DÖNEM İÇİN*		*TEORİK*	*UYGULAMA*	*SINAV*
II SINIF	**240**	**I DÖNEM**	**120**	**-**	**120**	**4**
		II DÖNEM	**120**	**-**	**120**	**4**
	TOPLAM		**240**	**-**	**240**	**8**

	TOPLAM SAAT	*DÖNEM İÇİN*		*TEORİK*	*UYGULAMA*	*SINAV*
III SINIF	**228**	**I DÖNEM**	**120**	**-**	**120**	**4**
		II DÖNEM	**108**	**-**	**108**	**4**
	TOPLAM		**228**	**-**	**228**	**8**

2.1.2. Özbekistan'da İkinci Dil Olarak Türkiye Türkçesinin Öğretimi

Özbekistan'da Türkiye Türkçesi eski tarihlerde öğretilmeye başlanmasına rağmen zaman zaman zorluklar yaşanmıştır. 1991'de Özbekistan'ın bağimsızlığına kavuşmasıyla birlikte yabancı dil öğrenmeye olan istek de artmış ve en başta Türkiye Türkçesi olmak üzere diğer bütün yabancı diller yoğun bir şekilde öğretilmeye başlanmıştır. Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nde birinci dil olarak Türkiye Türkçesi öğretilse de Üniversitede bulunan diğer bölümlere ikinci dil olarak Türk dersleri konulmuştur. Türkçe'nin birinci yabancı dil olarak okutulmakta olduğu bölümlerde toplam 108 kredi okutulduğu görülmektedir. Haftada sekiz saattir. Bunun yanı sıra uzmanlık dersleri olan Mesleki Eğitim, Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türkçeyi Okutma Metotları, Eski Türk Edebiyatı gibi dersler de verilmektedir. İkinci dil olarak Türkçe derslerinde ise sadece haftada dört saat Türk Dil Bilgisi dersi verilmektedir. Bunun dışında Özbekistan Dünya Dilleri Üniversitesi ve Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nde ikinci dil olarak Türkçe dersleri verilmektedir. Özbekistan Dünya Dilleri Üniversitesi ve Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi Batı dilleri uzmanları yetiştirmekte olduğundan dolayı Özbekistan Cumhuriyeti'nin Yüksek ve Özel Öğretim Bakanlığı tarafından onaylanan programa göre Türkçenin sadece ikinci dil olarak öğretilmesi kabul edilmiştir. Onaylanan programa göre haftada dört saat ders veren bu bölümlerde dersler 72 krediden oluşuyor.

Öğretim materyalleri olarak Yabancılar için Türkçe Hitit Ders ve Çalışma Kitapları, TİKA tarafından desteklenen Orta Asya ve Balkan Ülkeleri İçin Türkçe Öğreniyoruz Orhun ve Türkçe Öğreniyoruz Güneş Öğretim Setleri ve Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi Türkoloji Bölümü tarafından öğretime sunulan "Turk Tili" kitaplarından faydalanılmaktadır. Öğretim üyeleri tarafından ek malzemeler de kullanılmaktadır. Bu üniversiteler TİKA ile işbirliği içerisindedir.

2.1.2.1. Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesinde Türkiye Türkçesinin Öğretimi

Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın 12 Mayıs 1992 tarihindeki kararı ile yine 1992 yılında Taşkent Devlet Pedagojik Enstitüsü ile Rus Dili ve Edebiyatı Pedagoji Enstitüsünün birleşmesi ile Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi kurulmuştur. Üniversitede daha çok Batı dillerine yönelik uzmanlar yetiştirilmektedir. Üniversitenin sekiz fakültesi mevcuttur. Alman, İngiliz, Fransız, İspanyol, Rus ve Çin Filolojileri ve Uluslararası Gazetecilik ile Mütercim Tercümanlık Fakülteleri her yıl binlerce öğrenci mezun vermektedir. Üniversitede 21 doçent, 124 yardımcı doçent, 240 öğretmen, 347 okutman ders vermektedir.

Yükseköğretim yerlerinde toplam 22 dil öğretilmektedir: İngilizce, Almanca, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Arapça, Flamanca, Yunanca, İbranice, İndonezce, İtalyanca, Korece, Latince, Malay Dili, Türkçe, Urduca, Farsça, Çince, Japonca ve Hint dilleri hem birinci yabancı dil hem ikinci yabancı dil olarak öğretilmektedir.

Üniversitede Doğu dilleri kürsüsü mevcuttur. Bu kürsüde ondan fazla yabancı dill ikinci dil olarak öğretilmektedir. Kürsüdeki bütün öğretmenler kendi alanlarının uzmanlarıdır. Üniversitede Türk dili, İspanyol dili, Fransız dili ve Kore dili merkezleri mevcuttur. Ayrıca TİKA tarafından desteklenmiş Türk Dili Merkezi 2009 yılında açılmıştır. Türk Dili Merkezinin iki binden fazla kitaba sahip olan kütüphanesine yabancı dil öğretimi için gerekli olan bütün malzemeler TİKA tarafından temin edilmiştir. (UzSWLU.uz)

2.1.2.1.1. Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi'nde Türkiye Türkçesinin Ders Çizelgesi

Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi'nde Doğu dilleri Kürsüsü mevcuttur. Bu kürsüye ait olan Türk Dili Bölümü günümüzde başarılı işler yapmaktadır. Yrd. Doç. Dr. Malika Razzakova bölüm başkanıdır. TİKA tarafından desteklenen bölümde "Türkçe Öğreniyoruz Güneş Kitabı" esas alınmıştır. Dersler haftada iki kez iki saatten ibarettir.

Tablo 3: Dünya Dilleri Üniversitesinde Türkçe Dersinin Yıllık Ders Dağılımı

	TOPLAM SAAT	***DÖNEM İÇİN***		***TEORİK***	***UYGULAMA***	***SiNAV***
II. SINIF	**136**	**I. DÖNEM**	**64**	**-**	**64**	**4**
		II. DÖNEM	**64**	**-**	**64**	**4**
	TOPLAM		**132**	**-**	**132**	**8**
	TOPLAM SAAT	***DÖNEM İÇİN***		***TEORİK***	***UYGULAMA***	***SINAV***
III. SINIF	**136**	**I. DÖNEM**	**64**	**-**	**64**	**4**
		II. DÖNEM	**64**	**-**	**64**	**4**
	TOPLAM		**132**	**-**	**132**	**8**
	TOPLAM SAAT	***DÖNEM İÇİN***		***TEORİK***	***UYGULAMA***	***SINAV***
IV. SINIF	**136**	**I. DÖNEM**	**64**	**-**	**64**	**4**
		II. DÖNEM	**64**	**-**	**64**	**4**
	TOPLAM		**132**	**-**	**132**	**8**

2.1.2.2. Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'nde Türkiye Türkçesi Öğretimi

Bağımsızlığın bir başka meyvesi de Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi'dir. Üniversite Rektörü Prof. Dr. A. Sirojoddinov Üniversite hakkında kendi fikirlerini şöyle ifade ediyor: "Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi eğitimde Özbekistan tarafından elde edilen bütün başarıları kendine toplayan yüksek öğretim yeridir "(SDYDÜ.uz)

Enstitüde iki bölüm dalı mevcuttur; Batı Dilleri ve Doğu Dilleri. Batı Dilleri Anabilim Dalına bağlı İngiliz, Fransız, Alman İtalyan dillerine yönelik anabilim dalları eğitim vermektedir.

Doğu Dilleri Ana Bilim Dalına bağlı olan altı bölüm mevcuttur. Bunlar: Arapça, Japonca, Çince, Korece, Türkçe ve Farsça bölümleridir. Üniversitede bu diller öğretilmekle birlikte amaç dili kullanan ülkelerin kültürü, tarihi, felsefesi de öğretilmektedir. Üniversitede profesör, doçent ve uzman okutmanlar olmak üzere 250 öğretim üyesi mevcuttur.

Üniversite Rektörü Prof. Dr. A. Sirojoddinov'a göre üniversitede Özbekistan'daki yabancı ülkelerin büyükelçilikleri ile birlikte çalışmakta olan 11 tane medeniyet ve dil merkezi bulunmaktadır. Bu çalışmaların amacı eğitim görmekte olan öğrencilere günümüzdeki en son edebî eserleri temin etmek, bilgisayar destekli dil öğretmektir. (SDCHU.uz)

Ayrıca Üniversite Batı ve Doğu dillerinin kültürü ve edebiyatlarını öğretmeye öncelik vermektedir. Bu hususta üniversitede Genç Tercümanlar Okulu kurulmuş ve Özbek Edebiyatı eserlerini öğrendikleri bütün dillere çevirerek Özbek Edebiyatının dünyaya tanıtmayı amaçlar. Bu dil merkezleri arasında Türk Dili Merkezi de bulunmaktadır. TİKA tarafından desteklenen yabancı dil öğretiminde en son teknolojiyle desteklenen bu dil merkezi günümüzde başarı kazanmaktadır.

Öğretim materyalleri Turk Tili Kitabı, "Türkçe Öğreniyoruz Orhun Öğretim Seti"'dir. (Şekil 1)

Resim 1: Türkçe Öğreniyoruz Orhun Öğretim Seti

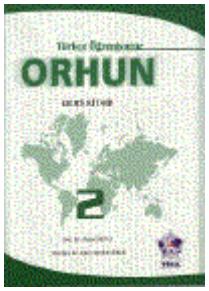

2.1.2.3. Özbekistan'da Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesinin Dil Kurslarında Öğretimi

Özbekistan'da Yabancı Dil Olarak Türkçe hemen hemen her dil kursunda vardır. Dil kursları 3 aylık olup toplam 78 saattir. Bu kurslarda haftada 3 gün 2 saat ders verilmektedir. Derslerde Yabancılar İçin Türkçe Hitit Öğretim Seti, Türkçe Öğreniyoruz Orhun ve Türkçe Öğreniyoruz, Güneş Öğretim Seti kullanılmaktadır. Özbekistan'daki en önemli dil merkezleri aşağıdakilerdir:

2.1.2.3.1. Best Mood Dil Kursu

Best Mood Dil Kursu 2013 senesinde kurulmuştur. Dil kursunun amacı Türkiye Türkçesinin ve Batı dillerini Avrupa standartlarında öğretmektir. Bu dil kursunda İngilizce, Türkçe ve Rusça başta olmak üzere diğer Batı dilleri de öğretilmektedir. Dil eğitimi basitten karmaşığa doğru ilerlemektedir. Eğitim - öğretim sürecinde ders malzemeleri olarak en çok görsel araçlara ve dinleme araçlarına öncelik tanınmıştır. Öğretim sistemi Avrupa Birliği Ortak Dil Kriterlerine ve dil düzeylerine uygundur. Öğretimde ise dört beceri; konuşma, dinleme, okuma ve yazma temel alınmıştır.

Dil kursu, “Türkçe Öğreniyoruz Güneş Kitabı”’nı esas kitap olarak almıştır. (Şekil 2) Diğer ek malzemeler ise okutmanlar ve dil merkezi tarafından hazırlanmaktadır.

Resim 2: Türkçe Öğreniyoruz Güneş Öğretim Seti

2.1.2.3.2. Effect Moliya Eğitim Merkezi

Effect Moliya Eğitim Merkezi 2005 yılında açılmıştır. Eğitim merkesinde 1S Muhasebe, Photoshop, 3D Max, Veb Tasarımı, Mobil Cihaz Tamiri ve Yazılım Yükleme, Audio ve Video Cihazlarının Tamiri eğitimleri ve yabancı dil öğretimi verilmektedir. Yabancı dil öğretimi İngilizce başta olmak üzere Rusça, Türkçe ve diğer Batı dillerini kapsamaktadır. Bu eğitim merkezinde Türkçe dersi, haftada üç gün ve günde ikişer saatten toplamda 78 saat verilmektedir. Temel, Orta ve Yüksek olmak üzere üç kurdan oluşan bir öğretim metodu izlenmektedir. Bu üç kuru başarı ile bitirenlere kur sonunda sertifika verilmektedir. Türkçe derslerinde “Yabancılar İçin Türkçe Hitit Öğretim Seti” temel alınmaktadır. (Şekil 3) Ders için gerekli olan görsel, işitsel ve diğer teknolojik materyaller eğitim merkezi tarafından temin edilmektedir.

Resim 3: Yabancılar İçin Türkçe "Yeni Hitit" Öğretim Seti

3. TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Dil öğrenmenin ve öğretmenin vazgeçilmez görsel araçlarından biri olarak nitelendirilen ders kitapları son yıllarda çeşitliliği ve yabancı dili öğrenmek için en iyisini seçmemizi talep etmektedir (Demirel, 2000: 41). Halis'e (2002: 51) göre "Ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek için öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biridir."

Ders kitabı, programda yer alan hedeflerle tutarlı konuların işlendiği, öğrencilere bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırıldığı temel bir kaynaktır. Dil öğretiminde en çok kullanılan temel kaynak ders kitabıdır. Ders kitabı öğrencilerin ilgi, yetenek ve öğrenme hızlarını dikkate almaktan çok, o dersin programında yer alan hedeflere ve işlenecek konulara göre hazırlanır. (Tebliğler Dergisi, 2434-3.7.1995).

Yabancı dil öğretiminde dil becerilerini geliştirmek ve istenilen seviyeye getirebilmek için sadece ders kitapları kullanılmaz. Ders kitaplarının yanında çalışma kitaplarının, alıştırma kitaplarının, dinleme alıştırmaları yapabilmeleri için CD`lerin olması gerekmektedir. Yukarıda saydığımız bu kitaplar ve yardımcı malzemeler öğrencinin dil seviyesine göre hazırlanmalı, konular uygun metinler ve diyaloglar gerçek metinlerden ve temalardan oluşturulmalıdır. Yabancı dil öğretme amaçlı olan kitaplardaki konularla birlikte metinler ve görsel araçların uyumluluğu öğrencinin ilgisini çekmektedir. Ayrıca ders kitaplarında öğrenciyi çalışmaya, araştırmaya ve düşünmeye özendirici araştırma konuları ve hazırlık soruları yer almalıdır (Demirel 2000: 40).

Son yıllarda, Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış çok çeşitli ders kitapları ortaya çıkmıştır. Özbekistan'da üniversitelerde, liselerde ve dil kurslarında Türkiye Türkçesini öğretmekte bu kitapların arasından tercihler yapılmaktadır..

Bu bölüm Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin öğretilmesinde kullanılmakta olan ders kitaplarındaki genel ölçütler, biçimsel görünüm, bilimsel içerik, dil ve anlatım boyutlarında ele alınmaktadır. Yanı sıra etkinlik içi ve tema sonu ve metin

kullanımında soru çeşitlerinin (eşleştirmeli, çoktan seçmeli, açık uçlu, doğru yanlış, vb.) seviyeye ve becerilere göre uygunluğu, anlaşılma ve başka yönlerden hedef kitlesine uygun olup olmadıklarının incelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

3.1. Özbekistan'da Öğretilmekte Olan ve Bu Araştırma İçin Seçilen Ders Kitaplarının Genel Nitelikleri

Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitapları Türkiye Türkçesinin yabancı dil olarak öğretimini yürüten kurumların uzmanları tarafından hazırlanmış, değerlendirme komisyonundan geçmiş ve Özbekistan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.

Özbekistan'da Türkiye Türkçesi bütün üniversitelerde öğretilmemektedir. Sadece birkaç üniversite ve enstitüde Türkoloji ve Doğu Dilleri bölümlerinin bulunmasından dolayı Türkçe dersleri birinci yabancı dil olarak ya da ikinci yabancı dil olarak öğretilmektedir. Bu sıralamada Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi, Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü ve Semerkant Devlet Yabancı Dil Üniversiteleri ile Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsüne bağlı olan iki lise ve birkaç dil kursu vardır.

Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi'nde ikinci yabancı dil olarak öğretilmekte olan Türkçe derslerinde TİKA tarafından desteklenen, ders kitabı ve çalışma kitabı olmak üzere toplam 8 kitap, 4 seviyeden oluşan "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitap seti okutulmaktadır.

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü Türkoloji Fakültesi'nde ve ona bağlı olan 2 lisede birinci yabancı dil olarak öğretilmekte olan Türk dili derslerinde TİKA tarafından desteklenen ders kitabı ve çalışma kitabı olmak üzere toplam 8 kitap, 4 seviyeden oluşan "Türkçe Öğreniyoruz Orhun" kitap seti ve Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü Türkoloji Fakültesi'nin profesörleri tarafından hazırlanmış olan "Turk Tili" kitabı okutulmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu bölümde ele alınan kitaplar Özbekistan'da Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi'nde TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı) tarafından desteklenmektedir. Yabancılara Türkçe Öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanan temel, orta, yüksek ve ileri düzeyde toplamda 8 kitaptan ve 4 seviyeden oluşan "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" adlı dil öğretim seti ve Taşkent Devlet Şarkşinaslık Enstitüsü Türkoloji Bölümü öğretim üyeleri tarafından hazırlanan "Turk Tili" kitapları ve Ankara Üniversitesi TÖMER'in "Yabancilar İçin Türkçe Yeni Hitit 2" ders kitapları örneklem olarak seçilmiştir.

3.3. Sınırlılıklar

İncelemede Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesinde kullanılan "Turk Tili" kitabı, başlangıç ve orta seviye için uygun olduğundan dolayı "Türkçe Öğreniyoruz Güneş " ve "Yabancılar İçin Türkçe Yeni Hitit" öğretim setlerinin sadece 2. seviyeleri seçilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Örneklemdeki ders kitapları tarama tekniği kullanılarak ölçme-değerlendirme açısından önemli görülen bölümleri içerip içermediği analiz edilmektedir. İncelemenin temel ölçütleri olan biçimsel görünüm, bilimsel içerik, dil ve anlatım ölçütlerine göre, etkinlik içi ve tema sonlarında kullanılan soruların türü; ölçme-değerlendirme çalışmalarını metin aracılığıyla yürütme ve bu bölümlerde sorulan sorulara ait yanıt anahtarı bulundurma durumu gibi nitelikler araştırılmıştır. Örneklemde kullanılan değerlendirme ölçeği Demirel'in "Konu Alanı Ders Kitabı

İncelemesi" kitabındaki (Demirel, 2006: 140-155) ölçütler temel alınarak hazırlanmıştır. Elde edilen verilerin çizelgelerle sunumunda olumlu nitelik 'E' (Evet), olumsuz nitelik 'H' (Hayır), olumlu ancak eksik görülen nitelik de 'Y' (Yetersiz) kodu ile belirtilmiştir. Temel alınan ölçüte göre, sınıflandırmada taranan durum ya da niteliğin taranan bölümdeki sıklık durumundan hareket edilmiş, görülen nitelik ya da durum üç kez ve daha fazla görülmüşse 'E', hiç görülmemişse 'H', bir-iki kez görülmüşse 'Y' olarak kodlanmıştır.

3.5. Bulgular ve Yorumlar

Günümüzde Türkiye Türkçesinin yabancı dil olarak kullanımında görsel araç ve gereçlerden biri de ders kitaplarıdır. Bu amaç için son yıllarda eğitimde çok çeşitli kitapların ortaya çıkıyor olması sevindiricidir. Fakat bu kitaplar arasından en uygun olanını seçerek dikkatle incelemeye ve değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Kitap seçiminde ise hedefimize ulaşmanın yolu genel ölçütlere uygun olup olmadığını öğrenmek, incelemek ve değerlendirmektir. Bu konuda Demirel, ders kitapları seçimi için genel ölçüt olarak kabul edilen bilimsel içeriğinin, biçimsel görünümünün, dil ve anlatım boyutlarının da incelenmesi gerektiğini söyler.

Bu ölçütler ile birlikte ders kitaplarındaki hem sınıf içi etkinliklere yardımcı olacak hem de dil becerilerini geliştirmede farklı alıştırmalar ve farklı yöntemlerin uygulanıp uygulanmadığını incelemek yararlı olacaktır. Bu açıdan incelememizde Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının genel ölçütler açısından hem sınıf içi hem de sınıf dışı etkinliklerde kullanılan alıştırmaların farklılığı yönünden önemli görülen bölümleri taranarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Türkçe ders kitaplarını incelemek ve değerlendirmek için amaca uygun bir ölçek geliştirilmesi gerekir. Bu ölçeğin temelinde genel görünüm, fiziksel görünüm, içerik, kelime ve cümle yapısı, alıştırma ve değerlendirme ölçeği olmalıdır.

3.5.1. ÖRNEKLEME ALINAN ÖZBEKİSTAN'DAKİ TÜRKÇE DERS KİTAPLARINA AİT BETİMSEL VERİLER

3.5.1.1.Bulgular

Genel Görünüm

"Genel görünüm, bir ders kitabında beraberinde olması gerekli olan diğer kitap ve test ve öğretmen kitaplarından oluşmalıdır. Hatta her dil becerisini geliştirici alıştırma kitapları da bulunmalıdır. Ayrıca bu kitapları destekleyecek yardımcı araç-gereçler de bu bağlamda ele alınıp değerlendirilmelidir. Tek bir ders kitabı dil öğretimi için yeterli bir kaynak olamaz ve eksik hazırlanmış bir öğretim materyalidir." (Demirel, 2006: 153)

Demirel'den bazı değişikliklerle alıntılanmıştır.

Genel Görünüm	Turk Tili Kitabı	Güneş 2	Yeni Hitit 2
1. Kitap a) Ders kitabı mı? b) Yardımcı ders kitabı mı? c) Kaynak kitap mı?	E H E	E H H	E H H
2. Kitabın öğretmen kılavuzu var mı? a)öğretmen kılavuzu olarak öğretmene materyal konusunda yeterince yardımcı oluyor mu? b)Öğretmene yöntem ve tekniklerin kullanımı konusunda yeterince bilgi veriyor mu? c)kitapta alıştırmaların cevaplarına yer veriliyor mu?	 H H H	H H H	 H H H
3. Test ve alıştırma kitabı var mı? Test ve alıştırma için cevap anahtarı var mı?	H	H	E H
4. Dilbilgisine yer verilmiş mi?	E	E	E
5. Bu kitapları destekleyecek yardımcı araç gereç (film. Film şeridi. Video kaseti. Ses bandı v b) mevcut mu?	H	Y	Y

Tablo: 4 Genel Görünüm

"Turk Tili" kitabı ders kitabıdır. Kitabın öğretmen kılavuzu bulunmamaktadır. Turk Tili kitabının test ya da alıştırma kitabı üretilmemiştir. Ders kitabı olarak dilbilgisine fazla yer verilmiştir. Ancak yöntemler üzerine ya da becerilerin geliştirilmesine yönelik ne araç gereç ne film ne de ses bandı bulunmaktadır.

"Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ders kitabıdır. Kitap setinin öğretmen kılavuzu bulunmamaktadır. Kitaptaki yöntem ve tekniklerin kullanılmasına uygun bilgiler yeterli değildir. Kitapta bulunan alıştırmaların cevaplarına yer verilmemiştir. Kitap setinin her seviyesine ait ders kitapları ile birlikte çalışma kitapları bulunmaktadır. Kitap setinde test kitaplarına yer verilmemiştir. Dilbilgisi ağırlıklı olan kitabı destekleyecek yardımcı araç gereçlerden dinleme becerisine yönelik ses bandı olduğu tespit edilmiştir.

"Yeni Hitit 2" ders kitabıdır. Bu seviye için öğretmen kitabı bulunmamakla birlikte Yeni Hitit serisinin sadece temel seviyesi için öğretmen kitabı mevcuttur. Kitabın yöntem ve tekniklerin kullanımı konusunda bir öğretmen için yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Yeni Hitit ders kitabının yanında gramer bilgilerini güçlendirmek amacıyla eklenmiş çalışma kitapları ve ek alıştırma kitapları yer almaktadır fakat cevap anahtarları mevcut değildir. Yeni Hitit ders kitabı dilbilgisi kurallarını içermenin yanı sıra kitabı destekleyecek dinleme becerisini geliştirmek amacıyla eklenmiş ses bantlarının da olduğu tespit edilmiştir.

Fiziksel Görünüm

"Fiziksel görünüm, kitabın kapak, boyut ve forma hacmine göre değerlendirilmelidir. Ayrıca ilköğretim sınıflarındaki öğrenci düzeylerine göre punto büyüklüğü de önemlidir." (Ö. Demirel. Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi:153)

Tablo 5: Fiziksel Görünüm

Fiziksel görünüm	Turk Tili	Güneş	Yeni Hitit
1. Kapak			
a)renkli mi?	H	E	E
b) albenisi var mı?	H	E	E
c) kartondan mı?	E	H	H
d) lüks kartondan mı?	H	E	E
2. Ebatları			
a)Küçük	E		
b)Normal			
c)Büyük		E	E
3. İç düzen			
Resimler			
a) Metin içeriğine uygun mu?	E	E	E
b) Öğrenci seviyesine uygun mu?	E	E	E
c) Resimlerin altında renkli açıklamalar var mı?	H	H	H

"Turk Tili" kitabının kapağı renkli değildir. Albeni olarak sadece düz "Turk Tili" yazısı yazılmıştır. Kitap sade kartondan yapılmıştır. İç düzen açısından kitapta hiç resim bulunmamaktadır. Kitaptaki metinler sadece bilgi verme amacıyla kullanılmıştır. Kitap ünitelerinde verilmiş olan metinlerin içeriğe uygun olmadığı tespit edilmiştir. Kitap başlangıç ve orta seviyeler için uygulanmaktadır. Ancak ünitelerdeki metinlerin çok uzun olduğu bilinmektedir. Metinler ile ilgili sadece okuma ve çevirme alıştırmaları bulunmaktadır.

"Türkçe Öğreniyoruz Güneş" ders kitabının kapağı renkli olup, albeni olarak büyük harflerle "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" başlığı altında lüks kartondan yapılmıştır. Ayrıca kitap kapağında Kapadokya'daki peri bacalarının resmi ve güneş resmi yer almaktadır. Kitabın iç düzeni açısından iki çeşit resim kullanılmıştır. Birinci çeşit resimler çizilmiş karikatürler ikinci çeşit resimler orijinal resimlerdir.

Fakat karikatürlerin çizimi ve orijinal resimlerdeki karakterlerin his ve hareketlerini ifade eden resimler çok kötüdür. Ünitelerdeki resimler verilmiş metin içeriğine uygun olarak çizilmiştir. Metinler içerik olarak öğrenci seviyesine uygundur fakat bazı ünitelerde verilmiş olan bilgi amaçlı metinler boyut olarak çok uzundur. Bu durum öğrencinin dersten sıkılmasına, eğer ödev olarak bu tür metinler verilirse öğrencinin ödevi yapmamasına neden olur. Resimlerin altında renkli açıklamalara yer verilmemiştir.

"Yeni Hitit" ders kitabının kapağı renkli olup albeni olarak "Yabancılar için Türkçe Yeni Hitit" başlığı altında lüks kartondan yapılmıştır. Kitabın iç düzeni açısından bakıldığında kitapta renkli orijinal resimler bulunmaktadır. Ünitelerdeki yer alan resimler bölüm içerisinde yer alan metinlerle uygunluk içerisindedir. Kitapta yer alan metinlerin diğer kitaplara kıyasla öğrenci seviyesine daha uygun olduğu tespit edilmiştir. Metin uzunluğu seçilmiş olan diğer kitaplardan daha kısadır ve alıştırma çeşitliliği fazladır. Resimlerin altında yer alan açıklamalarda alıştırma halinde verilmiştir. Bu tür alıştırmaların olması öğrenciyi yeni bir şeyler öğrenmeye teşvik edecek niteliktedir.

İçerik

İçerik boyutunda yapılacak değerlendirmede ölçütlere ek yapılabilir ya da azaltılabilir. İçerik değerlendirme, bilimsel doğruluk açısından da ele alınmalıdır.(Demirel Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi:153) İçerik amaçlı seçilmiş olan bu kitaplarda daha çok kitap içeriğindeki metinlerin öğrencinin seviyesine uygun olup olmadığı, metinlerin verdiği bilgilerin günlük hayatla ilişkili olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca metin seçiminde Çağdaş Türk Yazarların eserlerine yer verip verilmediğine bakılmıştır.

Tablo 6: İçerik

İçerik	Turk Tili	Güneş	Yeni Hitit
1. Metinler öğrencinin sınıf düzeyine uygun mu?	E	E	E
2. Metinler sanat değerini taşıyan özendirici nitelikte mi?	Y	Y	Y
3. Metinler öğrencilerin ilgilerine ve sosyal yaşama uygun mu?	Y	Y	E
4. Metinler ünitelerle ilişkilimi?	Y	E	E
5. Metinler anlaşılır üslupta yazılmış mı?	E	E	E
6. Metinlerin seçiminde çağdaş Türk yazarların eserlerine yer verilmiş mi?	Y	E	E
7. Kitabın sonunda sözlük var mı?	Y	Y	E (terim sözlük)
8. Kitabın sonunda kaynakça var mı?	H	H	H

1. Metinlerin öğrencinin yaş ve sınıf düzeyine uygunluğu açısından bakıldığında incelemek için seçilmiş olan kitapların Özbekistan'da üniversite, lise ve dil kurslarında uygulanıyor olmasından dolayı uygun olarak kabul edilmiştir.

2. Metinlere sanat değeri taşıyan özendirici nitelikleri açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabında bulunan metinler sanat değeri taşıyabilir ancak bu metinlerde

dört temel beceriyi geliştirmek amacıyla yapılması gereken alıştırmaların bulunmamasından dolayı yetersiz olarak tespit edilmiştir. “Türkçe Öğreniyoruz Güneş” kitabının içeriğinde bulunan metinlerin, alıştırmaların ve resimlerin çeşit olarak az olmasından dolayı yetersiz olduğu tespit edilmiştir. “Yeni Hitit” kitabı ise metinlerde hem işlevsel hem kavramsal becerileri geliştirmeye yönelik işlevinden dolayı metinlerin sanat değeri taşıyan özendirici nitelikte olduğunu göstermektedir.

3. Öğrencilerin ilgi alanlarına ve sosyal yaşama uygunluğu açısından bakıldığında “Turk Tili” kitabı için seçilmiş olan metinlerin daha çok efsane, masal, tarihi yerlerle ilgili olarak seçildiği görülmüştür. Öğrencilerin ilgi alanlarına ve sosyal yaşamlarına dönük metinlerin günlük yaşam ve gündemde olan konulardan seçilmesi gerekir. Bu nedenden dolayı kitaptaki metinlerin öğrencilerin ilgi alanlarına ve sosyal yaşamlarına dönük olmadığı tespit edilmiştir.

“Türkçe Öğreniyoruz Güneş” kitabında ise 24 ünitenin içinden "İnsan ve Çevre", "Dünyamızı Tanıyalım", "Okul ve Yurt Hayatı ", "Bir Gazete Haberi", "El Sanatları", "Müzelerimiz" ünitelerinde bulunan metinlerin öğrencilerin ilgilerini çekebilecek ve sosyal yaşama dönük metinler olduğu kabul edilmektedir. Fakat bu tür ünitelerin az olduğu tespit edilerek yetersiz sonucuna varılmıştır. ”Yeni Hitit” ders kitabı ise günümüzde kullanılan en yaygın Türkçe öğretim kitabıdır. Avrupa portfolyosuna uygun, kitaplardaki metinler tamamen günlük yaşam tarzını farklı şekillerde ister diyalog ister metin içinde kullanılmasından dolayı yeterli olarak tespit edilmiştir.

4. Metinlerin üniteler ile uygunluğu açısından bakıldığında “Turk Tili” kitabında yer alan metinler sadece ünite sonunda verilmiştir. Metinlerle ilgili sadece okuma, ana dile çevirme ya da metni anlatma ödevleri verilmiştir. Kitap 15 üniteden oluşmuş olsa da ünitelere ad verilmemiştir. Birinci, ikinci, üçüncü... ünite olarak sıralanmıştır. Üniteler ikiye ayrılmıştır: Fonetik "Sesbilim" ve Gramer "Dilbilgisi" bölümleri. Üniteler kurallarla başlamakta ve bu kurallarla ilgili alıştırmalar ile devam etmektedir. Kitabın amacı metinlerle birlikte dili öğretmek değil, dilbilgisi ile dil öğretmektir.

“Türkçe Öğreniyoruz Güneş” kitabındaki her ünite başlığına ait bir metin bulunduğu görülmektedir. Ayrıca kitapta okuma bölümü altında üniteye ek olarak bilgi verme ve anlayıp tartışma amacıyla metinler ve şiirlerde yer almaktadır. “Yeni

Hitit” kitabında bulunan metinlerin ünitelerle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Ünitelerin adları ile seçilmiş olan metinlerin birbirlerine uygunluğu ve metinlerin seçilmesi diğer kitaplara nispeten oldukça dikkat çekicidir.

5. Metinlerin anlaşılır üslupla yazılıp yazılmadığına bakıldığında ise seçilmiş olan her üç kitabın seviyelerine göre dil ve anlatımının açık ve anlaşılır olduğu tespit edilmiştir.

6. Metinlerin seçiminde Çağdaş Türk Yazarların eserlerine yer verilip verilmemesi açısından bakıldığında “Turk Tili” kitabında yer almış metinlerin Türkçe olduğu ama hangi kaynaktan ve nereden alındığı hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir.

“Türkçe Öğreniyoruz Güneş” kitabında da Çağdaş Türk Yazarların eserleri yer almaktadır. Mehmet Önder’in "Aldı Sözü Anadolu" eserinden alıntı, Selim Sırrı Tarcan'ın "Radyo Konferanslarından" adlı eseri ve “Hayatta Başarının Yolları”, “Çığır” eserlerinden alıntılar, İ. Alaeddin Gövse'nin "Çiftçinin Nasihati" şiiri, İpek Ongun'un "Yarım Elma Gönül Alma "eseri, Umut Çetin'in "Doğaya Uyan Otel "makalesinden alıntılar yapılmıştır.

“Yeni Hitit” ders kitabı da Çağdaş Türk Yazarların eserlerini uyarlamıştır: kitapta toplam 5 adet orijinal metin bulunmaktadır. Bunlar:

1. Ünite "Pazartesi Sendromu" Yonca Tokbaş www.hurriyet.com.tr

5. Ünite " Erzurum'dan Harvard'a" Balçicek Pamir www.sabah.com

7. Ünite "Muhteşem Buluşlar" Gülse Birsel www.sabah.com

11. Ünite "Ah Nerede O Eski Bayramlar" www.candundar.com

12. "Kim Akıllı Kim Deli" Tuba Akyol www.milliyet.com

Ayrıca klasik edebiyattan Oscar Wilde'ın "Hayal Dünyası" hikâyesinin tercümesi alıntı olarak kullanılmıştır.

7. Kitabın sonunda sözlük açısından bakıldığında inceleme için seçilmiş olan üç kitabın her hangi birinin kitap arkasında sözlük bulunmamakta olduğu tespit edilmiştir. Ancak “Turk Tili” kitabında her ünitede bir konuya ait yeni kelimeler “kelime çalışması” başlığı altında verilmiştir. Yeni Hitit 2 ders kitabın sonunda ise terim sözlüğü yer almaktadır.

8. Kitabın sonunda kaynak açısından bakıldığında "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" te kaynak verilmemiştir. "Yeni Hitit 2" ve "Turk Tili" kitaplarının sonunda kaynak olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Kelime ve Cümle yapısı

Kelime ve Cümle yapısı	Turk Tili	Güneş	Yeni Hitit
1. Açık ve sade olarak yaşayan bir dilde yazılmış mı?	E	E	E
2. Cümleler seviye düzeyine uygun uzunlukta mı?	E	E	E
3. Cümle yapısı öğrencinin seviyesine uygun uzunlukta mı?	E	E	E
4. Cümleler basitten karmaşığa, somuttan soyuta sıralanıyor mu?	E	E	E
5. Yazım kurallarına uygun mu?	E	E	E
6. Metinler dil bilgisi konularını işler nitelikte mi?	Y	Y	E
7. Dilbilgisi yapıları sistematik olarak değişik üniteler içinde tekrar ediliyor mu?	H	Y	Y

Kelime ve cümle yapıları da dikkatli bir şekilde değerlendirmeye alınmalıdır. Kelimelerin seçiminde düzeye uygunluk ve kullanım sıklıkları açısından bir değerlendirme yapılmalı, cümle yapıları da öğrencilerin düzeylerine uygun olmalıdır. (Ö. Demirel Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi:153. Kelime ve Cümle yapısı açısından bakıldığında seçilmiş olan üç kitabın içeriğinde bulunan metin ve alıştırmalardaki cümle yapısının sınıf düzeyine, öğrenci seviyesine, yazım kurallarına uygun olup olmadığı ayrıca dil ve anlatımdaki metinlerin dilbilgisi kurallarının işleyiş nitelikleri, dilbilgisi kurallarının sürekli tekrarlanması, cümlelerin sıralanmasındaki süreçler incelenmektedir.

1. Kitapların açık, sade ve yaşayan bir dil olarak yazılıp yazılmadığı açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabı, "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" ve "Yeni Hitit" kitap serisinin dil seviyelerine ve ilerleyen ünitelere göre değişmekte olduğu tespit

edilmiştir. Seçmiş olduğumuz "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ve "Yeni Hitit 2" orta düzeyde, sade cümleler yerine daha çok birleşik cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. "Turk Tili" kitabında da ünitelere göre kelimelerin sade cümlelerden birleşik cümlelere geçildiği görülmektedir.

2. Cümlelerin seviye düzeyine uygun ve uzunluğu açısından bakıldığında da her üç kitabın içeriğinde bulunan cümlelerin uzunluğu kendi seviyelerine göre uygunluk içerisindedir.

3.Cümle yapısının öğrenci seviyesine uygunluğu açısından bakıldığında, kitaplar üniversite ve lise öğrencileri tarafından kullanılmaktadır. Öğrenim gören öğrencilerin yaşları açısından her üç kitabın cümle yapısı öğrenci seviyelerine uygun olduğu görülmektedir.

4. Cümlelerin basitten karmaşığa, somuttan soyuta sıralanması açısından bakıldığında kitap serilerinin düzeyine göre cümle yapısının değişmekte olduğu tespit edilmiştir. Seviye düzeyine göre seçilmiş olan "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ve "Yeni Hitit 2" seviyelerindeki kitaplarının içeriğinde bulunan cümle yapılarının basitten karmaşığa, somuttan soyuta sıralandığı tespit edilmiştir. Fakat "Türk Tili" kitabında bulunan metinlerdeki cümle yapıları ünitelere göre basitten karmaşığa somuttan soyuta sıralanmasına rağmen gerçek metinler kullanıldığından dolayı daha çok karmaşık cümlelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

5. Yazım kurallarına uygunluğu açısından bakıldığında seçilmiş olan her üç kitabın yazım kurallarına uygun olduğu tespit edilmiştir. Hatta "Turk Tili" kitabında yazım kuralları için ayrı bir ünite ayrılmış olduğu görülmektedir.

6. Metinlerin dilbilgisi konularının işleyişine nitelik açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabında bulunan metinler ünitenin sonunda ek alıştırma olarak yer almaktadır. Dilbilgisi konularını geliştirmek amacıyla yerleştirilmiş metinler bulunmamaktadır. Bu en büyük eksik olarak görülmektedir. "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" kitabında bulunan metinlerin dilbilgisi konuları ile ilgili çok az nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır. "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" kitabında bulunan metinleri üzerine yapılmış olan dilbilgisi alıştırmaları her ünitede toplam 3 tanedir. Bu hesaplamalara göre "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" kitabındaki metinlerin dilbilgisi konularını işleyiş niteliği yetersizdir. "Yeni Hitit 2" ders kitabının 2.

seviyesinde yer alan metinlerin dilbilgisi konularını işleyiş alıştırmalarının çeşitliliği yönünden kitabın işleyiş niteliği yeterli olarak tespit edilmiştir.

7. Dilbilgisi yapılarının sistematik olarak değişik üniteler içinde tekrar edilmesi durumuna bakıldığında ise "Turk Tili" kitabında bulunan dilbilgisi, sadece o üniteye ait olan alıştırmalarla sınırlı kalmıştır. Dilbilgisi dışında çalışma kitapları ya da ek alıştırma kitapları bulunmamasından dolayı dilbilgisi kazanımını güçlendirmek amacıyla ilerleyen ünitelerde tekrar edilmediği tespit edilmiştir. "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitabı serisinin 2. seviyesinde ve "Yeni Hitit 2" seviyesinde hem ders kitabı hem de çalışma kitabı bulunmaktadır. Dilbilgisi yapılarının değişik ünitelerde tekrarlanması ders kitabında az sayıda gerçekleşmiştir. Fakat dilbilgisi konularını güçlendirmek amacıyla yapılmış olan çalışma kitaplarında ek alıştırma olarak geçilmiş ve öğrenilmiş dilbilgisi konuları değişik ünitelerde tekrar edilmiştir.

Alıştırma ve Değerlendirme

Tablo 8: Alıştırma ve Değerlendirme

Alıştırma ve Değerlendirme	Turk Tili	Güneş	Yeni Hitit
1. Her okuma parçası sonunda dört temel dil becerisini geliştirici araştırmalara yer verilmiş mi?	y	Y	y
2. Yazılı alıştırmalara, sözlü alıştırmalardan daha çok yer verilmiş mi?	E	H	Y
3. Türkçeyi doğru ve akıcı kullanabilmek için yeterli alıştırmalara yer verilmiş mi?	H	Y	E
4. Alıştırma sınıf düzeyine uygun mu?	E	E	E
5. Araştırma ve inceleme yapmaya yönelik soru, ödev çalışmalar var mı?	H	Y	Y
6. Edinilen beceri ve kazanılan davranışları ölçmeye yarayan sorulara yer verilmiş mi?	H	H	H
7. Ölçme araçlarına (eşleştirme, kısa cevaplı sorular) yer verilmiş mi?	Y	Y	Y
8. Ünite sonlarında çoktan seçmeli sorular var mı?	Y	Y	Y

Alıştırma ve değerlendirme bölümünde yer alan alıştırmalar özellikle dört temel dil becerilerini geliştirici alıştırmalar olup olmadığına dikkat edilmelidir. Türkçe ders kitaplarında en çok göz ardı edilen husus alıştırmaların yeterli ve nitelikleri olmamalarıdır. Değerlendirme soruları da dört temel dil becerilerini ölçer nitelikte olmalıdır. Sadece çoktan seçmeli değil, doğru-yanlış, eleştirmeli doldurmalı, tamamlamalı, soru-cevap ve kompozisyon tipi soru çeşitliliğine yer verilmelidir. (Ö. Demirel Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi :153) Alıştırma ve Değerlendirme başlığı altında verilmiş olan sorular seçilmiş üç kitapta bulunan alıştırmaların temel dört beceriye ait olup olmadığı, alıştırmaların çeşitli kullanımları, alıştırmaların sınıf düzeyine uygun olup olmadığı incelenecektir.

1. Her okuma parçası sonunda dört temel dil becerisini geliştirici alıştırmalara yer verilmesi açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabında verilmiş olan metinlerin sonunda sadece okuma ve anlama becerisine yönelik ve konuşma becerisine yönelik ödevler bulunduğu tespit edilmiştir.

"Yukarıdaki metni okuyun ve anadilinize çevirin."

" Yukarıdaki metni okuyun ve arkadaşınızla konu üzerinde tartışın."

Bu tür ödevler "Turk Tili" kitabının bütün ünitelerinde yer almıştır ve metinlerin sonunda standart olarak verilmiş ödevler bulunmaktadır.

"Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitabında bulunan okuma parçalarının sonunda dört temel beceriyi geliştirmek amacıyla gerçekleştirilmiş alıştırmalar yetersiz olarak tespit edilmiştir. Bazı ünitelerde verilmiş olan metinlerin uzunluğu kitap seviyesine göre fazladır ve verilmiş olan metnin anlaşılmasında ya da işlevi için verilmiş olan alıştırmaların sayıca az olduğu görülmektedir. Metinlerin sonundaki alıştırmaların çoğunda okuma anlama becerisine yönelik boşluk doldurma, doğru yanlış alıştırmaları yer almaktadır. Ayrıca bütün okuma metinlerinde düzenli olarak okuma anlama becerisine yönelik alıştırmalar bulunsa da bu alıştırmaların yanına ek olarak konuşma ve yazma becerisine yönelik ödevler verilmiştir. Konuşma ve yazma becerisine yönelik alıştırmalar bütün ünitelerde yer almıştır. Konuşma becerisine yönelik olan ünitede yazma alıştırması bulunmamaktadır. Yazma becerisine yönelik olan ünitelerde konuşma becerisine yönelik alıştırma ödevlerine yer verilmemiştir.

"Yeni Hitit" kitabında bulunan metin sonu alıştırmalarında da en çok kullanılan alıştırma türleri var yok, doğru yanlış, yerleştirme, eşleştirme ve çoktan

seçmeli alıştırmalarıdır. Bu alıştırmalar öğrencinin okuma anlama becerisini geliştirmeye yönelik alıştırmalardır. Kitaptaki ünitelerde bulunan metinler diğer kitaplardan farklı olarak gündemde olan konular üzerine yoğunlaşmış metinler ile kendisine çekmiştir. "Yeni Hitit" kitabındaki metinlerde düzenli olarak okuma anlama becerisine yönelik alıştırma türleri kullanılmış olsa da bunun yanı sıra dinleme anlama alıştırmalarının ve konuşma yazma (diyalog üretelim, fikir alalım, yeniden yazalım) alıştırmalarının da yer aldığı görülmektedir.

2. Yazılı alıştırmalara sözlü alıştırmalardan daha çok yer verilmesi açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabı ve "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ders kitaplarında yazılı alıştırmalar olarak metin sonu ya da dilbilgisi alıştırmalarını yazılı olarak yapmalarını isteyen alıştırmalar bulunmaktadır. Fakat gerçek bir yazıyı, hikayeyi yazılı anlatmak ya da bir konu üzerine serbest bir şekilde kompozisyon yazmak gibi ödevlere daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

Ayrıca kompozisyonun nasıl yazılacağına dair bilgilere hiç rastlanmamaktadır. "Yeni Hitit 2" kitabında konuşma alıştırmaları için kitabın sonuna ayrı bölüm ayrılarak karşılıklı konuşma başlığı altında farklı konular üzerine alıştırmalara yer verilmiştir. Yazılı alıştırmalara ise ünitelerde metin sonu alıştırmalarda yer verildiği tespit edilmiştir.

3. Türkçeyi doğru ve akıcı kullanabilmek için yeterli alıştırmalara yer verilmesi açısından bakıldığında, öğrencinin bir dili doğru ve akıcı kullanabilmesi için dört temel becerinin sürekli kullanılması ve tekrar edilmesi gerekir. İnceleme için seçilmiş olan üç kitabın hepsinde en çok okuma anlama becerisine yönelik alıştırmalar bulunmaktadır. Kitap serisinin düzeylerine göre alıştırma çeşitleri de değişmesi gerekirken, seçilmiş olan her kitaptaki alıştırma çeşitlerinden en çok yer alan alıştırma türü de okuma anlama becerisine yönelik alıştırmalardır. Diğer Konuşma, Dinleme ve Yazma becerilerine yönelik alıştırmaların daha az yer alması öğrencinin yeteneğini, dil öğrenmeye olan isteğinin kaybolmasına sebep olabilir. Sonuç olarak, "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ve "Turk Tili" kitaplarının da dili doğru ve akıcı kullanabilmek için yeterli alıştırmaların bulunmadığı sonucuna varılır. Fakat "Yeni Hitit 2" ders kitabının 2. seviyesinde dili akıcı ve doğru kullanabilmek için verilen alıştırmalar ister metin altı ister metin başı olsun bütün alıştırmaların diğer kitaplara nispeten alıştırmaların çeşitliliği açısından çok sayı da

kullanıldığı görülmektedir. Metin başı alıştırmalarında "Tahminde Bulunalım" başlığıyla konuşma becerisine yönelik çalışmalar, metin sonunda daha çok okuma anlama, dinleme anlama, konuşma, tartışma, anladığını yazmak ya da fikir bildirmek alıştırmaları yer almaktadır. Bu yönde diğer seçilmiş kitaplara göre "Yeni Hitit 2" kitabındaki alıştırmaların dili doğru ve akıcı kullanmaya yardım edebilecek seviyede olduğu tespit edilmiştir.

4. Kitaplarda bulunan alıştırmaların sınıf düzeyine uygun olması açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabında açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, neden çünkü, evet hayır, doğru yanlış alıştırmaları yer almaktadır. Bu tür alıştırmalar her seviyeye uygun alıştırmalardır. Bulmaca doldurma, anlam çözümleme, grafik yorumlama gibi alıştırmalar amaca ulaşmamızda yardımcı olabilir. Bu yüzden alıştırmaların çeşitliliği tarafından standart alıştırmalar seçilmiş olsa da sınıf düzeyine uygun, ancak alıştırma çeşitliliği yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Alıştırmaların çeşitliliği ve sınıf düzeyine uygun olması açısından " Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ve "Yeni Hitit 2" kitaplarında bulunan alıştırmaların daha çok sınıf düzeyine uygun olduğu tespit edilmiştir.. Bu kitaplarda bulunan metin sonu ya da bölüm sonu alıştırmalar öğrencilerin dikkatini çekebilecek biçimde hazırlanmıştır. Bu kitaplarda yer alan alıştırmalar: Cümleleri soru şekline çevirme, resimleri yorumlamak, fikir bildirmek, her olaya bağlı işaretlerin anlamlarını bularak olayı çözmek(trafik işaretleri), konu üzerine diyaloglar yapmak ve onları arkadaşları ile icra etmektir. Bu alıştırma türleri öğrencinin dil öğrenmeye olan isteğini uyandırabilecek alıştırmalardır. Örneğin: sınıf içinde sadece dilbilgisi ile yetinip kalmadan, öğrenilen bilgiler dâhilinde fikir üretmeye teşvik etmektir. Bu sebepten dolayı "Yeni Hitit 2" ve "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ders kitaplarındaki alıştırmalar hem sınıf içi düzeye uygun hem de yaratıcılığa teşvik eden alıştırmalar olarak kabul edilmektedir.

5. Araştırma ve inceleme yapmaya yönelik (soru, ödev) çalışmalar açısından bakıldığında "Turk Tili" kitabında verilmiş olan bölüm başlıklarında ya da seçilmiş olan metinlerden sonra araştırma ve incelemeye yönelik verilen ödevlerin ve soruların yer almadığı tespit edilmiştir. "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" kitabında yer alan metin sonu alıştırmalarda, konuşma ve yazma başlıkları altında olan alıştırmalarda araştırma ve inceleme yapmaya yönelik soru ve ödevlerin rastlandığı

tespit edilmiştir. Örneğin, 10. ünite "Dünyamızı Tanıyalım" . "Dünya küçüldü..." sözünün anlamı nedir?

13. ünite "Engelli Hayat" Çevrenizdeki engelli insanların yaşadıkları zorluklar nedir?

Ayrıca "Bu sözlerin anlamını biliyor musunuz?" başlığı altında verilmiş olan yeni sözleri sözlükten bularak anlamını söylemeye yönelik alıştırmaların yapıldığı tespit edilmiştir. "Yeni Hitit" kitabında ünite sonunda yer alan "Tartışalım" başlığı altında verilmiş ödevler yer almaktadır.

1. Ünite "Tartışalım Hangisinde ne eksik?"

7. Ünite "Tahmin edelim Yazalım"

Fakat "Yeni Hitit" kitabında bulunan alıştırmalar içinde araştırmaya ve incelemeye yönelik çalışmaların eksik olduğu görülmektedir. Bu alıştırmaların öğrenciye öğrenilen bilgilerden yola çıkarak yazabilmesine neden olmuştur. Aslında kitapta bulunan alıştırmaların yeni bilgi edinerek yeni fikirler üretmeye yönelmesi amaca uygun olurdu. Bu yüzden her iki kitapta da araştırma ve inceleme yapmaya yönelik alıştırmaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. 1: Tema ve bölüm başına düşen etkinlik sayısı incelenmesi

Ders kitabının adı /yayın evi / kur seviyesi	Tema / Bölüm sayısı	Toplam alıştırma/Etkinlik sayısı	Tema/ bölim başına düşen ortalama etkinlik sayısı
Turk Tili / Toshkent	15	185	9-16 (13)
Güneş / TİKA/2	24	188	6-12 (8)
Yeni Hitit/ Ankara / 2	12	208	13

Şarkşınaslık Enstitüsünün "Turk Tili" kitabında tema sayısı 15tir. T.İ.K.A' nın "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitabında bölüm sayısı 24 ve Ankara T.Ö.ME'in "Yabacılar için Türkçe Yeni Hitit" kitabı 12 üniteden oluşmaktadır. Araştırılan bu kitapların tema kapsamındaki etkinlik ve alıştırma sayısında gözle görülebilecek farklılıklar görülmektedir. TİKA'nın "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitabı 24

bölümden oluşmasına rağmen alıştırmaların sayıca az görülmektedir. Ankara TÖMER'in "Yabancılar için Türkçe" kitabında ise etkinlik ve alıştırma sayısının bölüm başına diğer kitaplardan fazla olduğu görülmektedir. Bölüm sayısının az olması nedeniyle etkinlik ve alıştırmalarda fazla olarak görülmektedir. Etkinlik ve alıştırma sayısının oldukça fazla olması nedeniyle tüm becerileri kazandırmayı amaçlayan bu kitapların içinden "Yeni Hitit" kitabı oldukça başarılı olarak görülmektedir ve kitap öğrencilere kendi imkânlarını sunmaktadır.

Tablo 8. 2: Alıştırma etkiniğinin öğrenim alanı ve temel dil becerilerine göre dağılımı

Kitap	Alıştırma etkinliğinin öğrenim alanı ve temel dil becerilerine göre dağılımı					
	Okuma anlama	Dinleme anlama	Konuşma /sözlü anlatım	Yazma/ yazılı anlatım	Dilbilgisi	Diğer
Turk Tili	58	0	67	117	30	-
Güneş 2	77	12	19	5	51	1
Yeni Hitit 2	35	19	25	23	105	1

Bu tabloya göre yukarıda ki seçilmiş kitapların içeriğinde bulunan alıştırma etkinliklerininin temel dil becerilerine göre dağılım durumu şöyle: Bütün beceriler orantılı olmasa da Ankara TÖMER'in "Yeni Hitit" kitabında bulunan etkinlik ve alıştırma sayısı dağılım açısından dengelidir. "Turk Tili" kitabında dinleme anlama becerisine yönelik hiçbir alıştırma bulunmamaktadır. Bu eksiklik kitabın sadece bilgi vermek amacıyla üretilmiş olduğu sonucunu göstermektedir. Bütün beceriler içinden dinleme becerisinin ve bu beceriye ait alıştırmaların bulunmaması öğrenciyi eksik şekilde bilgilendirmektir. "Turk Tili" kitabında bulunan alıştırmalar okuma anlama ve yazma becerilerine yönelik ve dilbilgisi alıştırmalarıdır. Ve kitabın en büyük eksik taraflarından biri kitabın içinde hiç resmin bulunmamasıdır. T.İ.K.A tarafından desteklenen "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitabı da en çok okuma ve dilbilgisi

bölümüne ait alıştırmalara ağırlık vermiştir. Konuşma ve yazma alanına yönelik ödevlerin verilmesi öğrenciye sunulan ve kazandırmaya çalışan başarı olarak görülebilir. Ancak kitap ders kitabı ve 2. seviye olmasına rağmen kitapta bulunan metinler çok uzun ve kurma metinlerdir. Metinlere yönelik verilen alıştırmalarda çok azdır. Kitapta her metinin sonunda 3 adet alıştırma bulunmaktadır."Türkçe Öğreniyoruz Güneş" ders kitabının bazı bölümlerinde bilgi vermek amacıyla düzenlenmiş olan okuma metinleri ve şiir köşesi bulunmaktadır. Ancak bu metinlerin sonunda ne yapılacağına dair bilgi verilmemiştir.

Tablo 8.3: Kitaplardaki hem etkinlik içi hem de bölüm sonundaki soru çeşitleri

	Turk Tili	Güneş	Yeni Hitit
Açık uçlu	E	E	E
Boşluk doldurma	Y	E	E
Eşleştirmeli	Y	E	E
Çoktan seçmeli	E	E	E
Doğru yanlış, Evet Hayır	Y	E	E
Diğer (Bulmaca doldurma, anlam çözümleme, grafik yorumlama, neden çünkü,)	E	E	E

İncelemeye alınmış bu 3 çeşit kitabın hem etkinlik içi(metin üstü ve metin altı soruları) hem de bölüm sonundaki soru çeşitlerine bakıldığında seçilmiş kitaplarda çeşitli soru türlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bölüm sonunda "kendi dilinizde anlatma, resim yorumlara, proje hazırlama şiir köşesi" çalışmaları, öğrencilerin dili öğrenmelerine ek olarak becerilerinin ilerlemesine de yardımcı olarak görülmüştür. Seçilmiş kitaplardaki bölüm sonu etkinlikleri daha çok "Yeni Hitit 2" ve "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" kitaplarında görülmüştür ve bu etkinlikler öğrencilerin

dikkatini çekebilecek biçimde hazırlanmıştır. Örneğin: Bir olayı kendi dilinde anlatmak, konu üzerinde diyalog oluşturmak, verilmiş olayı karakterlere çevirerek kendilerini sahnede göstermek, şiir kösesinde verilmiş şiirleri ezberleme ve yorumlara verilmiş cümleleri soru şekline çevirmek, resimleri yorumlamak, trafik işaretlerinin anlamlarını söylemek, onları kendi hikâyelerinde kullanmak vb.

Bu sorular ve etkinlik türleri alışılagelmiş standart eşleştirme, evet hayır sorularından farklı görülerek bölüm sonlarına eklenmiştir. Bölüm adına uygun verilmiş metinlerden sonra konuşma becerisine yönelik "Karşılıklı Konuşma " ve "Ne Yapmalıyız?" konusu altında bilgiler verilmektedir. Bu bilgilerle birlikte konuşma becerisini geliştirmeyi amaçladığı görülmektedir. Şarksınaslık Enstitüsü bölümünün profesör ve öğretim üyeleri tarafından yazılmış ve şu anda derslik olarak kullanılmakta olan "Turk Tili" ders kitabında yer almış olan metinler bilgi vermek amacıyla kitaba eklenmiş ve metin üstü ya da metin altı soruları ya da metni anlamaya yönelik etkinlik alıştırma bulunmamaktadır. Metnin sonunda ancak "metni okuyunuz" ve ya "metni okuyup kendi dilinize çeviriniz" sorularını görülmektedir. Metni destekleyici çeşitli alıştırmalar örneğin: sözlerin anlamını bulmak, soru cevap, evet hayır alıştırmaları bile bulunmamaktadır. Değerlendirmek için hiçbir etkinliğin bulunmaması kitabın en büyük eksiğidir. Kitaptaki ölçme anlamına gelen soru tiplerinden çoktan seçmeli, soru cevap, boşluk doldurma alıştırmaları daha çok dilbilgisi ile ilgili alıştırmalarda yer almıştır. Oysaki yeni bir dili öğrenirken öğrenciye lazım olan sadece dilbilgisi değildir. Yeni bilgileri edinmek için yeni tümceler, yeni kalıplar öğrenmek ve dilin ruhunu metinlerle kavrayabilmek için metinlere daha çok önem vermek gerekir. Kitabın her bölümü standart, düz şekilde devam etmiştir. Her bölümde Sesbilim, Dilbilgisi, Kelime çalışması, Atasözleri ve Konuşma kültürü altında çeşitli bilgiler verilmektedir. Her bölümlere ait konular seçilerek önce kurallarla temin edilmiş ve bu konuları edinmek amaçlı çeşitli alıştırmalar yer almıştır. Her ünitenin sonunda 2 adet metin yer almıştır. Bölümün sonunda ya da başka ünitelerde önceki bölümü andırıcı ve edinilen bilgileri güçlendiren hatırlatma ve değerlendirme alıştırmaları bulunmamaktadır. Kitapta yer alan metinleri destekleyici resimleri de bulma şansımız hiç yoktur. Kısacası, kitap sadece dilbilgisi, okuma ve çevirme amaçlı kullanılan kitap olarak görülmektedir.

3.5.1.2. Yorumlar

Günümüzde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan çeşitli kitapları okutmayı amaçlayan kurumlar kendi dersliklerini hazırlama da kendi deneyimlerinden yola çıkarak içerik hazırlamayı tercih etmektedirler.

Özbekistan'da Türkiye Türkçesinin birinci yabancı dil ve ikinci yabancı dil olarak kullanımında ve incelemeye alınan Ankara TÖMER'in "Yeni Hitit" serisinin ikinci seviyesi, TİKA tarafından desteklenen "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" serisinin ikinci seviyesi ve Şarkşınaslık Enstetüsü tarafından yazılmış olan "Turk Tili" kitaplarından sadece "Yeni Hitit" serisinin Avrupa Portfolyosu Standartlarına uygun olarak hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir.

Her üç kitabın incelenmesinde ve değerlendirilmesinde kitapların arasından "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" ve "Yeni Hitit 2" kitaplarının genel görünümünde ve fiziksel görünümünde eksiklik olmadığı tespit edilmiştir. Ancak "Turk Tili" kitabının genel görünümü ve fiziksel görünümünde eksiklikler olduğu tespit edilmiştir.

İçerik açısından bakıldığında her 3 kitapta bulunan metinlerin öğrencilerin yaş ve sınıf düzeyine uygun olduğu ancak metinlerin sanat değerini taşıyacak nitelikte olmadığı tespit edilmiştir. Metinlere öğrencilerin ilgi alanlarına ve sosyal yaşama uygunluğu açısından bakıldığında seçilmiş 3 kitabın sadece "Yeni Hitit 2" kitabının diğerlerine göre fazla yoğunlaştığı görülmektedir. "Türkçe Öğreniyoruz Güneş 2" kitabı ise Türk Cumhuriyeti ve akraba toplulukları için hazırlanmış olması nedeniyle kitapta daha çok ortak değerlere önem verildiği ortaya çıkmaktadır. "Turk Tili" kitabında Türkiye'de karşılaşabileceği duruma göre "Konuşma Kültürü" başlığıyla sözlerin anlamları verilmiştir. Metinlerin ünitelerle ilişkilendirilmesinde "Yeni Hitit" ve "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitaplarının da metinlerin ünitelerle ilişkili halde hazırlandığı ancak "Turk Tili" kitabında bilgi vermek amacıyla hazırlanmış ve kurgulanmış metinlerin verildiği ortaya çıkmaktadır. Kitaptaki metin seçiminde "Yeni Hitit" ve "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitaplarının da Çağdaş Türk Yazarların metinlerine yer verildiği görülmektedir. Her 3 kitabın sonunda da sözlüğün eksikliği ortaya çıkmaktadır, fakat "Yeni Hitit 2" kitabının sonunda sadece "Terim Sözlüğü" yer almaktadır. Her 3 kitabın sonunda da kaynak bulunmamaktadır.

Kitaplara kelime ve cümle açısından bakıldığında her 3 kitabın açık ve sade, günümüzde kullanılan dilde yazıldığı, yazım kurallarına uygun olduğu, cümle yapılarının sadeden karmaşığa doğru ilerlediği ve kitapta kullanılan kelime ve cümlelerin öğrenci seviyesine uygun olduğu tespit edilmiştir. Dilbilgisi yapılarının sistematik olarak değişik ünitelerde tekrarlanması açısından bakıldığında her 3 ders kitabının da yetersiz olduğu görülmektedir. Fakat "Yeni Hitit" ve "Türkçe Öğreniyoruz Güneş" kitaplarının çalışma kitaplarında bu konu üzerine yoğunlaştığı ortaya çıkmaktadır.

Alıştırma ve değerlendirme açısından bakıldığında alıştırmaların her okuma parçası sonunda dört temel becerinin alıştırmalarının yer alması incelemeye alınan her 3 kitapta da eksiktir. Araştırmaya ve incelemeye yönelik sorular ve çalışmalarda incelemeye alınan kitaplarda büyük eksiklik olduğu tespit edilmiştir. Sözlü alıştırmalar yerine daha çok yazılı alıştırmalara yer verilmiş olması açısından her 3 kitabın da orantısız şekilde olduğu tespit edilmiştir. "Turk Tili" kitabında verilen yazılı alıştırmaların pek çoğu "aşağıdaki sözleri defterinize yazın" alıştırmalarıdır. Oysaki günümüzde yabancı dili öğrenmenin amacı edinilen bilgilerle yeni fikir üretmek ve onları yazılı şekilde anlatmaktır. Bu tür alıştırmaların diğer kitaplarda da yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Tema etkinlik sayısıyla tema bölüm başına düşen ortalama etkinlik sayısının dağılım durumunda seçilmiş olan her 3 kitapta bulunan etkinlik sayısı orantısız şekilde olsa da "Yeni Hitit" kitabında bulunan etkinliklerin diğerlerine göre dengeli bir biçimde kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bölüm ve alıştırma sayısı açısından bakıldığında "Yeni Hitit" kitabının ünitesi az olmasına rağmen diğer kitaplardan daha çok olduğu ortaya çıkmaktadır. Bölüm içerisindeki alıştırma etkinliklerinin temel dil becerilerine dağılım durumu açısından bakıldığında her 3 kitaptaki alıştırma dağılımı orantısız olsa da "Yeni Hitit" ders kitabındaki alıştırmaların dengeli olarak dağıldığı ortaya çıkmaktadır. Kitapta bulunan soru çeşitliliğine bakıldığında incelemekte olduğumuz her 3 kitapta da soru çeşitliliği iyi kullanılmış ancak "Turk Tili" kitabında boşluk doldurma, eşleştirme, doğru yanlış alıştırmalarının eksik olduğu tespit edilmiştir.

4. ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKÇE OKUTMANLARININ VE EĞİTİM GÖRMEKTE OLAN ÖĞRENCİLERİN EĞİTİM DURUMLARINI VE DERS SIRASINDA ÖĞRETMEN TARAFINDAN KULLANILMAKTA OLAN YÖNTEMLERİ TESPİT EDEBİLMEK ÜZERE YAPILAN BİR ANKET ÇALIŞMASI

4.1 Araştırma Yöntemleri

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklemi, ver toplama amacı ve yöntemi, toplanan verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmıştır.

Bu çalışmada yabancı dil öğrenme yöntemlerinin tarihi çizelgesi, kullanımı ve günümüzde yabancı dil öğrenmedeki yeni yöntemler ve yaklaşımlar ele alındığı için, öncelikle çeşitli kaynaklar taranarak birinci bölümde yabancı dil öğrenme yöntemleri ve teknikleri tespit edilmiştir. Sonradaki bölümde Özbekistan'daki Türkçe öğreten okutmanların ders sırasında ders araç gereçlerden ne derecede faydalanıldığı ve dil öğretiminde yöntemlerin ne derecede kullanıldığı amacıyla bu anket uygulanmıştır. Fakat anket adilane olması gerekçesiyle okutmanlara değil, öğrencilere uygulanmıştır.

4.2 Veri Toplama Araçları

Uygulanan bu anket, mevcut olan çeşitli anketlerden derlenen sorular ve araştırmacıların uzman kişilerinde görüşlerini alarak oluşturulmuştur. Anketteki sorular Ömer Demircan'ın "Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri" kitabındaki Konuşma, Okuma, Yazma ve Dinleme dört temel beceriye yönelik olan bütün yöntemler temel alınarak anket oluşturulmuştur. Ankette toplam 23 soru yer almaktadır. (bakınız Ek 4)

Bu araştırmaya Türkçe öğreten öğretmenler değil, Türkçe öğrenmekte olan öğrenciler katılmıştır. Uygulanmış olan ankette Üniversite, lise ve Türkçe dil kursu öğrencileri katılım sağlamıştır. Öğrencilerin cevapları incelenmiştir.

Bu anket kâğıtta uygulanmıştır.

4.3 Uygulama

Bu çalışmanın uygulama bölümünde Üniversite, Lise ve Dil kurslarından öğrenciler seçilerek toplam 100 öğrenciyi oluşturmuştur. Anket 2012-2013 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır.

4.3.1 Pilot Uygulama

Oluşturulan anket formunun öncelikle elde doldurulması planlanmıştır. Pilot uygulama yapılması amacıyla gidilen üniversitelerde eğitim gören toplam 10 öğrenciye uygulanmıştır. Uygulanan 10 anketin 10 tanesi geri dönmüştür. Anket cevaplarının analizi sonucu elde edilerek bulgular değerlendirilerek anketteki soruların sıralanmasıyla ilgili sorunların olduğu ve soruların yerleri değişmesi gerektiği sonucuna varılarak anket üzerinde değişiklikler yapılmış ve anket formuna son şekil verilmiştir.(bk. Ek 3 ve Ek 4)

4.3.2.Anket Formunun Dağıtılması ve Toplanması

Son şeklini alan anket formu çoğaltılmış ve üniversite, lise ve dil kursunda Türkçe öğretim gören öğrencilere dağıtılmıştır. Dağıtma işlemi sırasında öğrencilerle görüşülerek anketin amacı anlatılmış ve ankete verilen cevapların kesinlikle gizli tutulacağı tekrar vurgulanmıştır.

Anket 2013 senesi haziran ayının başında dağıtılmış ve dağıtılan tüm anketin toplanması yaklaşık 1 ay sürmüştür. Bu süre içerisinde çalışanlara anketle ilgili sorularını cevaplandırmak suretiyle yardımcı olunmuştur.

4.4 Bulgular ve Yorumlar

Anket verileri üzerinde istatistiksel inceleme yapılarak Özbekistan'daki Türkçe öğretmenlerin Türkçe derslerinde kullanmakta olan öğretim yöntemleri ve teknikleri değerler ışığında açıklanmıştır. Bu araştırmada elde edilmiş olan veriler Sosyal Bilimler için İstatistiksel Değerlendirme Paketi (SPSS) ile incelenmiştir

4.4.1 ÖRNEKLEME ALINAN ÖZBEKİSTAN'DAKİ TÜRKÇE ÖĞRETİM GÖREN ÖĞRENCİLERE AİT BETİMSEL VERİLER

Tablo 9.1: Okumakta olduğunuz okulun adı?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Şarkşinaslık Üniversitesi	23	30,7	30,7	30,7
	Dünya Dilleri Üniversitesi	17	22,7	22,7	53,3
	Akademik Lise	20	26,7	26,7	80,0
	Dil kursu	15	20,0	20,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.1:

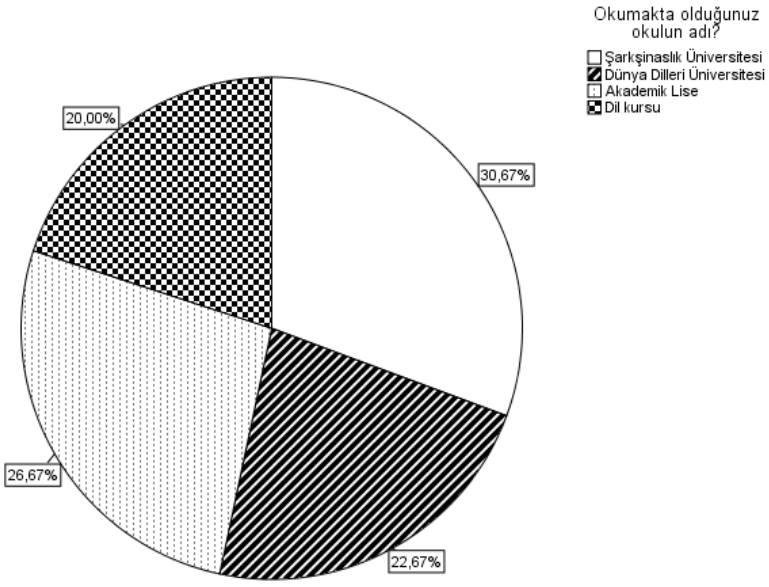

Tablo 9.1'de görüleceği üzere ankete katılan öğrencilerin yüzde 30. 7 si Taşkent Devlet Şarkşinaslık Üniversitesi'nde, % 22. 7 si Özbekistan Dünya Dilleri Üniversitesi'nde, % 26. 7 si Akademik Lisede, % 20 si Dil kursunda öğrenim görmektedir.

Tablo 9.2: Cinsiyetiniz

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kadın	54	72,0	72,0	72,0
	Erkek	21	28,0	28,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.2:

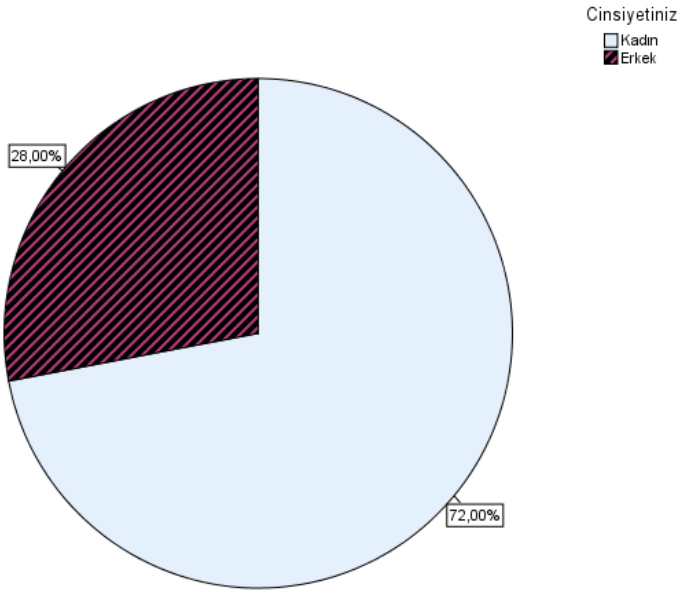

Tablo 9.2'de görüleceği üzere örnekleme alınan öğrencilerin % 72si kadınlardan, %28 i erkeklerden oluşmaktadır. Bu dağılıma göre örnekleme alınan öğrencilerin çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 9.3: Yaşınız

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	15-20	37	49,3	49,3	49,3
	21-25	36	48,0	48,0	97,3
	26-30	2	2,7	2,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.3:

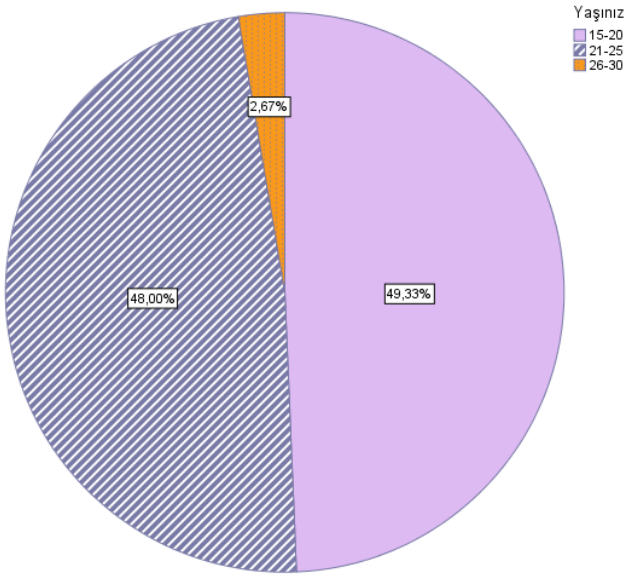

Tablo 9.3'de görüleceği üzere örnekleme alınan öğrencilerin % 49. 3 ü 15- 20 yaş arası, % 48i 21- 25 yaş arası, % 2. 7 si 26- 30 yaş oranlarından oluşmaktadır.

Tablo 9.4: Eğitim dereceniz

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Temel	7	9,3	9,3	9,3
	Orta	44	58,7	58,7	68,0
	Yüksek	24	32,0	32,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.4:

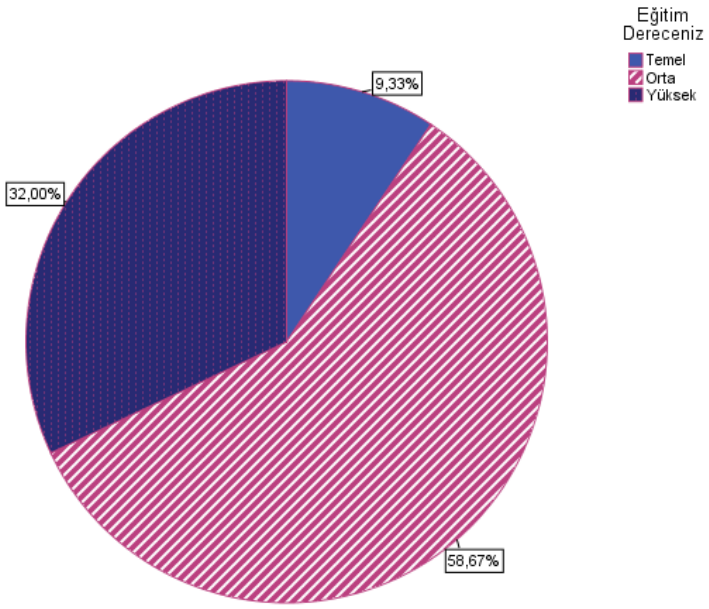

Tablo 9.4'de görüleceği üzere örnekleme alınan öğrencilerin %9. 3 ü temel, % 58. 7 si orta, %32 si yüksek seviyedeki öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 9.5: Sınıfınız

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Üniversite 2.sınıf	10	13,3	13,3	13,3
	Üniversite 3.sınıf	24	32,0	32,0	45,3
	Üniversite 4.sınıf	3	4,0	4,0	49,3
	Yüksek lisans	4	5,3	5,3	54,7
	Akademik lise	20	26,7	26,7	81,3
	Dil kursu öğrencisi	14	18,7	18,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.5:

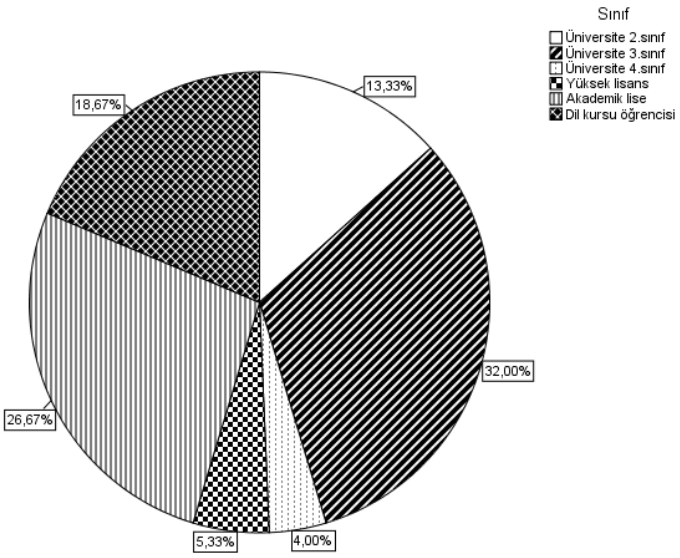

Tablo 9.5'de ankete katılan öğrencilerin, üniversite öğrencilerin %13. 3 ü 2.sınıf, % 32si 3 sınıf, % 4 ü 4.sınıf, % 5.3ü yüksek lisans, % 26. 7si akademik lise öğrenciler, % 18.7si dil kursları öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 9.6: Öğretmen derse nasıl başlar?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Havadan sudan konuşarak	5	6,7	6,7	6,7
	ödevi yapıp yapmadığımız sorarak	58	77,3	77,3	84,0
	kısa bir fıkra anlatarak	12	16,0	16,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.6:

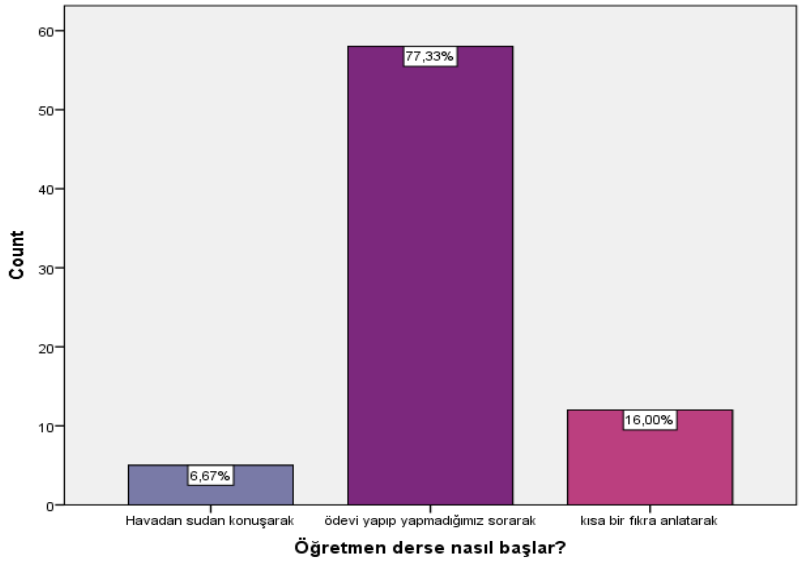

Tablo 9.6'da "Öğretmen derse nasıl başlar?" sorusuna öğrencilerin % 77, 33 ü "ödevi yapıp yapmadığını sorarak" diye cevaplandırmışlar. Bu göstergenin büyük bir oranda olması Özbekistan'da hala klasik ders şekline sahip olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 9.7: Öğretmen nasıl ders anlatıyor?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Tahtaya yazar	19	25,3	25,3	25,3
	Yazdırarak ve alıştırmalar ile	42	56,0	56,0	81,3
	Oyun seklinde	14	18,7	18,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.7:

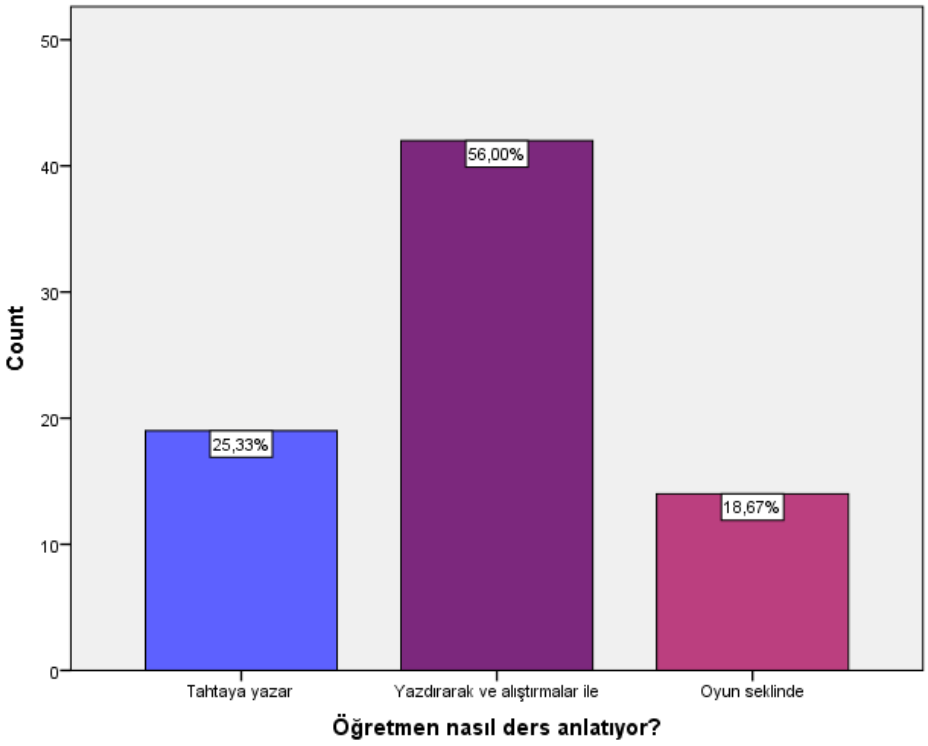

Tablo 9.7'de " Öğretmen derste nasıl ders anlatıyor?" sorusuna öğrencilerin % 56sı "yazdırarak ve alıştırmalar ile" cevabını vermiştir.

Tablo 9.8: Öğretmen derste konuları hangi dilde anlatır?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Türkçe	37	49,3	49,3	49,3
	Özbekçe	4	5,3	5,3	54,7
	her iki dilde	34	45,3	45,3	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.8:

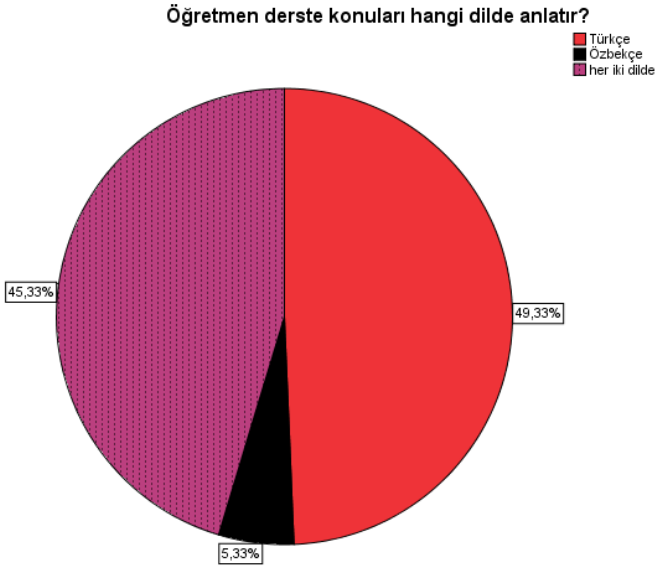

Tablo 9.8'de " Öğretmen derste konuları hangi dilde anlatır?" sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 49.3ü "Türkçe", % 45.3ü "Her iki dilde", % 5,3 ü "Özbekçe" olarak cevaplamışlar. Bu dağılımlara göre Özbekistan'da Türkçe derslerinde en çok Türk dili kullanıldığı görülür.

Tablo 9. 9 Öğretmene soruları hangi dilde sorarsınız?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Özbekçe	2	2,7	2,7	2,7
	Türkçe	43	57,3	57,3	60,0
	Her iki dilde	30	40,0	40,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.9:

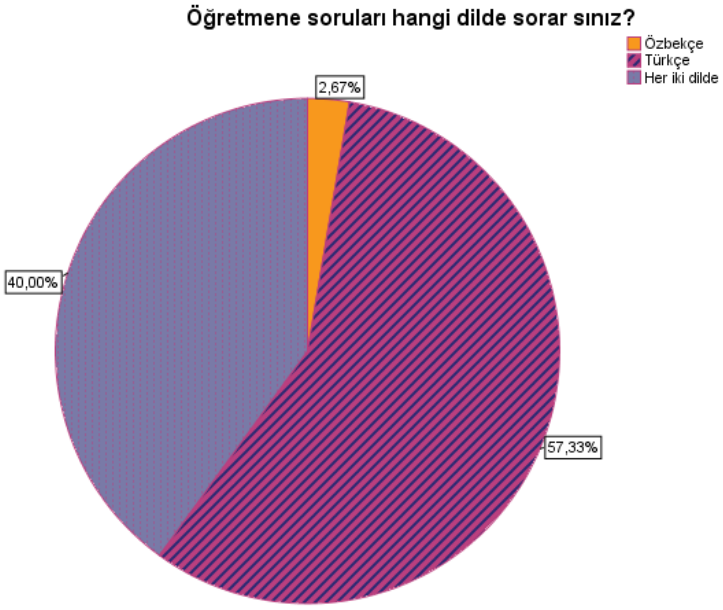

Tablo 9.9'da "Öğretmene soruları hangi dilde sorar sınız?" sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 57,3ü "Türkçe", % 40ı "her iki dilde", % 2.7si ise "Özbekçe " diye cevaplandırmışlardır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğu Türkçeyi orta seviyeden konuşmaya başladığı sonucuna varılabilir.

Tablo 9.10: Derste ne sıklıkla Türkçe kullanırsınız?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Türkçe konuşmakta zorlanıyorum ama daha fazla konuşmaya özen gösteriyorum	32	42,7	42,7	42,7
	Türkçe'yi iyi biliyorum ve derste her zaman Türkçe konuşurum	33	44,0	44,0	86,7
	Hiç Türkçe bilmiyorum ve susuyorum	10	13,3	13,3	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.10:

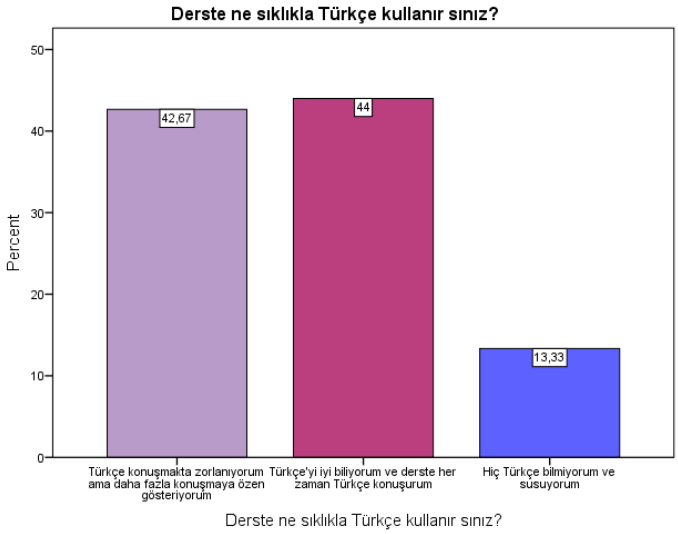

Tablo 9.10'da " Derste ne sıklıkla Türkçe kullanırsınız?" sorusuna öğrencilerin % 42. 7 si "Türkçe konuşmakta zorlanıyorum ama daha fazla konuşmaya özen gösteriyorum " cevabını vermiştir. Bu yüzdeye hemen hemen yakın olan cevap ise % 44 oranda "Türkçeyi iyi biliyorum ve derste her zaman Türkçe konuşurum" cevabı olmuştur.

Tablo 9.11: Sınıf dışında Türkçe kullıyor musunuz?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Evet	40	53,3	53,3	53,3
	Hayır	5	6,7	6,7	60,0
	Bazen	30	40,0	40,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.11:

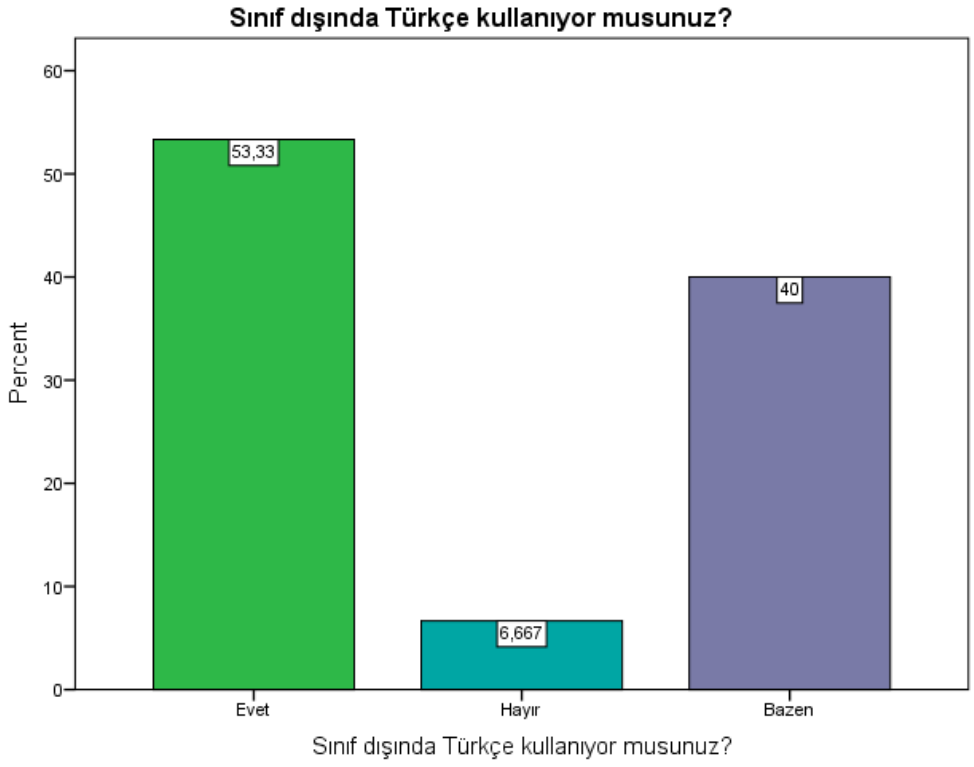

Tablo 9.11'de "Sınıf dışında Türkçe kullanıyor musunuz?" sorusuna öğrencilerin % 53.3ü "Evet " % 40ı ise "Bazen" olarak cevaplamıştır.

Tablo 9.12: Derste en çok hangi beceriyi kullanıyorsunuz?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Dinleme	6	8,0	8,0	8,0
	Okuma	23	30,7	30,7	38,7
	Konuşma	40	53,3	53,3	92,0
	Yazma	6	8,0	8,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.12:

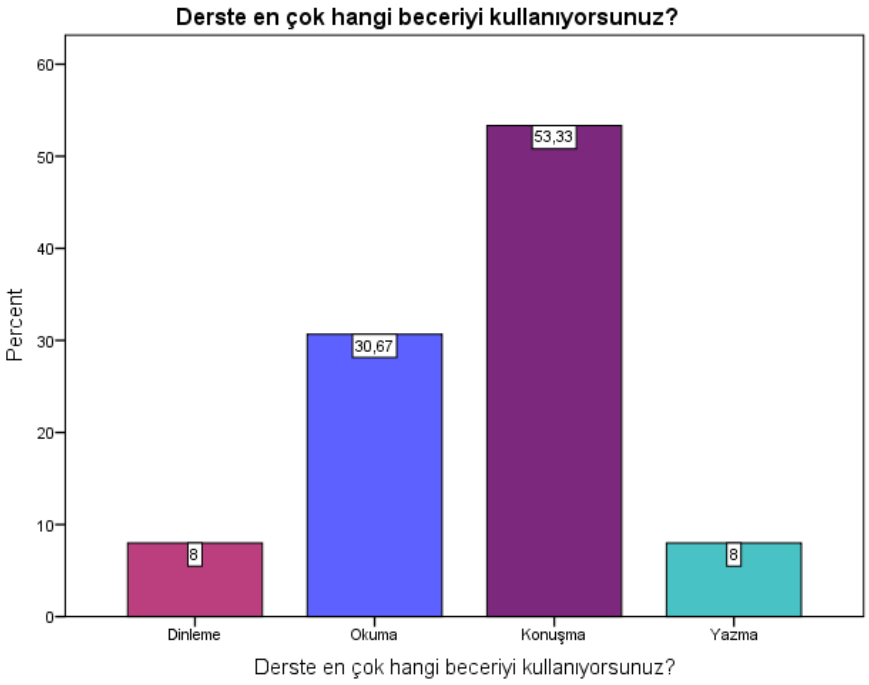

Tablo 9.12'de "Derste en çok hangi beceriyi kullanıyor sunuz?" sorusuna öğrencilerin % 53.3ü "Konuşma" diye cevap vermiştir. % 30 u ise "Okuma", % 8 "Dinleme" ve "Yazma" olarak cevaplamıştır. Bu dağılıma bakarak dinleme ve yazma becerilerinde hala eksiklik olduğu görülebilir.

Tablo 9.13: Taklit ve tekrara dayalı alıştırmaları ne sıklıkla yapıyorsunuz?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Hers ders	42	56,0	56,0	56,0
	Eskiden her derste ama şimdi çok az	21	28,0	28,0	84,0
	Haftada bir kere	12	16,0	16,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.13:

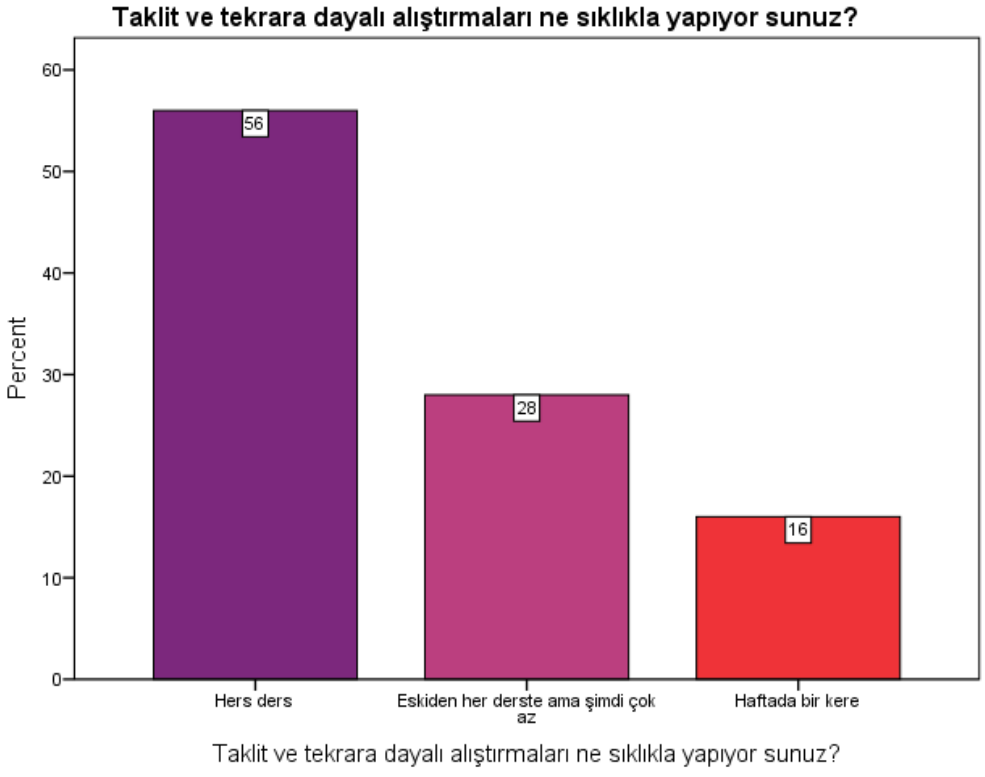

Tablo 9.13'de "Taklit ve tekrara dayalı alıştırmaları ne sıklıkla yapıyor sunuz?" sorusuna öğrencilerin % 56sı "her ders " olarak cevaplamışlar.

Tablo 9.14: Yeni dilbilgisi öğrettikten sonra öğretmen metinleri nereden seçer?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ders kitapları	41	54,7	54,7	54,7
	Dışarıdan kendisi getirir	17	22,7	22,7	77,3
	Ödev olarak biz yeni metinler getiriyoruz	17	22,7	22,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.14:

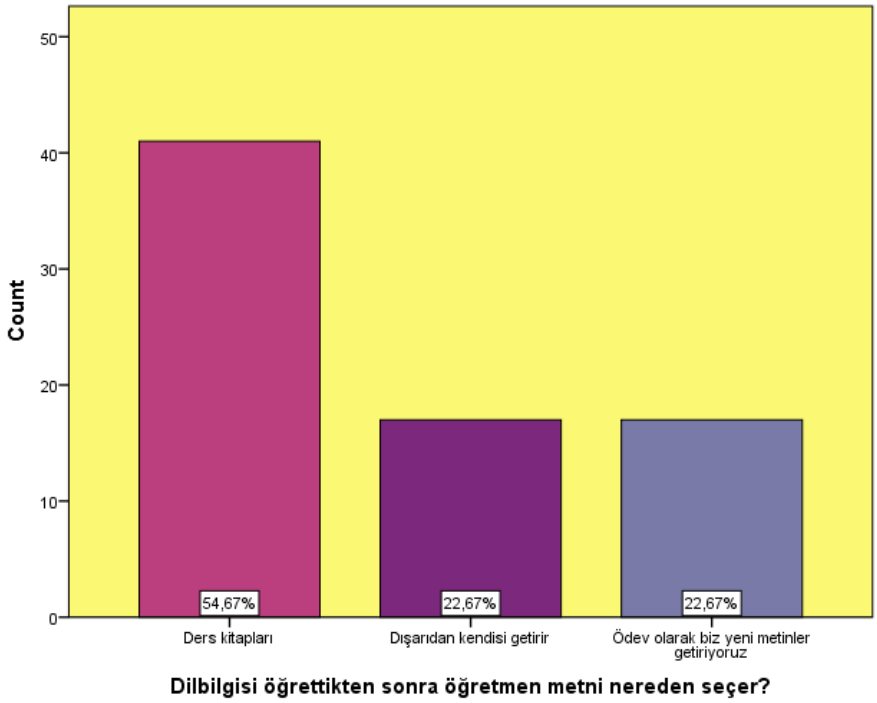

Tablo 9.14'de "Yeni dilbilgisi öğrettikleri sonra öğretmen metinleri nereden seçer?"sorusuna öğrencilerin % 57. 7 si "Ders kitapları" ndan diye cevap vermiştir.

Tablo 9.15: Öğretmen hangi amaçla metinlerle çalıştırır?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Yeni dilbilgisi öğretmek için	5	6,7	6,7	6,7
	Yeni sözcükleri öğretmek için	17	22,7	22,7	29,3
	yeni bilgi edindirmek için	4	5,3	5,3	34,7
	Hepsi	49	65,3	65,3	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.15

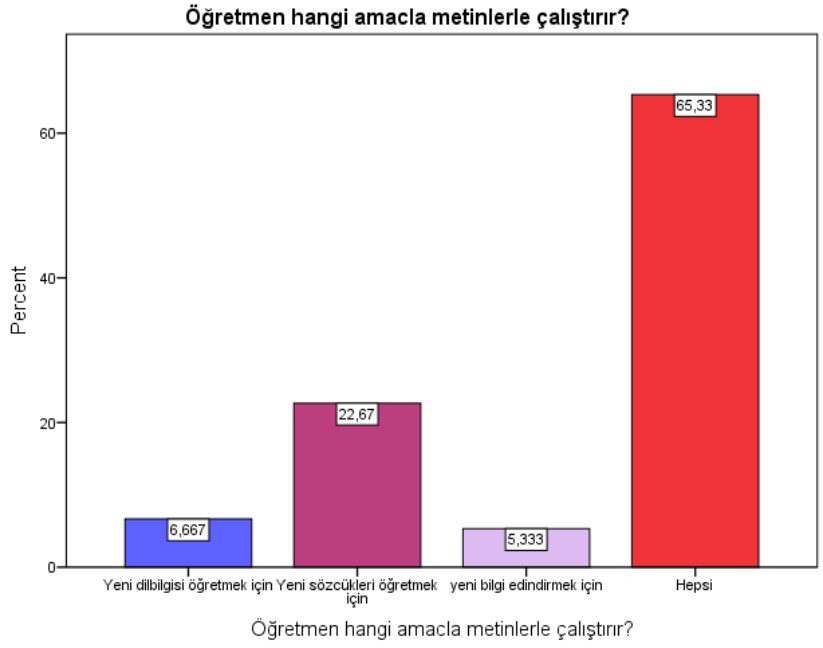

Tablo 9.15'de " Öğretmen hangi amaçla metinlerle çalıştırır?" sorusuna öğrencilerin % 22.7si "Yeni sözcükleri öğretmek için", % 6. 7 si "Yeni dilbilgisi öğretmek için", % 5.3i ise "Yeni bilgi edindirmek için" diye cevap vermişler ve % 65.3i ise "Hepsi" cevabını vermıştır.

Tablo 9.16: Sizin derste metinleri çevirmedeki amacınız nedir?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Yeni sözcük öğrenmek	14	18,7	18,7	18,7
	Yeni dilgisi öğrenmek	7	9,3	9,3	28,0
	Yeni bilgiler edinmek	5	6,7	6,7	34,7
	Hepsi	49	65,3	65,3	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.16:

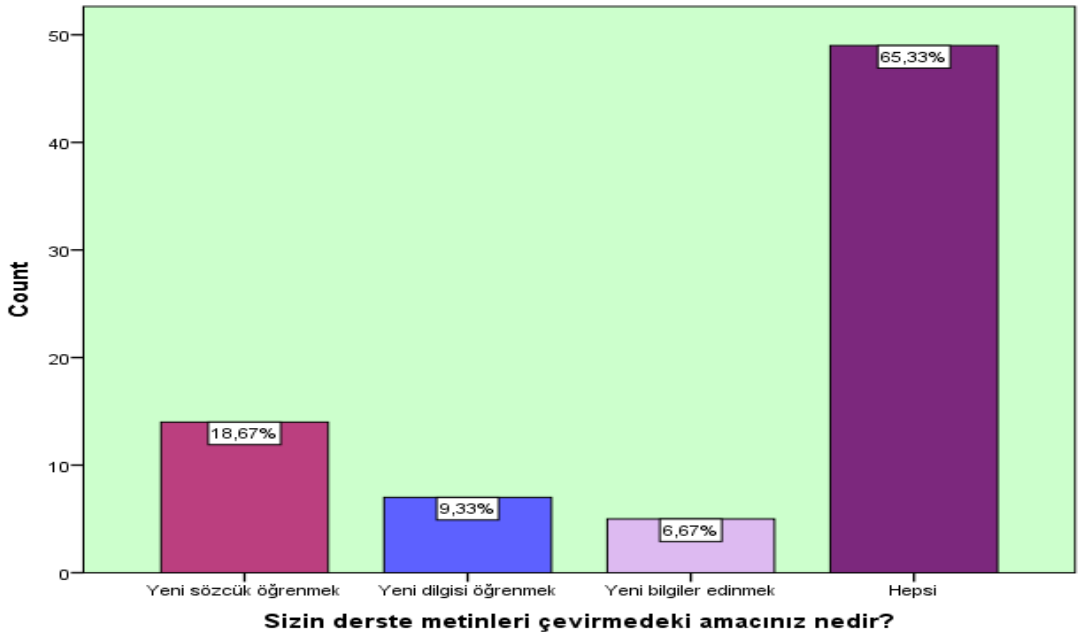

Tablo 9.16'da "Peki, sizin derste metinleri çevirmedeki amacınız nedir?" sorusuna öğrencilerin %18.67si "Yeni sözcükleri öğrenmek için", % 9.3ü "Yeni dilbilgisi öğrenmek için",% 6.7si "Yeni bilgileri edinmek için" olarak cevaplamışlar. Ve % 65. 3 öğrenci "Hepsi" diye cevap vermiştir.

Tablo 9.17: Derste metinleri kim çevirir?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Öğretmen çevirir	5	6,7	6,7	6,7
	Öğrenciler çevirir	25	33,3	33,3	40,0
	Öğretmen yardımıyla öğrenciler çevirir	45	60,0	60,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.17:

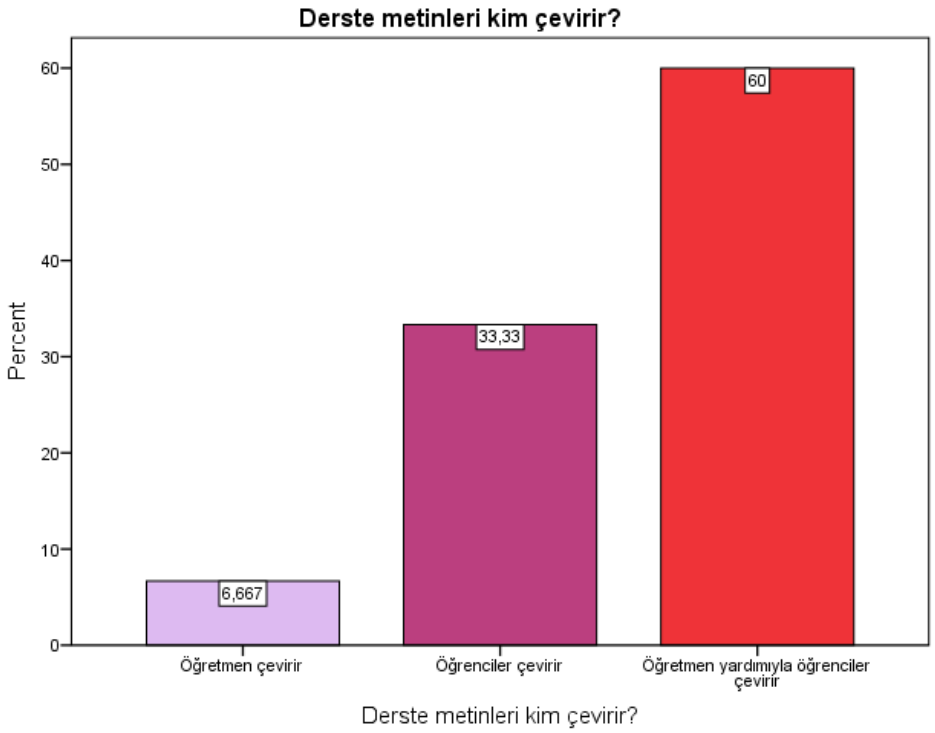

Tablo 9.17'de "Derste metinleri kim çevirir" sorusuna öğrencilerin % 6.7si "Öğretmen çevirir", % 33.3 ü "öğrenci çevirir", % 60ısı "Öğretmen yardımıyla öğrenciler çevirir" olarak cevap vermiştir.

Tablo 9.18: Bence, dersteki metinler ... kullanılır

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sadece dilbilgisi ve yeni sözcükleri öğrenmek için	15	20,0	20,0	20,0
	Yeni bilgileri edinmek için	7	9,3	9,3	29,3
	Yukarıdakilerin hepsi ama bence zaman harcaması	53	70,7	70,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.18:

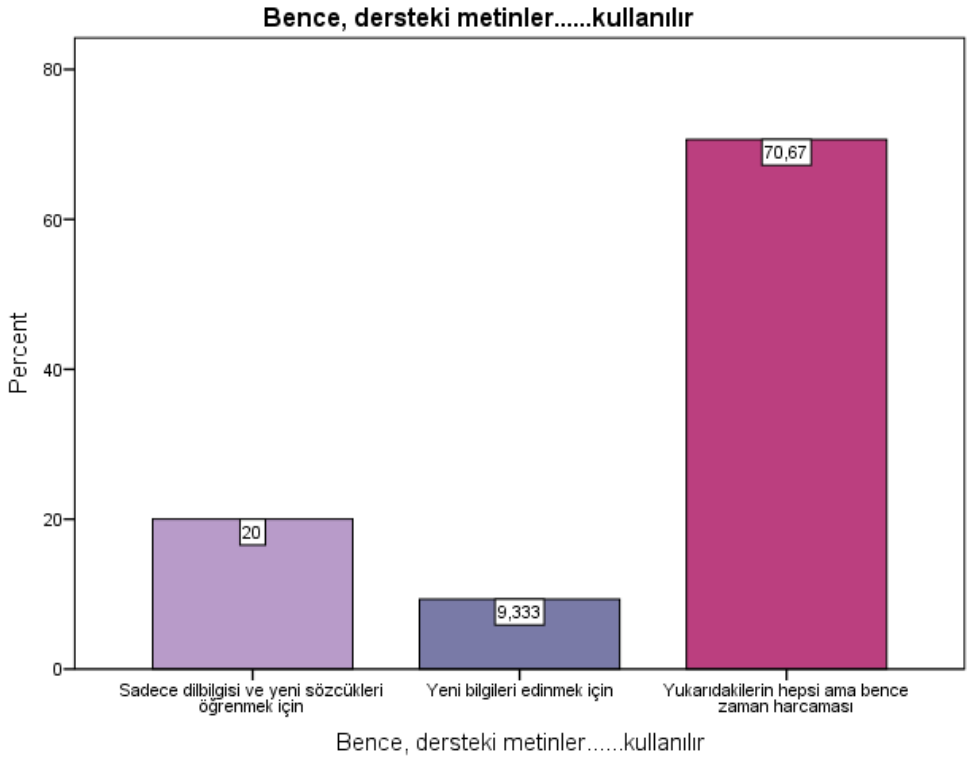

Tablo 9.18'de "Boşlukları doldurun. Bence, dersteki metinler……kullanılır" sorusuna öğrencilerin % 20si "Sadece dil bilgisi ve yeni sözcükleri öğrenmek için", % 9.3ü "Yeni bilgileri edinmek için" ve % 70.7si "Hepsi" olarak cevaplamıştır.

Tablo 9.19: Metin içindeki yeni sözcükleri nasıl ezberlersiniz?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	kalıp şeklinde, örnekleme	23	30,7	30,7	30,7
	Altını çizerek	50	66,7	66,7	97,3
	Ezberlemiyorum	2	2,7	2,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.19:

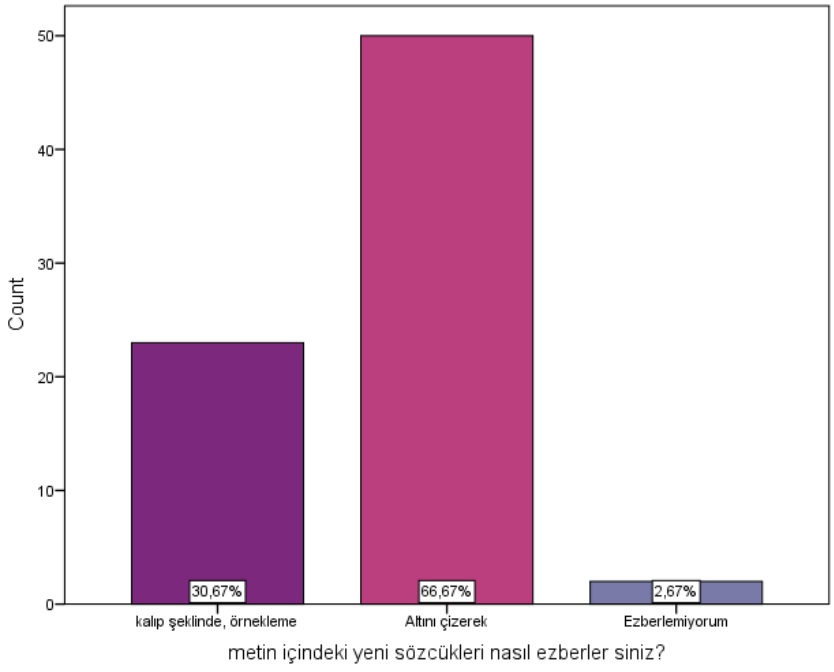

Tablo 9.19'da "Metin içindeki yeni sözcükleri nasıl ezberlersiniz?" sorusuna öğrencilerin % 66.67 si "altını çizerek olarak cevaplamıştır"

Tablo 9.20: Derste yeni metindeki yeni sözcükleri öğretmen nasıl öğretiyor?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ana dile çevirir	9	12,0	12,0	12,0
	kalıp şeklinde öğretir	16	21,3	21,3	33,3
	Cümle içinde kullanır	50	66,7	66,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.20:

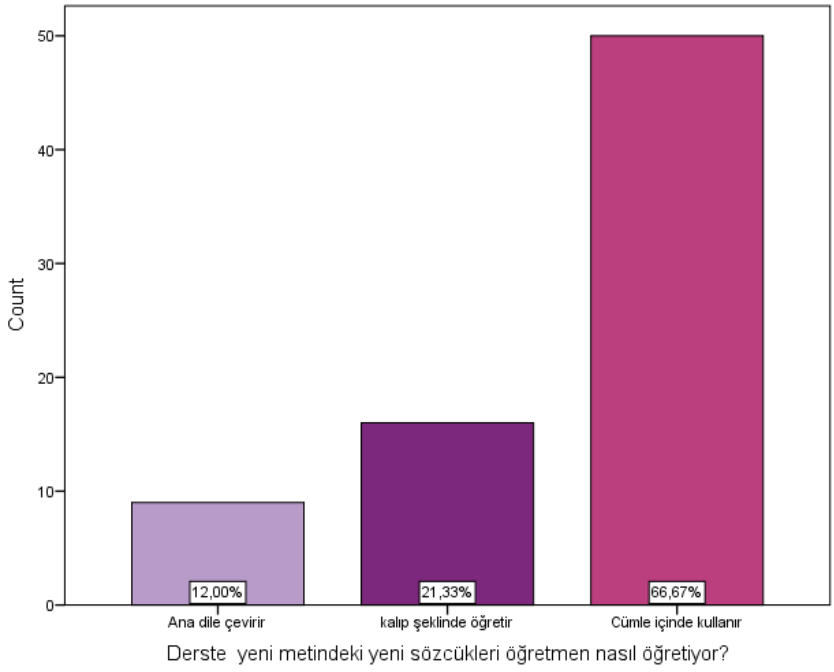

Tablo 9.20'de "Derste yeni metindeki yeni sözcükleri öğretmen nasıl öğretiyor? "sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 66.7si "Cümle içinde kullanır" cevabını vermmıştır.

Tablo 9.21: Öğretmen derste yeni sözcükleri nasıl açıklar?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	görsel araç kullanır	22	29,3	29,3	29,3
	tanımını yapar	45	60,0	60,0	89,3
	pantomimle açıklar	8	10,7	10,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.21:

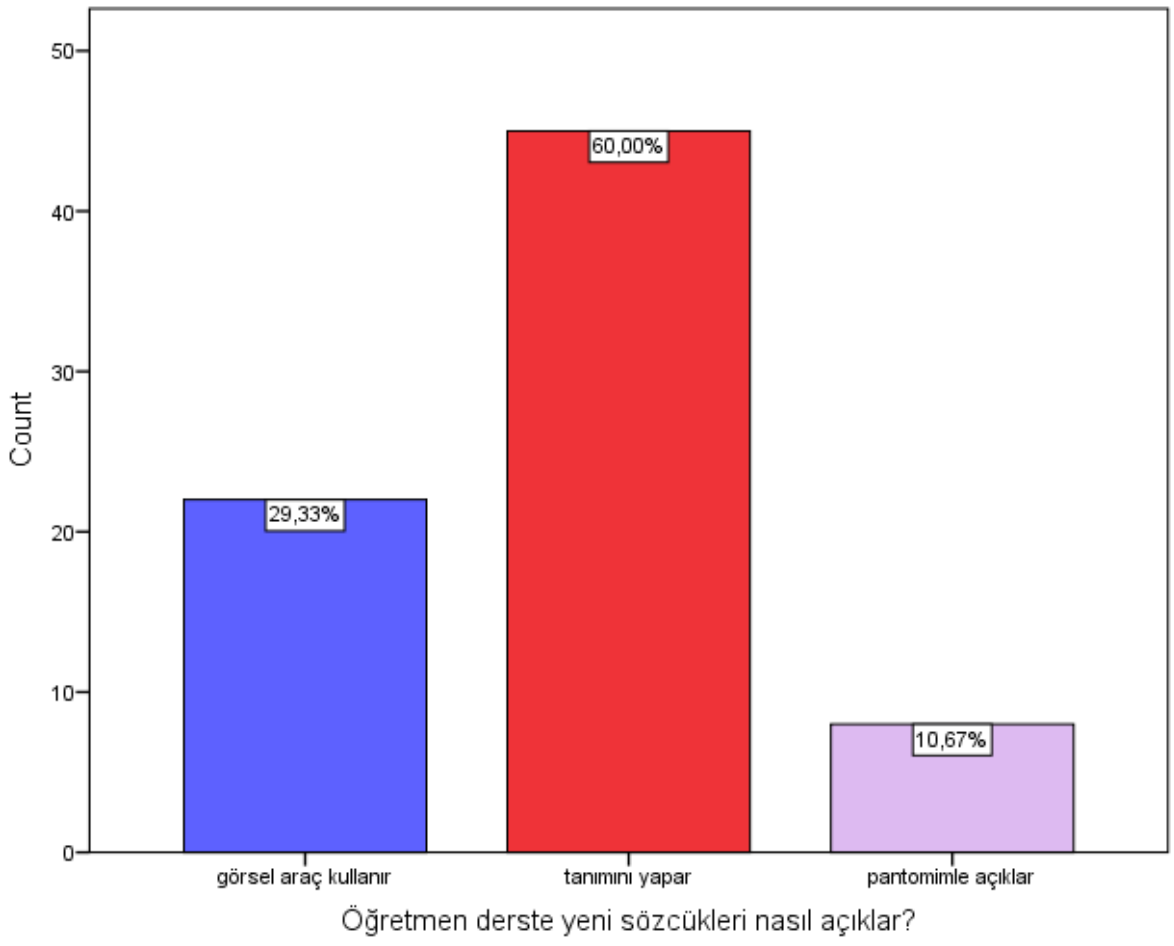

Tablo 9.21'de "Öğretmen derste yeni sözcükleri nasıl açıklar?" sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 60ı "Yeni sözcüğün tanımını yapar" olarak cevaplamıştır.

Tablo 9.22: Öğretmen derste ne sıklıkla dinleme alıştırmaları yaptırır?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Her derste	29	38,7	38,7	38,7
	Arada sırada	40	53,3	53,3	92,0
	Hiç yapmıyoruz	6	8,0	8,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.22:

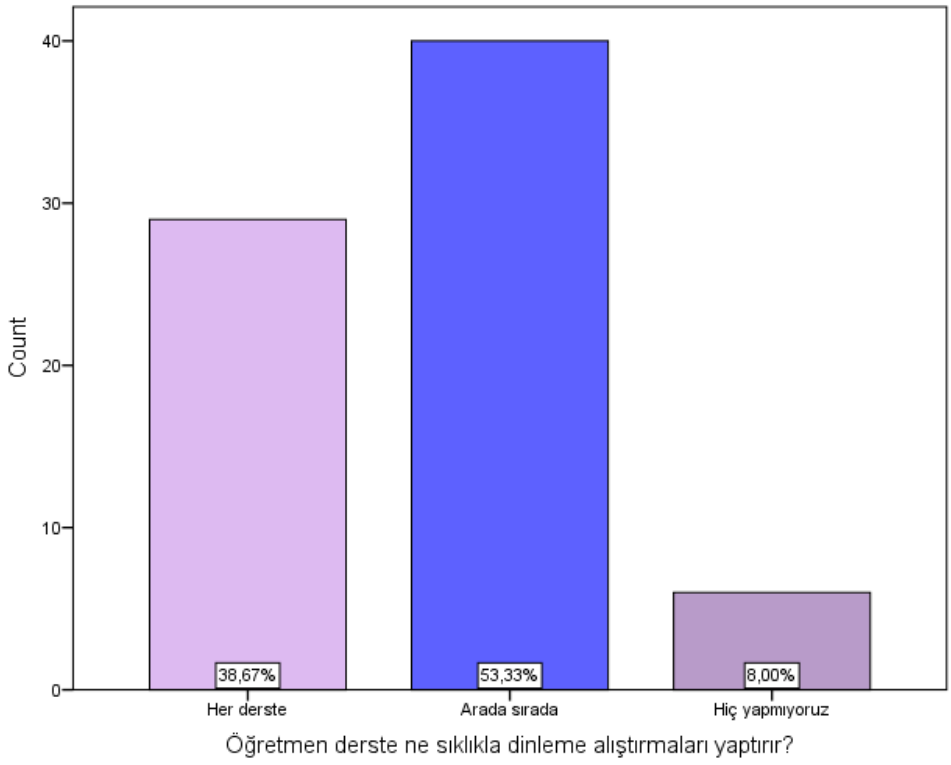

Tablo 9.22'de "Öğretmen derste ne sıklıkla dinleme alıştırması yaptırır?" sorusuna öğrencilerin %55.33i "Arada sırada "olarak cevaplamışlar ve % 38.67si her derste olarak cevaplamışlar. Cevaplar arasında fark edilecek kadar rakamların olması demek ki hala dinleme alıştırmalarının öğrenciler için eksik olduğu görülmektedir.

Tablo 9.23: Derste dinleme alıştırmalarında nelerden faydalanırsınız?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Teyp	33	44,0	44,0	44,0
	hoca metni okur	20	26,7	26,7	70,7
	TV izleriz	22	29,3	29,3	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.23:

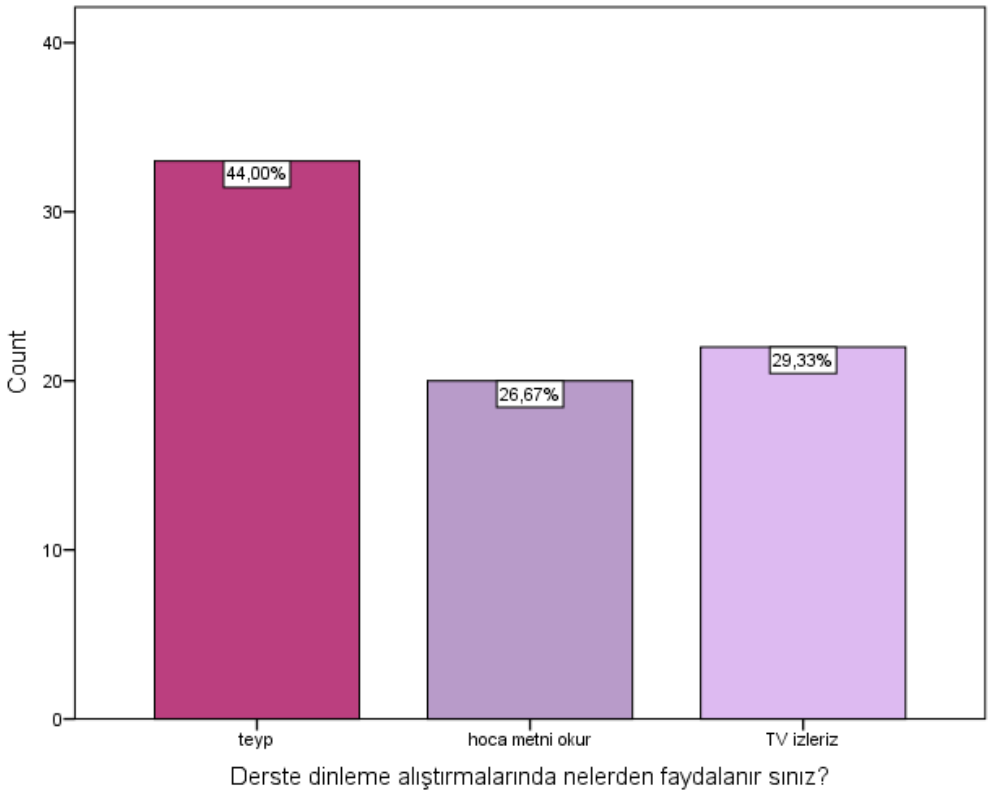

Tablo 9.23'te "Derste dinleme alıştırmalarında nelerden faydalanırsınız?" sorusuna öğrencilerin % 44ü "Teypten", % 29.3ü "TV izleriz", % 26.7si "Hoca metni okur" olarak cevaplamıştır.

Tablo 9.24: Öğretmen ders sırasında ne sıklıkla kompozisyon yazdırır?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Her ders ödev olarak	28	37,3	37,3	37,3
	Haftada bir	38	50,7	50,7	88,0
	Ayda bir (sınavda)	9	12,0	12,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.24:

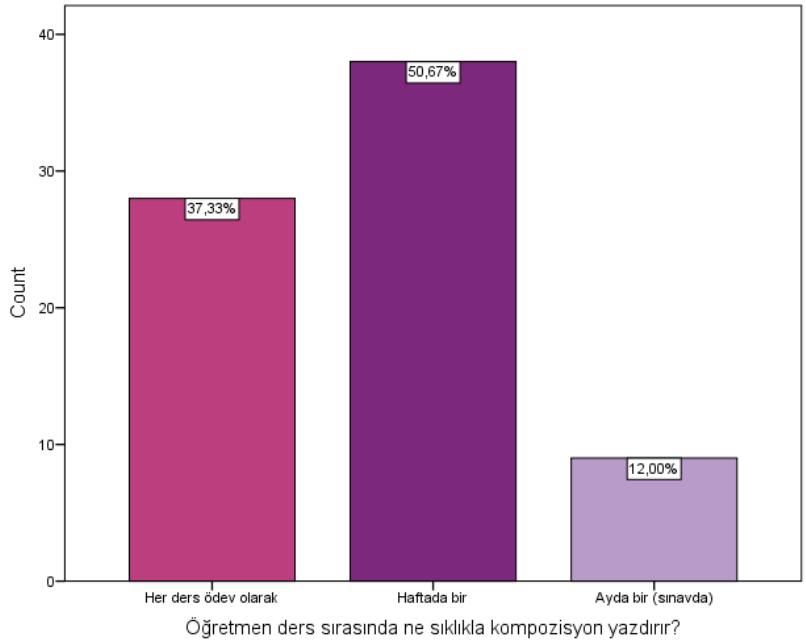

Tablo 9.24'te "Öğretmen ne sıklıkla kompozisyon yazdırır ?" sorusuna ankete katılan öğrencilerin % 50.7si " Haftada bir" olarak cevap vermiştir.

Tablo 9.25: Derste ne sıklıkla tartışmalar yapıyorsunuz?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Her ders	52	69,3	69,3	69,3
	Ayda bir	18	24,0	24,0	93,3
	Hiç yapmıyoruz	5	6,7	6,7	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.25:

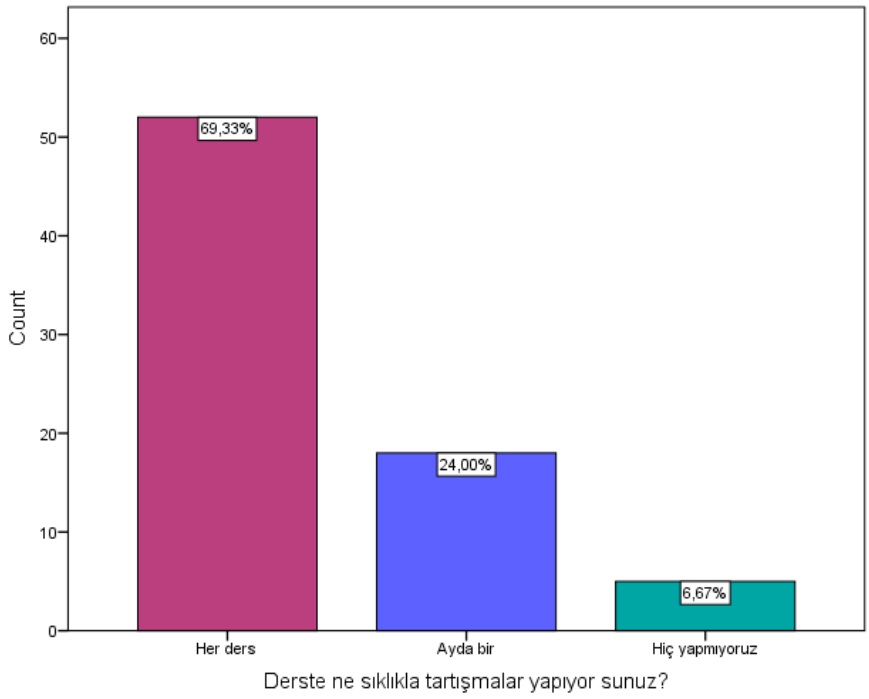

Tablo 9.25'te "Derste ne sıklıkla tartışmalar yapıyorsunuz?" sorusuna öğrencilerin % 69.33ü "Her ders " olarak cevap vermıştır.

Tablo 9.26: Tartışma konularını öğretmen nereden seçer?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ders kitapları	38	50,7	50,7	50,7
	Gazete haberleri	22	29,3	29,3	80,0
	Dergiler	15	20,0	20,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.26:

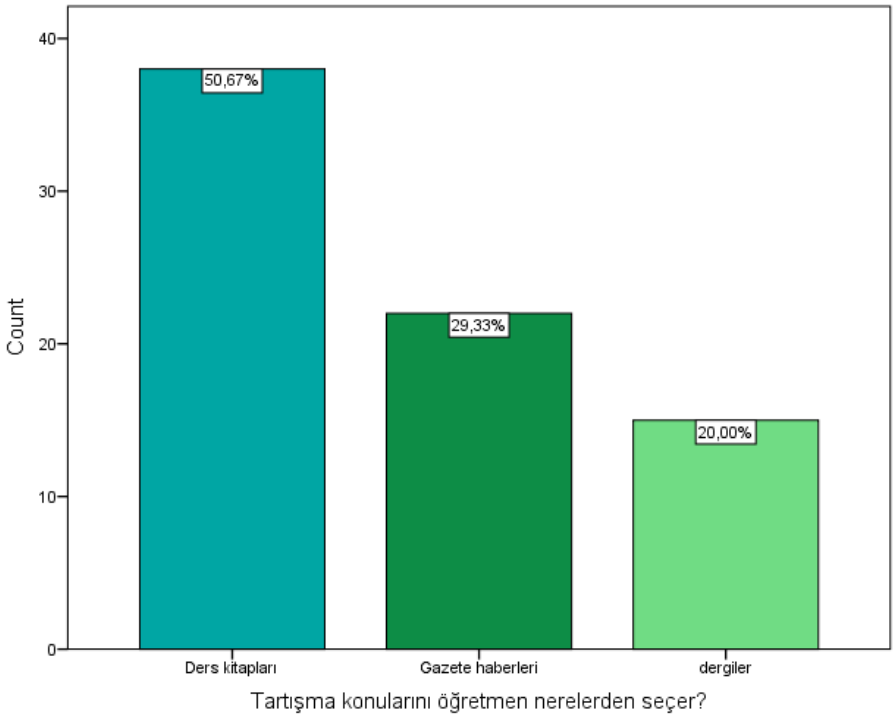

Tablo 9.26'da "Tartışma konularını öğretmen nerelerden seçer?" sorusuna ankete katılan öğrencilerin %50. 67si "Ders kitaplarından" cevabını vermiştir.

Tablo 9.27: Derste daha çok kim aktıftir?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Öğretmen	1	1,3	1,3	1,3
	Öğrenci	19	25,3	25,3	26,7
	Her ikisi	55	73,3	73,3	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.27:

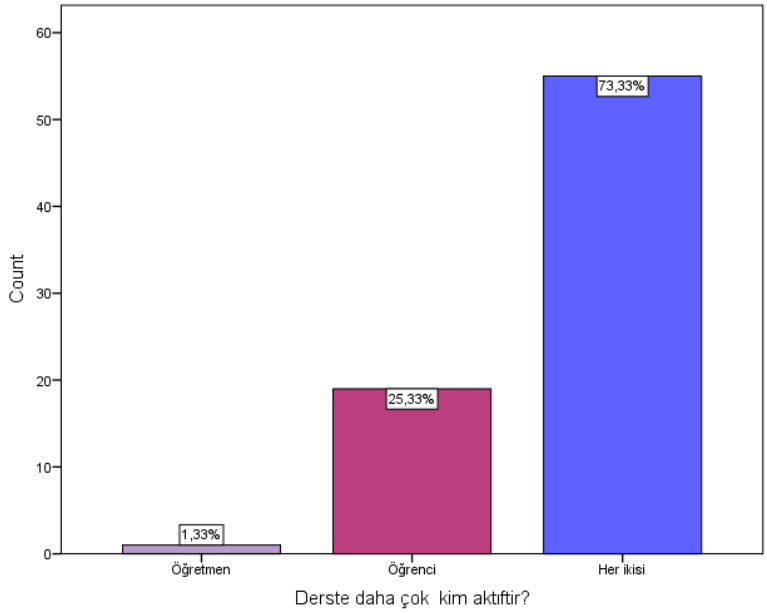

Tablo 9.27'de "Derste en çok kim aktiftir?" sorusuna öğrencilerin % 73.33 ü "Her ikisi" olarak cevap vermiştir.

Tablo 9.28: Derste öğretmenin en çok kullandığı etkinlikler?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Karşılıklı diyalog	14	18,7	18,7	18,7
	Grup çalışmaları	18	24,0	24,0	42,7
	Benzetme	5	6,7	6,7	49,3
	Problem çözme	6	8,0	8,0	57,3
	Eğitsel oyunlar	12	16,0	16,0	73,3
	Yazma alıştırmaları	11	14,7	14,7	88,0
	Hepsi	9	12,0	12,0	100,0
	Total	75	100,0	100,0	

Grafik 9.28:

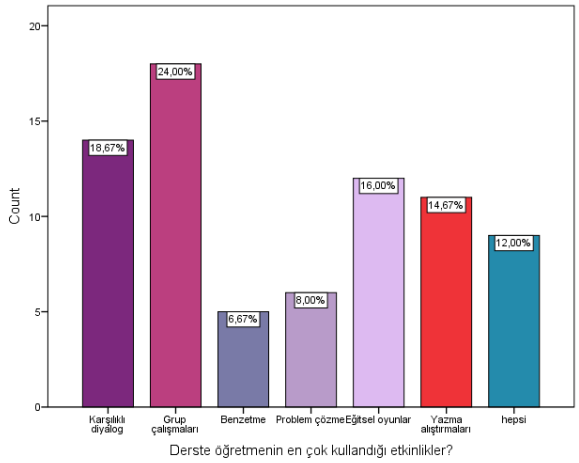

Tablo 9.28'de "Derste öğretmenin en çok kullandığı etkinlikler " sorusuna öğrencilerin en çok cevapladığı cevap "Grup çalışması" olmuştur.% 18.67 karşılıklı konuşma, %16si "eğitsel oyunlar", % 14.67si yazma alıştırmaları olarak cevap vermiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada Özbekistan'da Türkiye Türkçesi öğretiminin gelişim aşamaları ortaya konmuş ve Türkiye Türkçesi öğretiminin yabancı dil olarak 20. yüzyılda öğretilmeye başlandığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde;

Yabancı dil öğretiminde ortaya çıkan yeni yaklaşım ve yöntemlerin tarihsel gelişimi sunulmuştur.

Yabancı dil öğretiminin çok eskilere dayanan bir tarihçesi olmasına rağmen bu uzun geçmiş birikimiyle birlikte yabancı dil öğretme ve öğrenme isteği daha çok 20. yüzyılda artmıştır. Artık toplum, tek dilli olmaktan çıkarak iki ya da daha fazla dilli olma eğilimindedir. Bu da dünyanın küçüldüğüne işaret etmektedir.

Yazının olmadığı bir devirde yabancı dili öğrenmenin iki yolla olduğu düşünülmektedir. Düşünülen bu yollardan birincisi kişinin yabancı bir dil konuşan biriyle konuşarak o dili öğrenmesi; ikincisi ise kişinin yabancı bir dil konuşan toplumda yaşayarak o dili öğrenmesi şeklindedir.

Sümerler yazıyı icat edip Akadlara kendi dillerini yazıyı kullanarak öğretmesiyle de yabancı dili, yazıyı kullanarak öğretmenin ilk örneğini oluşturmaktadır.

İlk defa yabancı dil öğretiminde çeviri yöntemini kullanan Grekler ise de günümüzdeki iki dilli konuşma kitaplarının ilk örneklerini Romalılar vermiştir.

Orta Çağa gelindiğinde Grek dilinin yerini artık Latince'nin aldığı görülür ve bu dönemdeki hemen hemen bütün eserlerin Latince yazıldığı göze çarpmaktadır. Orta Çağda yabancı dil öğretiminde en çok kullanılan dersin dil bilgisi olduğu, hatta Donatus ve Priscianus'un iki dil bilgisi kitabının binlerce yıl kullanıldığı kaydedilmiştir.

14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar koskoca bir zaman aralığını kapsayan Rönesans'ın Erken Modern Dönem'e denk düşen diliminde matbaa kullanımının artmasıyla kitaplar ucuzlaşmıştır; bu da okuryazar sayısının artmasına temel oluşturmuştur.

20. yüzyıldan günümüze kadar yabancı dil öğretimi alanında çeşitli yaklaşım ve yöntemler uygulanmıştır.

Bu bölümde, yabancı dil eğitimindeki yeni yaklaşımlar ve yöntemler tarihsel gelişimine göre sıralanmış ve kendi devrinde bu yaklaşım ve yöntemlerin önemi vurgulanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde;

Özbekistan'da Türkiye Türkçesi'nin öğretimi ve onun tarihsel gelişimi hakkında bilgi sunulmuştur. Bunun yanı sıra Özbekistan'da faaliyette olan üniversitelerdeki Türkoloji Bölümü, lise ve dil kurslarında verilen Türkçe dersleri hakkında; Türkiye Türkçesi'nin birinci yabancı dil ve ikinci yabancı dil olarak öğretilmesi hakkında bilgi sunulmaktadır.

Özbekistan'da Türkçe öğretiminin istatistikleri; öğrenci, okutman sayısı, müfredat, ders çizelgesi, ders planlaması gibi kriterler çerçevesinde incelenmiştir. Birinci yabancı dil olarak Türkçe ve İkinci yabancı dil olarak Türkçe eğitim veren üniversiteler, akademik lise ve eğitim merkezlerinin müfredat, ders saati sayısı ve derste kullanılan öğretim materyalleri sunulmuştur.

Bu bölümde Özbekistan'da birinci yabancı dil olarak Türkçe ve ikinci yabancı dil olarak Türkçe eğitim veren toplam üç üniversite, iki lise ve birkaç dil kursu olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde;

Özbekistan'da Türkiye Türkçesi dersi vermekte olan üniversite, lise ve dil kurslarında kullanılan ders kitaplarının içeriği ele alınmış, müfredat için uygun olup olmadığı, eğitim için uygun olup olmadığı incelenmiştir ve onlarla ilgili bilgiler sunulmuştur.

Üniversite, lise ve dil kurslarında kullanılan öğretim malzemelerinin (ders kitapları) Özbekistan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış olduğu belirtilmiştir. Üstelik yardımcı malzeme olarak Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan ders kitaplarının da kullanıldığı vurgulanmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde;

Birinci bölümde sunulan yabancı dil öğretiminde yöntem ve yaklaşımlardan bilgi alınarak bir anket çalışması aracıyla Özbekistan'da Türkçe öğretiminde kullanılan yöntemler tespit edilmiştir. Anket öğretmenlerin derste en çok hangi

yöntemleri kullanmakta olduğunu tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Ancak anket öğretmenlere değil öğrencilere uygulanmıştır.

Anket sonucunda;

Özbekistan'daki Türkçe öğretmenlerinin %77'sinin derse, öğrencilerine ödevlerini yapıp yapmadığını sorarak başladığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin %49,3'ü öğretmenlerinin dersi Türkçe anlattığı; %45,3'ü ise öğretmenlerinin dersi hem Özbekçe hem de Türkçe anlattığını belirttikleri gözlenmiştir.

Derste öğrencilerin ne sıklıkla Türkçe kullandığı konusunda ankete katılan öğrencilerin çoğu orta düzeyde olduğundan dolayı öğrencilerin %42,7'si Türkçe'yi kullanmakta zorlandığını; ama dili kullanmakta özen gösterdiği, %44'ü ise Türkçe'yi iyi bildiğini hem ders sırasında hem de ders dışında Türkçe'yi iyi kullandığı tespit edilmiştir.

Derste en çok hangi beceriyi kullanması konusunda öğrencilerin %53,3'ü konuşma becerisini kullandığı; en az ise %8 oranla dinleme ve yazma becerisini kullandığı tespit edilmiştir.

Okuma becerisine yönelik öğretmenlerin derste metinlerin nereden seçtiği konusunda öğrencilerin %57,7'si öğretmenlerin metinleri ders kitaplarından seçtikleri tespit edilmiştir.

Dinleme becerisine yönelik öğretmen derste ne sıklıkla dinleme alıştırma yaptırdığı konusunda öğrencilerin %53,3'ü öğretmenlerin arada sırada dinleme alıştırmaları yaptırdığı dinleme alıştırma sırasında en çok teypten faydalanıldığı tespit edilmiştir.

Yazma becerisine yönelik öğretmenlerin derste ne sıklıkla kompozisyon yazdırdığı konusunda öğrencilerin %50,7'si haftada bir kez yazdırdığı tespit edilmiştir.

Konuşma becerisine yönelik öğretmenin ne sıklıkla tartışma yaptırdığına ve tartışma konusunda öğrencilerin %69,3'ü her ders tartışma yaptığı, tartışma konularını öğretmen daha çok ders kitaplarından seçtiği tespit edilmiştir.

Derste en çok kullanılan etkinlikler konusunda öğrencilerin %24'ü öğretmenlerin grup çalışma yaptırdığı, %18,7'si karşılıklı konuşma, % 14,7'si yazma alıştırmaları yaptırdıkları tespit edilmiştir.

Anket sonuçlarına bakılarak Özbekistan'da dört temel beceriye yönelik çalışmaların olduğuna ama yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda Yabancı Dil Olarak Türkçe öğretimi çalışmalarında verimli sonuçlara ulaşmak için yeni yöntemlerin uygulanması uygun görülmektedir.

Özbekistan'da Türkçe öğretimi Özbekistan bağımsızlığından sonra gelişmeye başladıysa da Türkçe üzerine yapılan araştırmaların çoğu Dilbilgisi, Sesbilim, Sözlükbilim, Şekilbilim üzerine olduğunun ve Türkçe öğretimi üzerine yapılmış bir araştırmaya ulaşılamadığının altı çizilmiştir.

Sonuç olarak Özbekistan'da Türkçe'nin birinci yabancı dil olarak öğretilmesinde Doktora programına ihtiyaç duyulduğunu belirtmeliyim. Günümüzde Özbekistan'da artmakta olan Türkçe öğretiminde Türkçe'nin ana dil gibi görülmesiyle birlikte yabancı dil olarak görülmesi hususunda yapılacak araştırmaların daha çok dil ve edebiyat üzerine değil, eğitim üzerine yeni yöntem ve yaklaşımlar üzerine yoğunlaşmasını temenni ederim.

Ayrıca Özbekistan'da Türkçe öğretiminin temelleri atıldığı görülmekte; fakat Özbekistan ve Türkiye'nin yapacağı yeni araştırmalarda eğitim üzerine daha da yoğunlaşması gerektiğini düşünmekte ve bu çalışmalarla da kültür alışverişinin güçleneceğin ön görmekteyim.

KAYNAKLAR

Asher, J : **"Comprehension Training: Thhe Evidence From Laboratuary and Classroom Experience"** [Kitap]. - California : Sky Oaks Publ, 1981.

Azizhodjaeva, A: **Pedogogicheskaya Texnologiya** I chast, II chast [Kitap]. - 2002.

Baskakov, Aleksandr: **Büyük Rusça-Türkçe Sözlük, Moskva, «Russkiy yazik»,** Multilingual, [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 1995..

Başkan, Özcan**:** **Yabancı Dil Öğretimi: İlkeler ve Çözümler** [Kitap]. - İstanbul : İ.Ü. Ed. Fak, 1969.

Brooks, Nelson**:** **Language and Language Learning Theory and Practice** [Kitap]. - Harcourt : Brace and World, 1960.

Brown, H.D: **Principles of Language Learning and Teaching** 4th [Kitap]. - New York : Longman, 2000.

Brumfit, C.J . Johnson K: **The Communicative Approach to Language Teaching** [Kitap]. - [s.l.] : Oxford University Press, 1979.

Brumfit, C.J: **Communicatıve Language Teaching: An Assessment.** [Kitap]. - [s.l.] : Oxford University Press, 1978.

Caroll: **The contribution of Psychological Theory and Educational Reasearch to the Teaching of Foreign Languages [**Kitap]. - [s.l.] : Valdman, 1966.

Chastain, K: **Developing Second Language Skills: Theory to Practice** [Kitap]. - Chicago : Rand Mc Nally, 1976.

Cook, V: **Second Language Learning and Language teaching** [Kitap]. - London : Edward Arnold, 1991.

Demircan, Ömer: **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri** [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 2002.

Demirel, Özcan: **Yabancı Dil Öğretimi** [Kitap]. - [s.l.] : A Pegem Yayıncılık, 2003.

Demirel, Özcan: **Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi** [Kitap Bölümü] // Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi / 2006.

Diller, K.C: **The Language Teaching Contraversy** [Kitap]. - [s.l.] : Newburry House, 1978.

Ek , Van**:** **The Threshold Level in a European Unit / Credit System for Modern Language Learning by Adults** [Kitap]. - Strasbourg : Council of Europe, 1975.

Freeman, Larsen: **Techniques and Principles in Language Teaching** [Kitap]. - [s.l.] : OUP, 1986.

Gür, Hakan: **Dil Öğretim yöntemleri** [Dergi] // Dil dergisi. - Ankara : Tömer Yayınları, Agustos 1995. - 34. - s. 42-47.

Gür, Ayşenur Kemal: **Dil Öğretim Yöntemleri** [Dergi] // Dil Dergisi. - Ankara : Tömer yayınları, Eylül 1995. - 35. - s. 77.

Halis, İ: **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı** [Kitap]. - Ankara : Anı Yayıncılık, 2002.

Hamidov, Hayrulla: **Tűrkçe Pratik Dersler için Metinler. "Турк тилидан амалий машғулотлар учун матнлар"**. [Kitap]. - Toshkent : Тошкент, 2007..

Hudaybergenova, Zilale: **Özbekistan'da Türkçe'nin Kullanımı** [Konferans] // I. Uluslararası Kitle İletişim Aracılığında Türkçe'nin Kullanımı. - Kırıkkale : [s.n.], 2009.

Jakobovits, L.A: **Foreign Language Learning: A Psycholinguistic Analysis of the İssues** [Kitap]. - [s.l.] : Newbury House, Rowley Mass, 1970.

Kononov, A: **Grammatika Turetsogo yazıka "Грамматика турецкого языка"** [Kitap]. - [s.l.] : М.-Л., 1941.

Liao, Xiao Qing: **Communicative Language Teaching İnnovation in China: Dillifulties and Solutions** [Rapor] : Report Research. - China : [s.n.], 2000.

Littewood, W: **Communicative Language Teaching.** [Kitap]. - Cambridge : CUP, 1981.

Lozanov, Georgi: **Suggestology and Outlines of Suggestopedy** [Kitap]. - NewYork : Gordon and Beach, 1978.

Oskarsson, M: **"Assessing the Relative Effectiveness of Two Methods of Teaching English to Adults"** [Kitap]. - [s.l.] : İRAL, 1973.

Özbay, Murat : **Tűrkçe Öğreniyoruz, Orhun, Ders kitabı, 2** [Kitap]. - Ankara : TİKA Yayınları, 2004.

Özbay, Murat: **Tűrkçe Öğreniyoruz, Güneş, Ders kitabı, 2** [Kitap]. - Ankara : TİKA Yayınları, 2008.

Palmer, Harold : **The Oral Method of Teaching Language** [Kitap]. - Cam : Heffer and sons, 1921.

Palmer, Harold : **The Principles of Language Study** [Kitap]. - London : OUP, 1964.

Palmer, Harold: **Principles of Language Study** [Kitap]. - [s.l.] : WordBook, 1921.

Richards, J.C, Ted Rodgers: **"Method: Approach, Design and Procedure"** [Kitap]. - [s.l.] : TESOL, 1982.

Richards, Rodgers: **Approaches and Methods İn Language Teaching, A Description and Analysis** [Kitap]. - Cam : Up, 1986.

Rivers: **Teaching Foreign Skills** [Kitap]. - [s.l.] : University of Chicago Press, 1981.

Sato, Kazuyoshi: **Practical Understanding of Communicative Language Teaching and Teacher Development.** [Kitap]. - New Haven : Yale Üniversity Press, 2002.

Savignon, Sandra: **Communicative Competence: Theory and Classroom Practice, Texts and Contexts in a Second Learning** [Kitap]. - [s.l.] : Addison Wessley Publ.C, 1983.

Sodiqov, Q, Hamidov H, Hudayberganova Z, Aminova L: **Turk tili** [Kitap]. - Toshkent : Toshkent, 2005.

Stern, Hans Heinrich: **"Why Drama Works: A Psycholinguistic Perspective"** [Kitap]. - [s.l.] : Oller-Richards- Amato, 1983.

Stern, Hans Heinrich: **Fundamental Concepts of Langauge Teaching** [Kitap]. - Oxford : Oxford University Press, 1987.

Sweet, Henry: **The Practical Study of Language** [Kitap]. - London : Oxford University Press, 1899.

Tapan, Nilüfer: **20. Yüzyıl Almanca Öğretiminde Kuramsal Temeller ve Uygulanan Yöntemler** [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 1993/ 95.

Taylor, Barry: **The Use of Overgeneralization and Tranfer Learning Strategies by Elementary and İntermediate Students in ESL** [Dergi] // Language Learning. - 1975/1. - s. 73-108.

Terrel, Tracy: **A Natural Approach to Second Language Acquisition and Learning** [Dergi] // Modern Language Journal. - [s.l.] : TESOL, June 1977. - 2. - s. 158-162.

Thorndike, Robert: **Educational Measurement** [Kitap]. - Washington D.C : American Council on Education, 1977.

Wilkins, David: **A Notional Syllabuses** [Kitap]. - [s.l.] : OUP, 1976.

Winitz, Harris: **Non- Liner Learning and Language Teaching** [Kitap]. - 1981.

Winitz, Harris . James , Reeds: **Rapid Acquisition of a Foreign Language bye the Avoidance of Speaking** [Kitap]. - [s.l.] : İRAL, 1973.

Türkçe öğretimi internet sayfası (çevrimiçi)

http://www.turkcede.org/17.07.2013

Uludağ sözlük (Çevrimiçi) 01.08.2013

http://www.uludagsozluk.com/

Özbekistan Devlet Dünya Dilleri Üniversitesi internet sayfası(Çevrimiçi) 25.09.2013

http://www.uzswlu.uz/

Semerkant Devlet Yabancı Diller Üniversitesi (Çevrimiçi) 06.10.2013

http://samdchti.uz/

ELT Methods internet ana sayfası (Çevrimiçi) 15.06.2013

www.geocities.com/ eltmethods

Özbekistan hakkında bilgiler 21.06.2013

www.belgesam.com

Taşkent Devlet Şarkşinaslık Lisesi facebook sayfası 23.09.2013

https://www.facebook.com/groups/203432633078607/?fref=ts

EKLER

EK 1. ÖZBEKİSTAN'DA TÜRKÇE OKUTULMAKTA OLAN AKADEMİK LİSELERDEKİ 2009-2010 ÖĞRETMEN YILLIK DERS PLANI

Ek: 1.1 YABANCI DİL BÖLÜMÜ I. DÖNEM I. SINIF

	Dars adı	***saat***	***tarih***	***Alıştırma türü***	***Ders malzemeleri***	***Ev ödevi***
1.	Turkiy tillar oilasida turk tilining o`rni.Turk tilining alifbosi. ABC	2		pratik	Derslik, sözlük, bilgisayar,TV, broşür	Alfabe yi ezberlemek
2.	Tanishuv.Salomlashuv.Hayrlashuv-Tanışma.Selamlaşma.Vedalaşma	2		pratik	-----"------	Yeni so`zlerni ezberlemek
3.	" Merhaba","Karşılşma" dialoglari	2		pratik	-----"------	Diyalog ezberlemek
4.	Ko'rsatish olmoshlari.Nima? Kim?-Bu, şu, o/Ne? Kım?	2		pratik	-----"------	Sorulara cevap yazmak
5.	Unli harflar.-Ünlüler.	2		pratik	-----"------	7-alıştırma

6.	Undosh harflar.-Ünsüzler.	2		pratik	-----“------	11-alıştırma
7.	Kishilik olmoshlari.-Şahıs Zamirleri.”Tanışma”dialogi	2		pratik	-----“------	13-alıştırma
8.	Bor/Yo`q .-Var/Yok	2		pratik	-----“------	17-alıştırma
9.	O’zlik olmoshi.-Dönüşlülük Zamiri	2		pratik	-----“------	Cümle yapmak 19-alıştırma
10	Unlilar moslashuvi.-Ünlü Uyumu.	2		pratik	-----“------	Diyalog ezberlemek
11	So’roq qo’shimchasi.-Soru Eki. “Derste”dialogi	2		pratik	-----“------	25-alıştırma
12	Undoshlar moslashuvi.-Ünsüz Uyumu.	2		pratik	-----“------	27-alıştırma
13	Ünsüz yumuşaması.-Jarangsiz undoshlarning jaranglilashuvi.	2		pratik	-----“------	30-alıştırma
14	Oilamiz.-Ailemiz	2		pratik	-----“------	Aile hakkında metin yazmak
15	Ko`plik qo`shimchasi .-Çoğul Ekleri. –	2		pratik	-----“------	33-alıştırma
16	Fasl,oy,hafta kunlari.-Mevsimler.Aylar.Hafta günleri.	2		pratik	-----“------	“Mevsimler” metnini ezberlemek
17	İyelik ekleri.-Egalik qo`shimchalari.	2		pratik	-----“------	38-alıştırma

18	“Çiftçi ve Oğulları” matni	2		pratik	-----“------	Metni ezberlemek
19	“Sokakta”, “Otobüste” dialoglari	2		pratik	-----“----	Metne ait soruları cevaplamak
20	Unli tushish hodisasi.- Ünlü Düşmesi . “Güneş ile Ay”matni	2		pratik	-----“------	Vucudumuz daki ezberlemek
21	Kasbingiz nima?-Ne İş Yapıyorsunuz? Mesleğiniz Ne?	2		pratik	-----“------	Meslek adlarınnı ezberlemek
22	-cı/-ci qo’shimchasi	2		pratik	-----“------	Aile üyelerinin mesleklerini yazmak
23	Kelishik qo`shimchalari.- İsmin Hâl Ekleri	2		pratik	-----“------	Adları hal ekleriyle türlemek
24	“Kara” matni	2		pratik	-----“------	Soru cevap
25	Ranglar.-Renkler	2		pratik	-----“------	“Renklerin Dili” şiirini ezberlemek
26	Qaratqich kelishigi.- İlgi Hâli	2		pratik	-----“------	47-alıştırma
27	Mevalar.-Meyveler	2		pratik	-----“------	Metni hikaye şeklinde söylemek

28	Qaratqich birikmalar.-İsim Tamlamaları	2		pratik	-----“------	51-alıştırma
29	-li/-siz sifat yasovchi qo’shimchalari.”Kantinde ” matni	2		pratik	-----“------	55-alıştırma
30	“Evimiz-Ailemiz” matni	2		pratik	-----“------	Sorular yanıtlamak
31	Daha, En so’zlari	2		pratik	-----“------	58-alıştırma
32	“Şişman Polen” matni	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
33	Mustahkamlash uchun mashqlar. “Aç Gözlü Köpek ” matni	2		pratik	-----“------	“Haftanın Günleri” şiirini ezberlemek
34	Tushum kelishigi.-Belirtme Hâli.“Sevdiğim Mevsim” matni	2		pratik	-----“------	65-alıştırma
35	Sabzavotlar.-Sebzeler “Kır gezisi” matni	2		pratik	-----“------	Yeni sözler ezberlemek
36	“Minik Tavşan”, “Küçük Ördek” matnlari	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
37	Jo’nalish kelishigi.-Yönelme Hâli	2		pratik	-----“------	70-alıştırma
38	“Pazarda Alıiveriş” dialogi	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
39	O’rin-payt kelishigi.-Bulunma Hâli	2		pratik	-----“------	73-alıştırma
40	”Susuz Köy” ,“Pazar Yeri”matnlari	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtamak
4	Kimda?- Kimde?	2		pratik	-----“------	75-alıştırma

1						
42	“Ailem”matni	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
43	Qayerda? -Nerede?	2		pratik	-----“------	77-alıştırma
44	Bizning mahalla.-Bizim Mahalle	2		pratik	-----“------	Kendi mahallesi hakkında essay yazmak
45	“Tarif Eder misiniz?” dialogi	2		pratik	-----“------	Diyalog yazmak
46	Chiqish kelishigi.-Ayrılma Hâli	2		pratik	-----“------	Cümle kurmak
47	Kelishiklar bo’yicha mustahkamlash uchun mashqlar	2		pratik	-----“------	Metni hızlı şekilde okumak
48	Sonlar.-Sayılar	2		pratik	-----“------	“Sayalım” şiirini ezberlemek
49	Soat necha?-Saat Kaç?	2		pratik	-----“------	86-alıştırma
50	Soat nechada?-Saat Kaçta? /Ne Zaman? -den….-e kadar qo`shimchalari	2		pratik	-----“------	“Cemil’in Bir Haftası” metni ile çalışmak
51	Mustahkamlash darsi. “Öğrenmek”dialogi	2		pratik	-----“------	Test çözmek
52	Ot-kesim.- İmek Fiili	2		pratik	-----“------	90-alıştırma

53	“Müze” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
54	Ot-kesimning bo’lishli, bo’lishsiz, so’roq bo’lishli va so’roq bo’lishsiz shakllari.	2		pratik	-----“------	93-alıştırma
55	“Masa Tenisi” matni	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
56	Hayvonlar.-Hayvanlar	2		pratik	-----“------	Yeni söz ezberlemek
57	“Bugün Ne Pişirelim?” matni	2		pratik	-----“------	“Haydi Pilav Yapalım”metni ile çalışmak
58	“bilan” bog’lovchisi.-İle bağlacı	2		pratik	-----“------	96-alıştırma
59	Tegishlilik qo`shimchasi-ki /–daki qo’shimchasi.-Aitlik Eki	2		pratik	-----“------	99-alıştırma
60	“Farkında mısın?” she’ri Yakuniy nazorat-1	2		pratik	-----“------	Tekrarlama

EK 1.2 . II DÖNEM I SINIF

	Ders planı	***saat***	***tarih***	***Alıştırma türü***	***Ders malzemesi***	***Ev ödevi***
1.	"Dostlar zor günlerde belli olur" matni	2		pratik	Derslik ,sözlük, bilgisayar, TV,broşür	Soruları yanıtlamak ve ödevi yerine getirmek
2.	Fe'l zamonları.Hozirgi zamon.-Şimdiki Zaman	2		pratik	-----"----	103-alıştırma
3.	"Mağazada Alışveriş" metni	2		pratik	-----"----	"Lokantada" diyalogunu tercüme etmek
4.	Unli torayishi hodisasi.-Ünlü Daralması	2		pratik	-----"----	"Zorla Güzellik Olmaz" metni ile çalışmak
5.	"Yolculuk Nereye?"matni "Yolculuk" audio-matni bilan ishlash	2		pratik	-----"----	Cümle yapmak sözcük ezberlemek
6.	Hozirgi zamon fe`lining bo`lishsiz shakli.-Şimdiki Zaman Fiili(olumsuz).	2		pratik	-----"----	107-alıştırma
7.	"Ahmet Beyin Bir Günü"matni	2		pratik	-----"----	Metni içeriğini

						söylemek
8.	Hozirgi zamon fe`lining bo`lishli so'roq shakli.-Şimdiki Zaman Olumlu Soru.	2		pratik	-----"----	110-alıştırma
9.	"Postahanede" matni.	2		pratik	-----"----	Diyalog üzerinde konuşmak
10	"Yaz tatili" audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----"----	Dinlenmiş olan diyologu tartışmak
11	Hozirgi zamon fe`lining bo`lishsiz so'roq shakli.-Şimdiki Zaman Olumsuz Soru.	2		pratik	-----"----	8.5-alıştırma
12	"Rize'nin Yaylaları" matni.	2		pratik	-----"----	Metin içeriğini söylemek
13	"Spor Yapar mısınız?" matni	2		pratik	-----"----	Sözcük ezberlemek
14	Hozirgi-kelasi zamon.-Geniş Zaman	2		pratik	-----"----	119-alıştırma
15	"Foça" matni	2		pratik	-----"----	Metin ezberlemek
16	"Markette Alışveriş" dialogi	2		pratik	-----"----	Sözcük ezberlenir
17	Sıra Sayı Sıfatları.-Tartib son.	2		pratik	-----"----	9.3-alıştırma

18	Hozirgi-kelasi zamon fe`lining bo`lishli shakli.-Geniş Zaman Fiili(olumlu).	2		pratik	-----“----	122-alıştırma
19	“Hasta” audio-matni bilan ishlash. “İlkbahar Sevinci” matni.	2		pratik	-----“----	Dinleme metnin içeriğini söylemek
20	“Doğuran Kazan” she’ri “Hasta” matni	2		pratik	-----“----	Şiir ezberlemek
21	Hozirgi-kelasi zamon fe`lining bo`lishli so’roq shakli.-Geniş Zaman Olumlu Soru.	2		pratik	-----“----	123-alıştırma
22	“Hakan”, “Funda” matnlari	2		pratik	-----“----	Soruları yanıtlamak
23	Hozirgi-kelasi zamon fe`lining bo`lishsiz so’roq shakli.-Geniş Zaman Olumsuz Soru.	2		pratik	-----“----	126-alıştırma
24	“Televizyon “audio-matni bilan ishlash.“Güneş Sağlık Getirir” matni	2		pratik	-----“----	Dinleme metnin içeriğini söylemek
25	“Sigara Neden Zararlıdır?” matni	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
26	Yaqin o’tgan zamon.-Görülen Geçmiş Zaman	2		pratik	-----“----	130-alıştırma
27	-den once/ -den sonra ekleri ,qo’shimchalari	2		pratik	-----“----	132-alıştırma

28	“Üç Evlat ” matni “Hava Alanında” dialogi	2		pratik	-----“----	Soruları yanıtlamak
29	“Uzun Huseyn” dialogi “Masal” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
30	Yaqin o’tgan zamonning bo’lishsiz shakli.-Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuz Şekli	2		pratik	-----“----	135-alıştırma
31	“Bu Vatan Kimin?” she’ri. Yaqin o’tgan zamonning bo’lishli so’roq shakli.-Görülen Geçmiş Zamanın Olumlu Soru Şekli	2		pratik	-----“----	Ödevleri yerine getirmek. 139 alıştırma
32	“Küçük Prens” matni	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
33	Yaqin o’tgan zamonning bo’lishsiz so’roq shakli.-Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuz Soru Şekli	2		pratik	-----“----	Filleri zamanda kullanmak
34	Ot-kesimlarda yaqin o’tgan zamon.-İsim Cümlelerinde Görülen Geçmiş Zaman	2		pratik	-----“----	Cümle yapmak
35	“İstekler Bir Diller	2		pratik	-----“----	Metnin

	Ayrı" metni					içeriğimi söylemek
36	"Borç" matni. Dikte yazma.-Diktant yozish.	2		pratik	-----"----	Diyalogdan fiillerin zamanını belirlemek
37	Ot-kesimlarda yaqin o'tgan zamon (so'roq)-İsim Cümlelerinde Görülen Geçmiş Zaman (Soru)	2		pratik	-----"----	148-alıştırma
38	"Bisiklet" audio-matni bilan ishlash. "İş disiplini" matni.	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini söylemek
39	"Boş İnançlar" matni	2		pratik	-----"----	Cümle kurmak
40	O'tgan zamon hikoya fe'li.-Öğrenilen Geçmiş Zaman	2		pratik	-----"----	150-alıştırma
41	"Çifte Kamburlar ve Çarşamba Cadıları" matni	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini söylemek
42	"Çoban ile Yaban Keçileri" matni	2		pratik	-----"----	Soruları yanıtlamak
43	O'tgan zamon hikoya fe'lining bo'lishsiz shakli.-Öğrenilen Geçmiş Zamanın Olumsuz Şekli	2		pratik	-----"----	152-alıştırma "Arzu" metni ile çalışmak
44	Mustahlamlash darsi. "Dostlar Zor Günde	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini

	Belli Olur" matni.					söylemek
45	"Ormanların Kralı" matni. Test yechish	2		pratik	-----"----	14.1 alıştırma
46	"UFO" dialogi	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini söylemek
47	O'tgan zamon hikoya fe'lining so'roq shakli.-Öğrenilen Geçmiş Zamanın Soru Şekli	2		pratik	-----"----	Cümle kurmak
48	"İki Kurbağa" matni. "Kız Arkadaş" audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	----"-----	Metnin içeriğini söylemek
49	"Her Ağızdan Bir Söz" matni	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini söylemek
50	Ot-kesimlarda o'tgan zamonning hikoya shakli.-İsim Cümlelerinde Öğrenilen Geçmiş Zaman	2		pratik	-----"----	158-alıştırma
51	"Suyunun Suyu" matni. "Köy Düğünü" audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini söylemek
52	"Çocuğun Ümidi" matni.	2		pratik	-----"----	Metnin içeriğini söylemek
53	Kelasi zamon.-Gelecek Zaman "Yakında Neler Olacak	2		pratik	-----"----	tekrarlama

	Neler?” matni					
54	Obi-havo.-Hava Durumu. “Unutmayacağım” dialogi	2		pratik	-----“----	164-alıştırma
55	Kelasi zamonning bo’lishsiz shakli.-Gelecek Zamanın Olumsuz Şekli	2		pratik	-----“----	167-alıştırma
56	“Parlak Gelecek Vaat Eden Meslekler Değişiyor” matni	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
57	Kelasi zamonning so’roq shakli.-Gelecek Zamanın Soru Şekli	2		pratik	-----“----	172-alıştırma
58	“Yalancı Çoban” matni	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
59	“İyi Doktor” matni	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
60	“Dört Mevsim ve Ben” metni final Yakuniy nazorat	2		pratik	-----“----	Tekrarlama

EK 1.3. III SINIF, I DÖNEM

	Ders planı	***saat***	***tarih***	*Alıştırma türü*	***Ders materyalları***	***Ev ödevi***
1.	Takrorlash darsi "Aşıklar Bayramı" matni	2		pratik	Derslik, sözlük, bilgisayar,TV, broşür.	Soruları yanıtlamak
2.	İmek fe'li.-İmek Fiili	2		pratik	----- "------	4,5-alıştırmalar
3.	"Batı Türkistan'ında Aşıklık Geleneğinin Bugünkü Durumu" matni	2		pratik	----- "------	Soruları yanıtlamak
4.	Oshiq Veysal "Dostlar Beni Hatırlasın" she`ri."Aşık Veysel" audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	----- "------	Şiir ezberlemek
5.	Fe'llarda so'roq qo'shimchasi.-Fiillerde Soru. "İtibar" dialogi.	2		pratik	----- "------	Diyalog yazmak
6.	Fe`lning murakkab zamonlari.Hozirgi zamonning hikoyasi.-Birleşik Zamanlar . Şimdiki Zamanın Hikayesi.	2		pratik	----- "------	Cümle kurmak
7.	"Safranbolu Evleri" matni	2		pratik	----- "------	Metnin içeriğini

						söylemek
8.	Hozirgi –kelasi zamonning hikoyasi.- Geniş Zamanın Hikayesi.”Nevşehir” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	----- “------	Metin yazmak 3.2- alıştırmalar
9.	“Karlar Altında Anadolu”matni ustida ishlash	2		pratik	----- “------	Metin esasında essay yazmak
10	Kelasi zamonning hikoyasi.-Gelecek Zamanın Hikayesi.	2		pratik	----- “------	3.4- alıştırmalar
11	“Tarihten Süzülüp Gelen Lezzet” matni	2		pratik	----- “------	Soruları yanıtlamak
12	Yaqin o`tgan zamonning hikoyasi. Uzoq o`tgan zamonning hikoyasi.- Belirli Geçmiş Zaman Hikayesi.Belirsiz Geçmiş Zaman Hikayesi.	2		pratik	----- “------	3.3- alıştırmalar
13	Dilek-Şart Kipinin Hikayesi.-Shart maylining hikoyasi. İstek Kipinin Hikayesi.- Istak maylining hikoyasi.	2		pratik	----- “------	Fiileri öğrenmek

14	“Canım Kardeşim” matni	2		pratik	----- “------	Metnin içeriğini yazmak ve anlatmak
15	Keraklilik fe`lining hikoyasi.- Gereklilik Kipinin Hikayesi. “Kelebek” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	----- “------	4.1-alıştırmalar
16	“Ağabeyimi Çok Seviyorum” matni	2		pratik	----- “------	Soruları yanıtlamak
17	Hozirgi zamonning rivoyati.-Rivayet Birleşik Zamanlar Şimdiki Zamanın Rivayeti.	2		pratik	----- “------	Cümle kurmak
18	“Arkadaşımız Evleniyor” matni	2		pratik	----- “------	Yeni sözcükleri kullanarak cümle kurmak
19	Hozirgi-kelasi zamonning rivoyati. Kelasi zamonning rivoyati.-Geniş Zamanın Rivayeti Gelecek Zamanın Rivayeti.	2		pratik	----- “------	Fiileri öğrenmek
20	“Türklerde Düğün Geleneği” matni	2		pratik	----- “------	O’zbek örf adetleri hakkında

						metin yaratmak
21	Uzoq o`tgan zamonning rivoyati. Shart maylining rivoyati.-Belirsiz geçmiş Zamanın Rivayeti Dilek-Şart Kipinin Rivayeti.	2		pratik	-----“------	Fiilleri öğrenmek
22	Mustahkamlash darsi .” Mimar Sinan” matni	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
23	Istak maylining rivoyati. Keraklilik maylining rivoyati.-İstek Kipinin Rivayeti Gerklilik Kipının Rivayeti.-	2		pratik	-----“------	Cümle kurmak
24	“Kuş Cenneti” matni.	2		pratik	-----“------	Metni anlaatmak
25	Murakkab shart zamonlari. Hozirgi zamonning sharti.-Şart Birleşik Zamanlar. Şimdiki Zamanın Şartı.	2		pratik	-----“------	6.2-alıştırmalar
26	“Uyku ve öğrenme”. “Uykunuzu test edin” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----“------	Uykunun iyi ve kötü özelliklerini kullanarak metin yazmak

27	Geniş Zamanın Şartı. Gelecek Zamanın Şartı.- Hozirgi-kelasi zamonning sharti. Kelasi zamonning sharti.	2		pratik	----- “------	Cümle kurmak
28	“Mevlana Celaleddin Rumi” matni	2		pratik	----- “------	Yeni sözleri kullanarak cümle kurmak
29	Yaqin o`tgan zamonning sharti. Uzoq o`tgan zamonning sharti.-Belirli Geçmiş Zaman Şartı Belirsiz Geçmiş Zaman Şartı Gereklik Kipini Şartı.	2		pratik	----- “------	6.4-alıştırmalar
30	“İlim ve Müzik...Ya Sonra” matni.	2		pratik	----- “------	Medeniyet ve insan konusu esasında essay yazmak
31	Fe’lning murakkab zamon shakllari bo’yıcha nazorat ishi	2		pratik	----- “------	tekrarlama
32	“Çocuk Terbiyesi ve Eğitimi” matni	2		pratik	----- “------	Yeni sözleri kullanarak

						cümle kurmak
33	Qo'shma fe'l shakllari. İmkoniyat fe'llari.-Tasvir Fiilleri.Yeterlilik Fiili.	2		pratik	-----"------	2,3-alıştırmalar
34	"Medeni olabilmek" matni.	2		pratik	-----"------	Cümle kurmak
35	Tezlik fe`llari.-Tezlik Fiili:-iver,-mayıver.	2		pratik	-----"------	Cümle kurmak
36	Film tomosha qilish va sinxron tarjima qilish.	2		pratik	-----"------	Cümle kurmak
37	Davomiylik fe`llari.-Sürek fiili -durmak/kalmak.	2		pratik	-----"------	Cümle kurmak
38	"Acaba Nereliyiz?" matni.	2		pratik	-----"------	Internetin avantaji ve desavantajı hakkında metin yazmak
39	"Pir-i Türkistan" matni.	2		pratik	-----"------	Soruları yanıtlamak
40	"Yapmak","Kılmak" yordamchi fe`llari	2		pratik	-----"------	Cümle kurmak
41	"Rap Müziği" matni	2		pratik	-----"------	Soruları yanıtlamak
42	Mustahkamlash darsi ."Nevruz" matni	2		pratik	-----"------	Deyim ezberleme

43	Film tomosha qilish va sinxron tarjima qilish.	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
44	“Türk Dünyasında Tiyatro” dialogi	2		pratik	-----“------	O`zbek tyatrosu hakkında metin yazmak
45	“Olmak” yordamchi fe`li	2		pratik	-----“------	Metnin içeriğini söylemek
46	-ar ol-,-maz ol-,-acak ol,-mış ol-, -yor ol-, gibi ol-, -mış gibi ol- qo`shimchalari.	2		pratik	-----“------	Cümle kurmak
47	“Bizim Yunus” audio-matni bilan ishlash.Mashqlar	2		pratik	-----“------	Dinleme esasında metin yazmak
48	“Stresin Kaynakları”matni.	2		pratik	-----“------	7.3-alıştırma
49	“Etmek” yordamchi fe`li	2		pratik	-----“------	Cümle kurmak
50	“Türklerde çiçek sevgisi” matni.	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
51	“Nevruz” dialogi “Manas” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----“------	Yemek pişirmek hakkında metin

						yazmak
52	“Çocuk Şımarmaz mı?” matni	2		pratik	-----“------	Bir bayramı anlatmak
53	Fe’l nisbatlari. Aniq nisbat.-Fiilin Görünüşleri. Yalın Görünüş.	2		pratik	-----“------	Cümle kurmak
54	Majhullik nisbati.-Edilen Görünüş. “Anadolu” she`ri	2		pratik	-----“------	şiir ezberlemek
55	“Bir Doğa Mücisi: Süt” matni.	2		pratik	-----“------	Metnin içeriğini söylemek
56	O’zlik nisbati.-Dönüşlü Görünüş	2		pratik	-----“------	Metnin içeriğini söylemek
57	“İnternet Gırgırları” matni	2		pratik	-----“------	Soruları yanıtlamak
58	Birgalik nisbati.-İşteş Görünüş	2		pratik	-----“------	Cümle kurmak
59	Orttirma nisbat.-Ettiren Görünüş Mustahkamlash darsi	2		pratik	-----“------	8.3-alıştırma
60	Ko’p vazifa bajaruvchi fe’l nisbat qo’shimchalari. FİNAL Yakuniy nazorat	2		pratik	-----“------	tekrarlama

EK 1.4. III.SINIF, II DÖNEM

1.	“Bünyan Halıları” matni.	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
2.	Fe’lning vazifadosh shakllari.-Fiilimsiler	2		pratik	-----“----	Cümle kurmak
3.	“Karanfiller ve Domates Suyu” matni.	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
4.	Harakat nomi.-Ad-fiiller	2		pratik	-----“----	1. alıştırma
5.	“Kilim” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----“----	dinleme
6.	Sifatdoshlar.O’tgan zamon sifatdoshlari.-Geçmiş Sıfat-Fiilleri	2		pratik	-----“----	3. alıştırma
7.	“Anne Sevgisi” matni.	2		pratik	-----“----	8.3. alıştırma
8.	“Dilin Canlandırma Gücü” audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----“----	8.4. alıştırmalar
9.	Hozirgi zamon sifatdoshlari.-Şimsiki zaman Sıfat-Fiilleri	2		pratik	-----“----	Örnek yazmak
10	“Papağan” matni.	2		pratik	-----“----	Soruları yanıtlamak
11	“Çikolata” matni.	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
12	Kelasi zamon sifatdoshlari.-Gelecek zaman Sıfat-Fiilleri Riza Akdemir “ Geçmişe özlem “ she`ri.	2		pratik	-----“----	Şiir ezberlemek 4.alıştırma

13	Ravishdoshlar.Bog'lovchi ravishdoshlar.- Ulama Zarf-Fiilleri	2		pratik	-----"----	2. alıştırma
14	Mustahkamlash darsi."Ay'a İniş" matni.	2		pratik	-----"----	15.1.alıştırma
15	Hol ravishdoshlari.-Hal Zarf-Fiilleri	2		pratik	-----"----	
16	Zidlov ravishdoshlari.-Karşıtlama Zarf-Fiilleri "Umut" audio-matni bilan ishlash.	2		pratik	-----"----	Cümle kurmak
17	"Güneş Sistemindeki Gezegenler"	2		pratik	-----"----	3. alıştırma
18	Payt ravishdoshlari.-Zaman Zarf- fiilleri	2		pratik	-----"----	4. alıştırma
19	Sabab ravishdoshlari.-Sebep Zarf-Fiilleri	2		pratik	-----"----	Cümle kurmak
20	"Köpek Yavrusu" matnı Testlar.	2		pratik	-----"----	Şiir ezberlemek
21	Qiyoslovchi ravishdoshlar.-Karşılaştırma Zarf-Fiilleri	2		pratik	-----"----	Gcümle kurmak
22	Fe'lning yasalishi.İsmdan fe'l yasalishi.-İsimden Yapılan Fiiller	2		pratik	-----"----	Örnek yazmak
23	Mustahkamlash darsi.	2		pratik	-----"----	Cümle kurmak
24	Fe'l so'z turkumi bo'yıcha nazorat ishi.	2		pratik	-----"----	Fiilleri analız etmek
25	"Kanarya" matni	2		pratik	-----"----	Yeni sözlerle birlikte cümle kurmak

26	Yordamchi so’z turkumlari.-Edatlar	2		pratik	-----“----	Cümle kurmak
27	“Çocuk” matni	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
28	Bog’lovchilar.-Bag’lam Edatları	2		pratik	-----“----	4. alıştırma
29	Ko’makchilar.-Son Çekim Edatları	2		pratik	-----“----	6. alıştırma
30	Yuklamalar.-Sona Gelen Edatlar	2		pratik	-----“----	2. alıştırma
31	Undov so’zlar.-Ünlem Edatları	2		pratik	-----“----	Cümle kurmak
32	Bo’lim yuzasidan nazorat ishi	2		pratik	-----“----	tekrarlama
33	Film tomosha qilish va sinxron tarjima qilish..	2		pratik	-----“----	Film hakkında kendi fikirlerini ifade etmek metin yaratmak
34	Haldun Taner “Bir motörde Dört Kişi” matni.	2		pratik	-----“----	12.1-alıştırmalar
35	Leksikologiya: so`zlarning ma`nosiga ko`ra turlari. So`zning o`z va ko`chma ma`nosi.-Anlamlarına göre sözcükler Sözcüklerin gerçek ve mecaz anlamları	2		pratik	-----“----	Cümle kurmak
36	Cengiz Aytmatov “Beyaz Gemi”.	2		pratik	-----“----	Metin üzerine kendi fikirlerini yazmak

37	Ko`p ma`noli so`zlar. Atamalar.-Çok anlamlı kelimeler.Terimler.	2		pratik	-----“----	Metin yaratmak
38	Sevinç Çokum “O Çocuk”	2		pratik	-----“----	Hikayeyi tercüme etmek
39	Sinonimlar. Antonimlar.Omonimlar.-Eş anlamlı kelimeler. Karşıt anlamlı kelimeler	2		pratik	-----“----	Cümle kurmak
40	Ibora. Matal. Maqol.-Deyimler. Atasözleri.	2		pratik	-----“----	Örnek yazmak
41	Film tomosha qilish va sinxron tarjima qilish..	2		pratik	-----“----	Ata sözleri ve deyimleri ezberlemek
42	Dialektizmlar.-Şiveler	2		pratik	-----“----	13.3-alıştırma
43	Frazeologizmlar.-Deyimler	2		pratik	-----“----	Örnek yazmak
44	Leksikologiya bo’limi yuzasidan nazorat ishi.	2		pratik	-----“----	Örnek yazmak
45	Orfografiya: Bosh harflarning yozilishi. Sonlarning yozilishi.-Yazım kuralları. Büyük herflerin kullandığı yerler. Sayıların yazımı.	2		pratik	-----“----	Örnek yazmak
46	Mehmet Kaplan “Dil ve Kültür”	2		pratik	-----“----	Metnin içeriğini söylemek
47	Sintaksis. So’z birikmasi va uning turlari.-Tamlama ve çeşitleri.	2		pratik	-----“----	Örnek yazmak
48	Gap bo`laklari.Bosh	2		pratik	-----“--	Cümlelerin

	bo’laklar: ega va kesim.Ularning turlari.- Cümlenin Öğeleri: Yüklem ve Özne, Onların Çeşitleri.				----	sintaktik analizi
49	Gapning ikkinchi darajali bo`laklari:To’ldiruvchi.- Tümleçler.Nesne. Dolaylı Tümleç.	2		pratik	-----“----	Cümlelerin sintaktik analizi
50	Aniqlovchi.Hol.-İsimleme. Zarf Tümleci. Edatlı Tümleç.	2		pratik	-----“----	15.3-alıştırma
51	Mustahkamlash darsi.O`tilganlar bo`yicha testlar yechish.	2		pratik	-----“----	Örnek getirmek
52	Gapning turlari: ifoda maqsadiga ko’ra turlari.- Cümle Çeşitleri: Anlamına Göre Cümleler.	2		pratik	-----“----	Cümle kurmak
53	Gapning tuzilishiga ko`ra turlari.Sodda gap.- Yapısına Göre Cümlenin Çeşitleri. Basit Cümle.	2		pratik	-----“----	Metin yazmak
54	Sodda gapni sintaktik tahlil qilish.-Basit Cümlenin Çözümlemesi. Yakuniy nazorat. FİNAL	2		pratik	-----“----	Tekrarlama

EK 2. DÜNYA DİLLERİ ÜNİVERSİTESİNDEKİ TÜRKÇE DERSİN YILLIK DERS PLANI

№		derslik	konuşma	Saat	tarih
1	Алифбо. Ҳафта кунлари. Ойлар. ABC. Hafta günleri. Aylar	Güneş	Selamlaşma vedalaşma	2	
2	Оила аъзолари. Об-ҳаво. Ранглар. Aile üyeleri. Hava durumu.renkler	Güneş	Tanışmak	2	
3	Турк тилидаги унли ва ундош ҳарфлар. Савол қўшимчаси –ми? Турк тилида кўплик. Кишилик ва кўрсатиш олмошлари. Сонлар. Фасллар. Türk dilinde ünlü ve ünsüzler. Soru eki. Türk dilinde çokluk.sayılar .mevsimler.	Güneş	Ailemiz	2	
4	Турк тилида махсус саволлар. Тана аъзоларимиз. Кийим-кечаклар. Türk dilinde mi? Eki. Vücudumuz. Giysiler	Güneş	Ben hakkımda…	2	
5	Турк тилида аниқ ўтган замон. Türkçede geçmiş zaman. Olumlu olumsuz şekli nerede? Günlük hayatta en çok kullanılan sözler. (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). Қаерда? (Nerede?) Кундалик ҳаётда энг кўп ишлатиладиган сўзлар.	Güneş	Benim evim	2	
6	Турк тилида аниқ ўтган замон (от-кесимда). Эгалик қўшимчалари. Türkçede geçmiş zaman. İyelik eki.	Güneş	Dün ne yaptınız?	2	

7	Турк тилида ноаниқ ўтган замон (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). Мевалар. Türkçede geçmiş zaman olumlu olumsuz şekli. Meyveler	Güneş	Boş zamanınızda ne yaparsınız?	2	
8	Турк тилида ноаниқ ўтган замон (от-кесимда). Озиқ-овқатлар. Соат неча? Қаерга борганда нима деймиз?	Güneş	Bu yaz ne yapacaksınız?	2	
9	Турк тилида ҳозирги замон. (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). Şimdiki zaman (olumlu olumsuz şekli ve soru ekleri)	Güneş	Benim arkadaşım	2	
10	Турк тилида келаси замон. (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). Gelecek zaman (olumlu olumsuz şekli ve soru ekleri)	Güneş	Tatilde neler yaptınız?	2	
11	Турк тилида ҳозирги ноаниқ замон. (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). Меҳмон кутиш одоби. Geniş zaman (olumlu olumsuz şekli ve soru ekleri) misafirperverlik	Güneş	Benim mesleğim	2	
12	“Қора” матни. Турк тилида эгалик қўшимчалари.(Kara metni) iyelik ekleri	Güneş	Özbekistan	2	
13	Тест Test	Güneş		2	
14	“Аэропортда” матни. “-дан аввал, -дан кейин” ва “-ни ҳохламоқ”	Güneş	Yakın gelecekte sizce neler	2	

	сўзларининг турк тилида қўлланилиши. “Havalimanda” metni.-madan önce, -madan sonra, -i istemek (adlaştırma)		olacak?		
15	“Аҳмад бейнинг бир куни” матни. Турк тилида келишик қўшимчалари. “Ahmet bey’in bir günü” yalın hal	Güneş	Benim bir günüm	2	
16	“Оилам” матни. Турк тилида хабар майли (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). “Ailem” haber kipi	Güneş	Türkiye	2	
17	“Спорт магазини” матни. Турк тилида товуш тушиши ҳодисаси. “Spor mağazası” Türk’çede ses düşmesi	Güneş	İsteklerim	2	
18	Турк тилида сўз бирикмалари	Güneş	Milli örf adetler	2	
19	“Муборак бўлсин” матни. Турк тилида буйруқ майли (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). “Kutlu olsun” Türkçe’de emir kipi (olumlu olumsuz şekli)	Güneş	Mutluluk, bu...	2	
20	“Стол тенниси” матни. Турк тилида истак майли (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). “Masa tennisi ” Türkçe’de istek kipi	Güneş	Eğer siz onun yerinde olsaydınız…?	2	
21	“Ўрганмоқ” матни. Турк тилидаги -ip, -madan, -mayıp равишдош қўшимчалари “Öğrenmek” metni Türkçe’de –ip, madan,- mayıp ulaçları	Güneş	Pazarda	2	
22	“Гўзаллик мажбуран бўлмайди”	Güneş	Güzellik nedir?	2	

	матни. Турк тилида сифат ясовчи қўшимчалар (-li ve -siz) “ Zorla güzellik olmaz” Türkçe’de sıfat (-li, -siz ekleri)				
23	Турк тилида –lık қўшимчаси. Сифат даражалари. -madan önce, -dıktan sonra қўшимчалари. Сабзавотлар. Türkçe’de –lik eki. Sıfatlarda derecelendirme –madan önce, -dıktan sonra ekleri, Sebzeler	Güneş	Masallar	2	
24	“Унутмайман” матни. Турк тилида сифат. “Unutmayacağım” metni Türkçe’de sıfat	Güneş	Espriler	2	
25	“Туркия” матни. Турк тилида сон. “Türkiye” metni Türkçe’de sayılar	Güneş	Paranın insan hayatındaki yeri nedir?	2	
26	Тест Test	Güneş		2	
27	“Бир бор экан, бир йўқ экан” матни. Турк тилида шарт майли (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). “Bir varmış bir yokmuş” metni Türkçe’de Şart kipi(olumlu olumsuz ve soru şekli)	Güneş	Ўзга сайёраликлар борлигига ишонасизми?	2	
28	“Сувининг суви” матни. Турк тилида савол тузиш ва жавоб бериш. “Менимча...” “Suyunun suyu” metni Türkçe’de soru yapmak ve cevaplamak, “ Bence…”	Güneş	Okumanın insan hayatına etkisi nedir?	2	

29	“Фўча” матн. Турк тилида боғловчилар. “Fuça” metni Türkçe’de bağlaçlar	Güneş	Anneler hakkında.	2	
30	“Иш тартиби” матни. Турк тилида “деб, дея” сўзларининг ишлатилиши. “İş düzeni” metni Türkçe’de	Güneş	Düğünler	2	
31	“Қўл ўпиш” матни. Турк тилида ҳаракат номи.	Güneş	Sabr	2	
32	Туркча газеталардан хабарлар ўқиб таржима қилиш. Ҳайвонлар. Türkçe’de gazete haberleri okumak ve tercüme etmek. hayvanlar	Güneş	Çok okuyan mı akıllı ya da çok gezen?	2	
33	“Маданий бўлиш” матни. Турк тилида ёрдамчи феъллар. “Medeniyetli olmak” Türkçe’de yardımcı fiiller	Güneş	En sevdiğiniz kitap?	2	
34	“Илм дунёсидан” матни. Турк тилида кераклилик майли. (бўлишли, бўлишсиз ва савол кўринишлари). “İlm dünyasından”metni, Türkçe de gereklilik kipi	Güneş	Zengin olursanız yapardınız?	2	
35	“Назорат” матни. Турк тилида орттирма нисбат. “Denetim” metni Türkçe’de çatılar	Güneş	Bayramlar	2	
36	“Байрам” матни. Турк тилида мажҳул нисбат. “Bayram” metni Türkçe’de edilgen çatı	Güneş	Sağlıklı hayat	2	

37	“Тушкунлик” матни. Турк тилида ўзлаштирма гаплар. “düşkünlük” metni Türkçe’de adlaştırma	Güneş	Depresyondaki insanlar	2	
38	“Тарихдан бир саҳифа” матни. Турк тилида ўзлаштирма гаплар. “Tarihten bir sayfa” metni Türkçe’de adlaştırma	Güneş	Türkçe öğrenirken çektiğiniz zorluklar nedir?	2	
39	Умумий имтиҳон Final	Güneş		2	

EK 3. PİLOT UYGULAMA

ANKET SORULARININ İLK ÖRNEĞİ

Sevgili arkadaşlar

Yabancı Dil öğretiminde yeni yaklaşım ve yöntemlere yönelik, bu anket araştırmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz. Bu anketin amacı Özbekistan'daki Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bölümlerindeki Türkçe dil öğretiminde ders araç gereçlerinden ne derecede faydalanıldığını ve dil öğretiminde yeni yöntemlerin ne derecede kullanıldığını araştırmaktadır. Sizden alınan bilgiler sadece araştırma amacıyla adı geçen araştırmanın kapsamında kullanılacaktır. Anketin uygulamasında gösterdiğiniz tüm yardım ve işbirliği için teşekkür ederiz.

Mekhirban Allaniyazova

İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yabancı Dil olarak Türkçe bölümü.

e-posta: spice222@mail.ru

Tel : 0554 546 51 12

Anketi yanıtlayan öğrenciye ait bilgiler:

1.Okumakta olduğunuz okulun adı:_____-

2.Cinsiyetiniz: Bay ____ Bayan _____

3. Yaşınız:

4. sınıf:_____

5. Eğitim dereceniz:_____

1. Derste metinleri nasıl çeviyor sunuz?
    a. Öğretmen çeviriyor
    b. Öğrenciler çeviriyor
    c. Öğretmen yardımıyla öğrenciler çeviriyor
1. Derste metinleri çevirmedeki amacınız nedir?
    a. Yeni sözcükler öğrenmek
    b. Yeni gramer öğrenmek
    c. Yeni bilgiler öğrenmek
    d. a. b. ve c
2. Öğretmen hangi amaçla metinlerle çalıştırır?
    a. Yeni gramer öğretmek için
    b. Yeni sözcükleri öğretmek için
    c. Yeni bilgiler için
    d. Hepsi
3. Öğretmen derste nasıl ders anlatıyor
    a. Tahtaya yazarak
    b. Yazdırarak ve alıştırmalar ile
    c. Oyun şeklinde
4. Derste öğretmen konuları hangi dilde anlatıyor?
    a. Türkçe
    b. Özbekçe
    c. Her iki dilde de
5. Metin içindeki yeni sözcükleri nasıl ezberler siniz?
    a. Kalıp şeklinde
    b. Altını çizerek
    c. Ezberlemiyorum
6. Derste yeni metindeki yeni sözcükleri öğretmen nasıl öğretiyor?
    a. Sadece ana dile çeviriyor
    b. Kalıp şeklinde öğretiyor
    c. Cümle içinde kullanıyor
7. Yeni gramer öğrettikten sonra öğretmen metinleri nereden seçer?
    a. Ders kitaplarından

b. Dışarıdan kendisi getirir
c. Ödev olarak, biz yeni metinler getiriyoruz

8. Boşluğu uygun şıkla doldurun

Dersteki metinler…… ……..kullanılır

a. Sadece gramer kalıplarını ve yeni sözcükleri öğrenmek için
b. Yeni bilgiler edinmek için
c. A ve B

9. Hoca dersi nasıl başlar?
   a. Havadan sudan konuşarak
   b. Ödevi yapıp yapmadığımızı sorarak
   c. Kısa bir fıkra anlatarak
10. Derste yeni sözcükleri nasıl açıklar?
   a. Görsel araçlarla
   b. Tanımlamalarla
   c. Pantomim ile
11. Hocaya soruları hangi dilde sorar sınız?
   a. Özbekçe
   b. Türkçe
   c. Her iki dilde de
12. Derste daha çok kim aktif katılır?
   a. Öğretmen
   b. Öğrenciler
   c. Her ikisi de
13. Derste hangi sıklıkla Türkçe kullanır sınız?
   a. Türkçe kullanmakta zorlanıyorum ama daha fazla konuşmaya özen gösteriyorum
   b. Türkçe iyi biliyorum ve derste sadece Türkçe konuşuyorum
   c. Hiç Türkçe bilmiyorum ve susuyorum
14. Öğretmen derste hangi sıklıkta dinleme alıştırmaları yaptırır?
   a. Her derste
   b. Ara sırada
   c. Hiç yapmıyoruz

15. Taklit ve tekrara dayalı alıştırmaları hangi sıklıkla yapıyor sunuz?
    a. Her derste
    b. Eskiden her derste şimdi çok az
    c. Haftada bir kere
16. Derste en çok hangi beceriyi kullanıyor sunuz?
    a. Dinleme
    b. Okuma
    c. Konuşma
    d. Yazma
17. Derste dinleme alıştırmalarında nelerden faydalanır sınız?
    a. Teypten
    b. Hoca metini okur
    c. Televizyon izliyoruz
18. Birden fazla şıkı kullanabilir siniz?

    Derste hocanın en çok kullandığı etkinlikler?
    a. Karşılıklı diyalog
    b. Grup çalışmaları
    c. Benzetme
    d. Problem çözme
    e. Eğitsel oyunlar
    f. Yazma alıştırmaları
    g. Okuma alıştırmaları
19. Derste hangi sıklıkla tartışmalar yapıyor sunuz?
    a. Her derste
    b. Ayda bir
    c. Hiç yapmıyoruz
20. Tartışma konularnı öğretmen nereden seçer?
    a. Ders kitaplarından
    b. Gazetelerdeki haberlerden
    c. Dergilerden
21. Sınıf dışında Türkçe kullanıyor musunuz?
    a. Evet

b. Hayır

c. Bazen

22. Öğretmen ders sırasında hangi sıklıkla kompozisyon yazdırır?

a. Her ders (ödev olarak)

b. Haftada bir

c. Ayda bir (sınavlarda)

EK 4. ANKET SORULARININ SON ŞEKLİ

Sevgili arkadaşlar

Yabancı Dil öğretiminde yeni yaklaşım ve yöntemlere yönelik, bu anket araştırmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz. Bu anketin amacı Özbekistan'daki Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bölümlerindeki Türkçe dil öğretiminde ders araç gereçlerinden ne derecede faydalanıldığını ve dil öğretiminde yeni yöntemlerin ne derecede kullanıldığını araştırmaktadır. Sizden alınan bilgiler sadece araştırma amacıyla adı geçen araştırmanın kapsamında kullanılacaktır. Anketin uygulamasında gösterdiğiniz tüm yardım ve işbirliği için teşekkür ederiz.

Mekhirban Allaniyazova

İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yabancı Dil olarak Türkçe bölümü.

e-posta: spice222@mail.ru

Tel : 0554 546 51 12

Anketi yanıtlayan öğrenciye ait bilgiler:

1.Okumakta olduğunuz okulun adı:_____-

2.Cinsiyetiniz: Bay ____ Bayan _____

3. Yaşınız:

4. sınıf:_____

5. Eğitim dereceniz:_____

1. Hoca dersi nasıl başlar?
    d. Havadan sudan konuşarak
    e. Ödevi yapıp yapmadığımızı sorarak
    f. Kısa bir fıkra anlatarak
2. Öğretmen derste nasıl ders anlatıyor
    d. Tahtaya yazarak
    e. Yazdırarak ve alıştırmalar ile
    f. Oyun şeklinde
3. Derste öğretmen konuları hangi dilde anlatıyor?
    d. Türkçe
    e. Özbekçe
    f. Her iki dilde de
4. Hocaya soruları hangi dilde sorar sınız?
    d. Özbekçe
    e. Türkçe
    f. Her iki dilde de
5. Derste hangi sıklıkla Türkçe kullanır sınız?
    d. Türkçe kullanmakta zorlanıyorum ama daha fazla konuşmaya özen gösteriyorum
    e. Türkçe iyi biliyorum ve derste sadece Türkçe konuşuyorum
    f. Hiç Türkçe bilmiyorum ve susuyorum
6. Sınıf dışında Türkçe kullanıyor musunuz?
    d. Evet
    e. Hayır
    f. Bazen
7. Derste en çok hangi beceriyi kullanıyor sunuz?
    e. Dinleme
    f. Okuma
    g. Konuşma

h. Yazma

8. Taklit ve tekrara dayalı alıştırmaları hangi sıklıkla yapıyor sunuz?
   d. Her derste
   e. Eskiden her derste şimdi çok az
   f. Haftada bir kere

9. Yeni gramer öğrettikten sonra öğretmen metinleri nereden seçer?
   d. Ders kitaplarından
   e. Dışarıdan kendisi getirir
   f. Ödev olarak, biz yeni metinler getiriyoruz
10. Öğretmen hangi amaçla metinlerle çalıştırır?
   e. Yeni gramer öğretmek için
   f. Yeni sözcükleri öğretmek için
   g. Yeni bilgiler için
   h. Hepsi
11. Derste metinleri çevirmedeki amacınız nedir?
   e. Yeni sözcükler öğrenmek
   f. Yeni gramer öğrenmek
   g. Yeni bilgiler öğrenmek
   h. a. b. ve c

12. Derste metinleri nasıl çeviyor sunuz?
   d. Öğretmen çeviriyor
   e. Öğrenciler çeviriyor
   f. Öğretmen yardımıyla öğrenciler çeviriyor
13. Boşluğu uygun şıkla doldurun

   Dersteki metinler…… ……..kullanılır
   d. Sadece gramer kalıplarını ve yeni sözcükleri öğrenmek için
   e. Yeni bilgiler edinmek için
   f. A ve B

14. Metin içindeki yeni sözcükleri nasıl ezberler siniz?
    d. Kalıp şeklinde
    e. Altını çizerek
    f. Ezberlemiyorum
15. Derste yeni metindeki yeni sözcükleri öğretmen nasıl öğretiyor?
    d. Sadece ana dile çeviriyor
    e. Kalıp şeklinde öğretiyor
    Cümle içinde kullanıyor
16. Derste yeni sözcükleri nasıl açıklar?
    d. Görsel araçlarla
    e. Tanımlamalarla
    Pantomim ile
17. Öğretmen derste hangi sıklıkta dinleme alıştırmaları yaptırır?
    d. Her derste
    e. Ara sırada
    f. Hiç yapmıyoruz
18. Derste dinleme alıştırmalarında nelerden faydalanır sınız?
    d. Teypten
    e. Hoca metini okur
    f. Televizyon izliyoruz
19. Öğretmen ders sırasında hangi sıklıkla kompozisyon yazdırır?
    d. Her ders (ödev olarak)
    e. Haftada bir
    f. Ayda bir (sınavlarda)

20. Derste hangi sıklıkla tartışmalar yapıyor sunuz?
    d. Her derste
    e. Ayda bir
    f. Hiç yapmıyoruz

21. Tartışma konularnı öğretmen nereden seçer?
    d. Ders kitaplarından
    e. Gazetelerdeki haberlerden
    f. Dergilerden
22. Derste daha çok kim aktif katılır?
    d. Öğretmen
    e. Öğrenciler
    f. Her ikisi de

23. Birden fazla şıkı kullanabilir siniz?

    Derste hocanın en çok kullandığı etkinlikler?

    a. Karşılıklı diyalog
    b. Grup çalışmaları
    c. Benzetme
    d. Problem çözme
    e. Eğitsel oyunlar
    f. Yazma alıştırmaları
    g. Okuma alıştırmaları